

REFORMACIJA

Ellen G. White

Nakladnik
ZNACI VREMENA
www.znaci-vremena.com

Izvornik
GREAT CONTROVERSY
Between Christ and Satan
by Ellen G. White

© *Ova se knjiga smije umnožavati, djelomično ili
u cijelosti, samo uz pisano dopuštenje nakladnika*
Copyright by Ellen G. White Publications

Urednik
Josip Perišić

Prijevod
Hinko Pleško

Lektura
Đurdica Garvanović-Porobija

Korektura
Ljiljana Đidara

Naslovnica
Robert Temple Ayres, Prosvjed knezova

Prijelom
Miroslav Vukmanić

Tisak
TIPOMAT
Zagreb 2009.

Ellen G. White

REFORMACIJA

*Ako nije drukčije naznačeno, svi biblijski tekstovi
navedeni su iz prijevoda Kršćanske sadašnjosti.*

*Zahvaljujemo Kršćanskoj adventističkoj crkvi
iz Osijeka, Zagrebačka 19,
za novčanu potporu pri izdavanju ove knjige.*

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 714602

ISBN 978-953-183-155-0

1

Luther se odvaja od Rima

Na čelu onih koji su bili pozvani da izvedu Crkvu iz papinskog mraka u svjetlost čiste vjere stajao je Martin Luther. Revan, vatren i posvećen, ne znajući za strah osim Božjeg straha i priznajući kao temelj vjere samo Sveto pismo, Luther je bio čovjek za svoje doba. Bog je preko njega izvršio veliko djelo reformiranja Crkve i prosvjeđivanja svijeta.

Poput prvih glasonoša Evandjelja, Luther je ponikao iz siromašnog sloja. Svoje prve godine proveo je u skromnom domu njemačkog seljaka. Svakodnevnim teškim radom u rudniku otac je zarađivao sredstva za njegovo obrazovanje. Želio je da mu sin postane pravnik, ali Bog ga je namjeravao učiniti graditeljom u velikom hramu koji se tijekom niza stoljeća tako polagano dizao. Težak život, oskudica i stroga disciplina bili su škola u kojoj je Beskonačna Mudrost pripremala Luthera za važnu zadaću u životu.

Lutherov je otac bio čovjek snažnog i živahnog uma, čvrstog karaktera, pošten, odlučan i otvoren. Bio je vjeran osjećaju dužnosti, ne mareći za posljedice. Njegovo ga je zdravo rasuđivanje navelo da s nepovjerenjem gleda na redovnički sustav. Stoga je bio silno nezadovoljan kad je Luther, bez njegova odobrenja, stupio u samostan. Trebale su proći dvije godine da se pomiri sa sinom, ali je i dalje ostao pri svom uvjerenju.

Lutherovi su roditelji poklanjali veliku pozornost obrazovanju i odgoju svoje djece. Nastojali su ih uputiti u

spoznaju o Bogu i u primjenu kršćanskih vrlina. Luther je često slušao kako se otac moli da mu sin ne zaboravi na Gospodnje ime i da jednog dana pomogne u širenju Njegove istine. Ovi su roditelji koristili svaku priliku za moralno i intelektualno uzdizanje koju bi im njihov život napornog rada pružio. Oni su se ozbiljno i neumorno trudili pripremiti svoju djecu za pobožan i koristan život. Katkad su u svojoj odlučnosti i čvrstoći bili prestrogi, ali je sam reformator, premda svjestan da su znali i pogriješiti, o njihovoj disciplini imao više pohvala nego puko- da.

U školi, u koju su ga vrlo rano poslali, s Lutherom se postupalo vrlo grubo pa čak i nasilno. Siromaštvo njegovih roditelja bilo je toliko da je neko vrijeme, nakon što je otišao od kuće da bi se školovao u drugom gradu, bio prisiljen pribavljati hranu pjevanjem od vrata do vrata, ali je ipak često gladovao. Sumorne i praznovjerne predodžbe o religiji koje su vladale u ono doba ispunjavale su ga strahom. Uvečer bi legao tužna srca, gledajući sa strepnjom u mračnu budućnost, u stalnom strahu pri pomisli da je Bog strog, neumoljiv sudac, okrutni tiranin, a ne ljubazni nebeski Otac.

Pa ipak je, unatoč tolikim mnogim i velikim obeshra- brenjima, Luther odlučno nastojao dosegnuti viši moral- ni i umni ideal koji ga je toliko privlačio. Bio je žedan znanja i njegov ozbiljan i praktičan duh potaknuo je u njemu težnju za onim što je trajno i korisno, a ne za onim što je razmetljivo i površno.

Kad je s osamnaest godina stupio na Sveučilište u Erfur- tu, situacija u kojoj se nalazio bila je povoljnija i izgledi svjetliji nego u ranijim godinama. Budući da su njegovi roditelji štedljivošću i marljivošću stekli dovoljno sredstava za život, mogli su mu pružiti svaku potrebnu pomoć. A utjecaj razboritih prijatelja donekle je umanjio sumorne posljedice njegovog ranijeg obrazovanja. Posvetio se prou- čavanju najboljih pisaca, upijajući njihove najbolje misli

i usvajajući njihovu mudrost. Još dok je bio pod strogim nadzorom svojih prijašnjih učitelja, puno je obećavao, a sada, izložen povoljnim utjecajima, njegov se um naglo razvijao. Dobro pamćenje, živa mašta, snažna moć rasuđivanja i neumoran rad ubrzo su mu pribavili najistaknutiji položaj među kolegama. Intelektualna disciplina pomogla je sazrijevanju njegova uma i potaknula umnu aktivnost i oštroumnost pripremajući ga za sukobe u njegovom životu.

Gospodnji strah ispunjavao je Lutherovo srce. On ga je osposobio da sačuva čvrstoću namjere i priveo na duboku poniznost pred Bogom. Imao je stalnu osjećaj da ovisi o božanskoj pomoći pa nije propustio da svaki dan počne s molitvom, dok je njegovo srce stalno disalo molbom za vodstvom i potporom. "Dobro se moliti", običavao je govoriti, "bolja je polovica proučavanja."¹

Dok je jednog dana pregledavao knjige u sveučilišnoj knjižnici, Luther je pronašao latinsku Bibliju. Nikada ranije nije vidio takvu knjigu. Čak nije znao da postoji. Ranije je slušao dijelove iz Evandjelja i Poslanica koje su čitali narodu na javnom bogoslužju pa je mislio da oni čine cijelu Bibliju. Sada je po prvi put pred sobom imao cijelu Božju riječ. Dok je listao njene svete stranice, u njemu su se miješali strah i čuđenje; ubrzanog bila i srcem koje je lupalo sâm je čitao riječi života, zaustavljajući se tu i tamo da bi uskliknuo: "O kad bi mi Bog dao da imam takvu knjigu!"² Nebeski anđeli bili su pored njega, a zrake svjetlosti s Božjeg prijestolja otkrivale su njegovom razumu bogatstva istine. Uvijek se bojao da bi mogao uvrijediti Boga, a sada ga je, kao nikada ranije, obuzelo duboko uvjerenje o njegovom grešnom stanju.

Iskrena želja da se oslobodi grijeha i pomiri s Bogom na kraju ga je navela da stupi u samostan i posveti se

¹ J. H. Merle D'Aubigné, *History of the Reformation of the Sixteenth Century*, knj. II, pogl. 2.

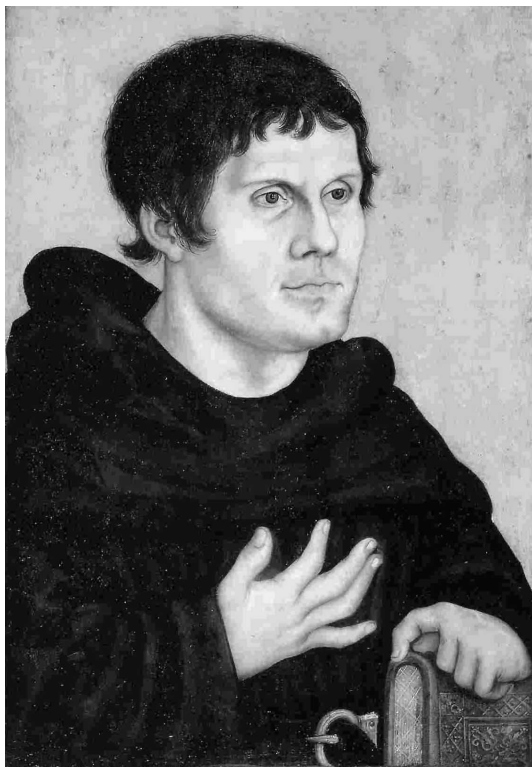
² D'Aubigné, knj. II, pogl. 2.

redovničkom životu. Ovdje se od njega zahtijevalo da obavlja najniže poslove i da prosi od kuće do kuće. Bio je u dobi kada se više od svega čezne za poštovanjem i uvažavanjem i ovi ponižavajući poslovi duboko su vrijeđali njegove urođene osjećaje, ali je strpljivo podnosio ovo ponižavanje, uvjeren da je ono nužno zbog njegovih grijeha.

Svaki trenutak koji je mogao odvojiti od svojih svakodnevnih dužnosti koristio je za proučavanje; zbog toga se lišavao sna i čak otimao trenutke posvećene svojim skromnim obrocima. Više od svega uživao je u proučavanju Božje riječi. Našao je jednu Bibliju lancem vezanu o samostanski zid i često se vraćao na to mjesto. Kako se njegovo uvjerenje zbog počinjenih grijeha produbilo, on je svojim vlastitim djelima nastojao pribaviti oprost i mir. Vodio je strog život, nastojeći postom, bdijenjem i bičevanjem pokoriti zlo u svojoj naravi, od koje ga život u samostanu nije oslobodio. Nije prezao ni od kakve žrtve kako bi stekao čistoću srca koja bi mu omogućila da ugodi Bogu. "Doista sam bio pobožan redovnik", reći će kasnije. "Izvršavao sam pravila svoga reda točnije no što to mogu iskazati riječima. Ako bi ikada neki redovnik mogao steći Nebo svojim redovničkim djelima, ja bih sigurno imao pravo na njega. ... Da sam malo duže nastavio, moja bi me mučenja odvela u smrt."³ Posljedica ove bolne stege bila je da je izgubio snagu i patio od grčeva koji bi izazvali nesvjesticu, od čijih se posljedica nikada više nije sasvim oporavio. Ali unatoč svim naporima njegova opterećena duša nije nalazila olakšanja. Na kraju je dospio na rub očaja.

Kad se Lutheru činilo da je sve izgubljeno, Bog mu je podigao prijatelja i pomoćnika. Pobožni Staupitz je Lutherovom umu otvorio Božju riječ i pozvao ga da pogled odvrati od sebe, da prestane razmišljati o beskonačnoj ka-

³ D'Aubigné, knj. II, pogl. 3

Martin Luther
na portretu
Lucasa
Cranacha
Starijeg iz
1523. godine

zni zbog prijestupa Božjeg zakona i pogled usmjeri na Isusa, svojega Spasitelja, koji oprašta grijeha. “Namjesto da mučiš sebe zbog svojih grijeha, baci se u Spasiteljevo naručje. Pouzdaj se u Njega, u pravednost Njegova života, u pomirenje kroz Njegovu smrt. ... Poslušaj Božjeg Sina. On je postao čovjekom kako bi te uvjerio u božansku naklonost. ... Ljubi Onoga koji je prvi tebe ljubio!”⁴ Tako je govorio ovaj vjesnik milosrđa. Njegove su riječi ostavile na Luthera dubok dojam. Nakon niza borbi s dugo

⁴ D'Aubigné, knj. II, pogl. 4.

njegovanim zabludama bio je spreman shvatiti istinu i u njegovoj je uznemirenoj duši zavladao mir.

Luther je bio zaređen za svećenika i pozvan iz samostana da preuzme profesorsku katedru na Sveučilištu u Wittenbergu. Tu se posvetio proučavanju Svetog pisma na izvornim jezicima. Počeo je držati predavanja o Bibliji pa su Psalmi, Evanđelja i Poslanice otvoreni razumijevanju mnoštva oduševljenih slušatelja. Staupitz, njegov prijatelj i prior, nagovarao ga je da stupi za propovjedaonicu i propovijeda Božju riječ. Luther je oklijevao, smatrajući se nedostojnim da narodu govori namjesto Krista. Tek je nakon drugotrajnog opiranja popustio molbama svojih prijatelja. Već je sada bio odličan poznavatelj Svetog pisma i Božja je milost počivala na njemu. Njegova je rječitost osvajala slušatelje, jasnoća i sila kojom je iznosio istinu osvjedočavale su njihov razum, a njegov je žar dirao njihova srca.

Luther je još uvijek bio odani sin papinske Crkve i nije ni pomišljao da bi ikada bio što drugo. Po Božjoj providnosti trebao je posjetiti Rim. Krenuo je na put pješice, a usput noćivao po samostanima. U jednom samostanu u Italiji začudilo ga je bogatstvo, sjaj i raskoš što ih je tamo vidio. Uživajući kneževske prihode, redovnici su živjeli u raskošnim prostorijama, odijevali se u najraskošnije i najskuplje haljine i gostili za bogato postavljenim stolom. S bolnom zabrinutošću uspoređivao je ovaj prizor sa samoodricanjem i bijedom svog života. Bio je sve zbunjeno-niji.

Napokon je u daljini ugledao grad na sedam brežuljaka. Duboko ganut pao je na zemlju i uzviknuo: "Sveti Rime, pozdravljam te!"⁵ Ušao je u grad, posjetio crkve, slušao čudnovate priče što su ih ponavljali svećenici i redovnici i izvršio sve propisane obrede. Posvuda je nailazio na prizore koji su ga ispunjavali čuđenjem i užasavanjem. Uvi-

⁵ D'Aubigné, knj. II, pogl. 6.

Luther se pobožno penjao uz stube u Rimu kad je začuo glas: "Pravednik će živjeti od vjere." (Rimljanima 1,17)

dio je da u svim slojevima svećenstva vlada pokvarenost. Od biskupa je čuo nepristojne šale i bio užasnut njihovim strašnim bogohuljenjem, čak i tijekom mise. Dok se kretao među redovnicima i građanima, sretao je razuzdanost i razvrat. Kamo god bi se okrenuo namjesto svetosti nailazio je na oskrnuće. "Nitko ne može zamisliti", pisao je kasnije, "kakvi se sve grijesi i bezbožna djela čine u Rimu. To treba vidjeti i čuti da bi se moglo vjerovati. Stoga su i navikli govoriti: 'Ako ima pakla, Rim je sagrađen na njemu; to je bezdan iz kojega izlaze grijesi svake vrste.'"⁶

Nedavno objavljenim dekretom papa je obećao oprost svima koji se budu na koljenima popeli "Pilatovim stubama", za koje se tvrdilo da je njima silazio naš Spasitelj nakon što je napustio rimsku sudnicu, a koje su iz Jeruzalema na čudesan način prenesene u Rim. Luther se jednoga dana pobožno penjao uz te stube, kad je iznenada

⁶ D'Aubigné, knj. II, pogl. 6.

začuo glas sličan grmljavini koji kao da je njemu progovorio: "Pravednik će živjeti od vjere." (Rimljanima 1,17) Skočio je na noge i posramljen i užasnut požurio s tog mjesta. Nikada se više nije mogao osloboditi ovih riječi. Od tog trenutka shvatio je, jasnije no ikada, lažnost pouzdanja u spasenje ljudskim djelima i potrebu trajne vjere u Kristove zasluge. Oči su mu se otvorile i više se nikada neće zatvoriti za papinske zablude. Kad se licem okrenuo od Rima, okrenuo se od njega i svojim srcem i od tog se vremena sve više odvajao od Rima dok nije prekinuo svaku vezu s papinskom Crkvom.

Nakon povratka iz Rima, Luther je na Sveučilištu u Wittenbergu dobio titulu doktora teologije. Sada se, kao nikada prije, mogao posvetiti proučavanju Pisma koje je toliko volio. Svečano se zavjetovao da će cijelog svog života pomno proučavati i vjerno propovijedati Božju riječ, a ne kazivanja i učenja papa. On više nije bio samo redovnik i profesor, već opunomoćeni vjesnik Biblije. Bio je pozvan da kao pastir pase Božje stado koje je gladovalo i žedalo za istinom. Odlučno je izjavljivao da kršćani ne trebaju prihvaćati druga učenja osim onih koja počivaju na autoritetu Svetoga pisma. Ovim je riječima udario u sâm temelj papinske vlasti. One su sadržavale najvažnije načelo reformacije.

Luther je vidio kakvu opasnost predstavlja uzdizanje ljudskih teorija iznad Božje riječi. Neustrašivo je napadao spekulativno nevjerstvo učenih i usprotivio se filozofiji i teologiji koje su tako dugo nadzirale narod. Njihova razmatranja proglasio je ne samo bezvrijednima već i štetnima te nastojao umove svojih slušatelja odvratiti od mudrovanja filozofa i teologa i usmjeriti ih na vječne istine što su ih iznijeli proroci i apostoli.

Dragocjena je bila vijest koju je donio nestrpljivom mnoštvu što je gutalo svaku njegovu riječ. Nikada prije nisu takva učenja doprla do njihovog uha. Radosna vijest o Spasiteljevoj ljubavi, sigurnost u oprost i mir stečen zahva-

ljujući Njegovoj zamjениčkoj žrtvi obradovali su njihova srca i nadahnuli ih besmrtnom nadom. U Wittenbergu je zapaljeno svjetlo čije zrake trebaju doprijeti do najudaljenijih krajeva zemlje, a koje će do kraja vremena postajati sve jače i svjetlije.

Ali svjetlost i tama se ne mogu pomiriti. Između istine i zablude vlada nepomirljivi sukob. Podržati i braniti jedno znači napasti i srušiti drugo. Sâm je naš Spasitelj rekao: "Nisam došao da donesem mir, nego mač." (Matej 10,34) Luther je nekoliko godina nakon početka reformacije rekao: "Bog me ne vodi, nego me gura naprijed. On me nosi. Ja nisam svoj gospodar. Volio bih živjeti u miru, a našao sam se usred nemira i revolucija."⁷ Sad ga je očekivala borba.

Rimska je Crkva od Božje milosti načinila trgovinu. Pored svojih oltara postavila je stolove mjenjača (Matej 21,12) pa je zrakom odjekivala vika kupaca i prodavača. Pod izlikom skupljanja priloga za gradnju crkve Svetog Petra u Rimu, javno su po nalogu pape na prodaju nudeni oprosti za grijeh. Po cijenu zločina trebalo je podići Bogu hram, čiji je ugaoni kamen predstavljao plaću za bezakonje! Upravo ono što je smišljeno za veličanje Rima zadalo je smrtni udarac njegovoj sili i veličini. Ovo je pokrenulo jednog od najodlučnijih i najuspješnijih neprijatelja papinstva i dovelo do bitke koja je potresla papinu stolicu i uzdrmala trokrunu na pontifiksovoj glavi.

Tetzel, službeno ovlašten da vodi prodaju oprosta u Njemačkoj, bio je osuđen za najgore prijestupe protiv društva i Božjeg zakona, ali je, izbjegavši zasluženu kaznu za svoje zločine, postavljen da promiče papine koristoljubive i bezobzirne projekte. S velikom je drskošću ponavljao najbezočnije laži i iznosio čudesne priče da bi obmanuo neuki, lakovjerni i praznovjerni narod. Da su imali Božju riječ, ne bi bili tako zavedeni. Ali Biblija im je bila

⁷ D'Aubigné, knj. V, pogl. 2.

uskraćena da bi ostali pod nadzorom papinstva i time povećali moć i bogatstvo njegovih slavohlepnih poglavara.⁸

Kad bi Tetzal ulazio u neki grad, pred njime bi glasnoša objavljivao: “Milost Božja i svetoga oca je pred vašim vratima.’ A narod je pozdravljao dobrodošlicom bogohulnog prevaranta kao da je sâm Bog sišao s Neba među njih. Sramna je trgovina smještena u crkvu, a Tetzal je s propovjedaonice hvalio prodavanje oprosta kao najskupocjeniji Božji dar. Tvrdio je da će se zahvaljujući njegovim oprostajnicama kupcu oprostiti svi grijesi koje bi kasnije poželio učiniti pa pokajanje nije ni potrebno.”⁹ Štoviše, uvjeravao je slušatelje da oprostajnice imaju moć ne samo spasiti žive već i mrtve; i da će u trenutku kada novčić zazveči na dnu njegove škrinjice duša za koju je plaćeno izići iz čistilišta i otići u Nebo.¹⁰

Kad je Šimun Mag ponudio novac kako bi od apostola dobio moć da čini čuda, Petar mu je odgovorio: “Ne ka ide u propast tvoj novac zajedno s tobom... jer si vjerovao da dar Božji možeš steći novcem!” (Djela 8,20) Ali tisuće su željno prihvatile Tetzalovu ponudu. U njegovu riznicu slijevalo se zlato i srebro. Spasenje koje se moglo kupiti novcem lakše se stjecalo od onoga koje je zahtijevalo pokajanje, vjeru i odlučan napor da se čovjek opre i nadvlada grijeh. (Vidi Dodatak.)

Ovakvom učenju o oprostu usprotivili su se učeni i pobožni ljudi u Rimskoj crkvi. Bilo je mnogo onih koji nisu vjerovali u tvrdnje protivne zdravom razumu i božanskoj objavi. Premda se nijedan biskup nije usudio podići glas protiv ove pokvarene trgovine, ljudi su bili zbu-

⁸ John C. L. Gieseler, A. *Compendium of Ecclesiastical History*, period 4, dio I, par. 5.

⁹ D'Aubigné, knj. III, pogl. 1.

¹⁰ K. R. Hagenbach, *History of the Reformation*, sv. I, str. 96.

njeni i uznemireni, a mnogi su se iskreno pitali neće li Bog posredovati kako bi očistio svoju Crkvu.

Luther se, premda je još uvijek bio papist u najstrožem smislu, užasnua na bogohulne tvrdnje prodavačâ oprosta. Mnogi od njegovih župljana kupili su oprostajnice i ubrzo počeli dolaziti svome pastoru ispovijedajući različite grijeha i očekivati odrješenje, ne zato što su se pokajali i poželjeli promijeniti, već na temelju potvrda o oprostu. Luther im je odbio dati odrješenje i upozorio ih da će propasti u svojim grijesima ako se ne budu pokajali i promijenili svoj život. Silno zbunjeni vratili su se Tetzelu sa žalbom da njihov ispovjednik ne priznaje njegove oprostajnice, a neki su čak smjelo zahtijevali da im vrati novac. Redovnik se razbjjesnio. Izgovorio je najstrašnije kletve, naložio da se na gradskim trgovima zapale vatre i objavio da “od pape ima zapovijed da spali sve krivovjerce koji bi se usudili usprotiviti njegovim najsvetijim oprostajnicama”.¹¹

Tada je Luther hrabro otpočeo svoje djelo borca za istinu. S propovjedaonice je odjeknuo njegov glas pun ozbiljnog i svečanog upozorenja. Prikazao je narodu odvratnu narav grijeha i poučio ga da je čovjeku nemoguće svojim vlastitim djelima umanjiti krivnju ili izbjeći kaznu. Ništa osim pokajanja i vjere u Krista ne može spasiti grješnika. Kristova se milost ne može kupiti, ona je besplatni dar. Savjetovao je narodu da ne kupuje oprostajnice, nego da vjerom gleda na razapetog Otkupitelja. Ispričao im je svoje bolno iskustvo uzaludnih pokušaja da ponižavanjem i djelima pokore pribavi sebi spasenje i uvjeravao svoje slušatelje da je odvrćanjem pogleda od sebe i vjerovanjem u Krista našao mir i radost.

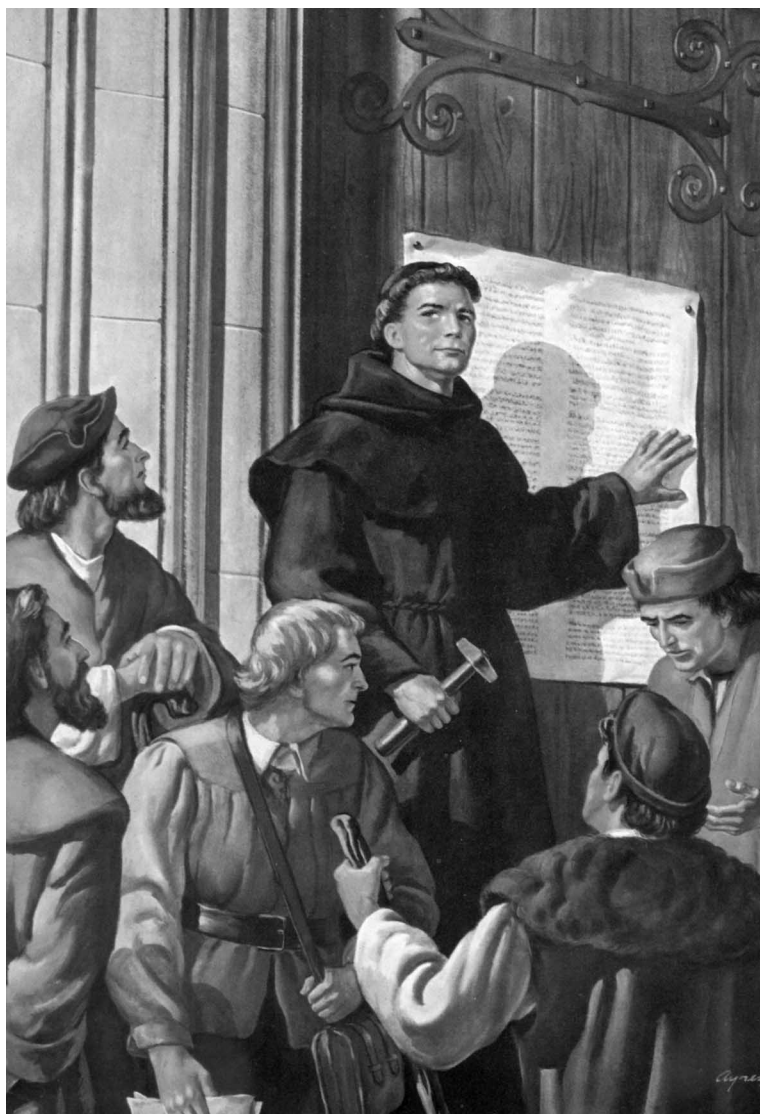
Budući da je Tetzal i dalje nastavio s trgovinom i bezbožnim tvrdnjama, Luther se odlučio na djelotvorniji prosvjed protiv ovih drskih zlouporaba. Ubrzo mu se za to

¹¹ D'Aubigné, knj. III, pogl. 4.

pružila prilika. Dvorska crkva u Wittenbergu imala je mnogo relikvija koje bi na određene blagdane izlagali narodu pa je svima koji bi u to vrijeme došli u crkvu na ispovijed bio zajamčen potpuni oprost grijeha. Stoga su u te dane ljudi u velikom broju dolazili u crkvu. Približavao se jedan od najvećih blagdana, blagdan Svih svetih. Na dan prije njega, pridruživši se mnoštvu koje je već odlazilo u crkvu, Luther je na crkvena vrata pričvrstio dokument s devedeset i pet teza protiv učenja o oprostima. Izjavio je da je na Sveučilištu idućeg dana spreman braniti ove teze pred svima koji misle da ih treba pobiti.

Njegove su teze privukle sveopću pozornost. Čitali su ih, ponovno čitali i ponavljali po cijelome kraju. Na Sveučilištu i u cijelome gradu nastalo je veliko uzbuđenje. Ovim je tezama pokazano da vlast praštanja grijeha i oslobađanja od njegove kazne nije nikada bila povjerena papi niti bilo kojem drugom čovjeku. Čitava zamisao bila je lakrdija – sredstvo da se koristeći praznovjerje naroda od njega izmami novac – Sotonino sredstvo da uništiti duše svih koji bi povjerovali njegovim lažnim tvrdnjama. Također je bilo jasno prikazano da je Kristovo Evandjelje najvrednije blago Crkve i da se Božja milost, otkrivena u njemu, besplatno daje svima koji je traže pokajanjem i vjerom.

Lutherove su teze izazivale na raspravu, ali se nitko nije usudio prihvatiti izazov. Pitanja koja je postavio za nekoliko su se dana raširila po cijeloj Njemačkoj, a za nekoliko tjedana pročula se cijelim kršćanskim svijetom. Mnogi pobožni sljedbenici Rimske crkve, koji su vidjeli i oplakivali strašnu pokvarenost koja je vladala u Crkvi, ali nisu znali kako joj stati na put, čitali su teze s velikom radošću i u njima prepoznali Božji glas. Osjećali su da je Gospodin milostivo pružio ruku da zaustavi naglo širenje plime izopačenosti što je potjecala od rimske Svete stolice. Knezovi i magistrati su se potajno radovali što će se obuzdati drska sila koja je odricala pravo žalbe na njene odluke.

Martin Luther pribija devedeset i pet teza protiv učenja o oprostima na crkvena vrata u Wittenbergu; slika Roberta Templea Ayresa

Ali se praznovjerno mnoštvo koje je voljelo grijeh užasnulo kad je nestalo lukavih laži koje su umirivale njihov strah. Vješti su se svećenici, ometani u odobravanju zlodjela i svjesni da su njihovi prihodi u opasnosti, prepuni gnjeva udružili da obrane svoje tvrdnje. Reformator se morao sučeliti s ogorčenim tužiteljima. Jedni su ga optuživali za nagli i nepromišljeni postupak. Drugi su ga optuživali za samouvjerenost, tvrdeći da ga nije vodio Bog nego je postupio potaknut ponosom i drskošću. Odgovorio je: "Kome nije poznato da čovjek rijetko može iznijeti neku novu zamisao a da naoko ne bude ponosan i optužen za izazivanje svađe? ... Zašto su Krist i svi mučenici pobijeni? Zato jer se činilo da oholo preziru mudrost svog vremena i šire novotarije, a da se prethodno nisu ponizno posavjetovali s poznavateljima drevnih mišljenja."

Ponovno je izjavio: "Što god činio, neće biti učinjeno ljudskom mudrošću, već Božjom promisli. Ako je ovo djelo od Boga, tko će ga zaustaviti? Ako nije, tko ga može unaprijediti? Neka ne bude moja volja, ni njihova ni naša, nego neka Tvoja volja bude, o sveti Oče, koji si na nebesima!"¹²

Premda je Sveti Duh pokrenuo Luthera da otpočne ovo djelo, nije ga mogao nastaviti bez žestokih sukoba. Prije koristi njegovih neprijatelja, njihovo izvrtnje njegovih nakana, njihove nepravedne i zlobne primjedbe na račun njegova karaktera i pobuda sručili su se na njega poput bujice i nisu bili bez posljedica. Bio je uvjeren da će se narodne vođe u Crkvi i u školama radosno ujediniti s njime u nastojanjima za reformom. Riječi ohrabrenja onih na visokim položajima nadahnule su ga radošću i nadom. Već je zamišljao da vidi kako se za Crkvu rađa svjetliji dan. Ali ohrabrenje se uskoro pretvorilo u prijekor i osudu. Mnogi crkveni i državni velikodostojnici bili su uvjereni u istinitost njegovih teza, ali su ubrzo shvatili da bi pri-

¹² D'Aubigné, knj. III, pogl. 6.

hvaćanje tih istina dovelo do velikih promjena. Prosvijetliti i promijeniti narod značilo bi potkopati autoritet Rima, zaustaviti tisuće potoka koji su se sada ulijevali u njegove riznice i time uvelike smanjiti rasipnost i raskoš papinskih vođa. Osim toga, naučiti ljude da misle i rade kao odgovorna bića koja očekuju spasenje samo od Krista značilo bi srušiti pontifikсовu stolicu, a možda čak i njegov osobni autoritet. Iz tog su razloga odbacili spoznaju pruženu od Boga i u svom protivljenju čovjeku kojega je On poslao da ih prosvijetli, ustali su protiv Krista i istine.

Luther je zadržao kad je pogledao sebe – jedan čovjek protiv najmoćnijih zemaljskih sila. Katkad se pitao je li ga uopće Bog vodio da ustane protiv autoriteta Crkve. “Tko sam bio ja”, pisao je, “da se suprotstavim veličanstvu pape pred kojim... drhte kraljevi zemaljski i čitav svijet? ... Nitko ne zna koliko je moje srce patilo tijekom prvih dviju godina i u kakvu sam potištenost, mogu reći i očaj, pao.”¹³ Ali Luther nije ostavljen da se sasvim obeshrabri. Kad nije bilo ljudske potpore, gledao je na samoga Boga i naučio da se savršenom sigurnošću može osloniti na tu svemoćnu ruku.

Jednom je prijatelju reformacije pisao: “Sveto pismo ne možemo razumjeti ni proučavanjem ni razumom. Tvoja je prva dužnost da počneš s molitvom. Usrdno moli Gospodina da ti svojim velikim milosrđem dade pravilno razumijevanje svoje Riječi. Nema drugog tumača Božje riječi osim njezinog Autora, koji je sâm rekao: ‘Bit će svi naučeni od Boga!’ Ne nadaj se ničemu od svoga truda, od svoga razuma: uzdaj se samo u Boga i u djelovanje Njegovoga Duha. Vjeruj onome tko je to iskusio.”¹⁴ Ovo je pouka od životne važnosti za sve koji osjećaju kako ih je Bog pozvao da drugima iznesu svečane istine za ovo vrijeme. One će izazvati neprijateljstvo Sotone i ljudi koji

¹³ D'Aubigné, knj. III, pogl. 6.

¹⁴ D'Aubigné, knj. III, pogl. 7.

vole pričice što ih je smislio. U sukobu sa silama zla potrebno je nešto više od snage uma i ljudske mudrosti.

Kad su se neprijatelji pozivali na običaje i tradiciju, ili na papine tvrdnje i autoritet, Luther im se suprotstavljao Biblijom i samo Biblijom. U njoj su se nalazili dokazi koje nisu mogli pobiti. Stoga su robovi formalizma i praznovjerja zahtijevali njegovu krv, kao što su Židovi zahtijevali krv Kristovu. "On je heretik!" uzvikivali su rimski zeloti. "Dopustiti takvom krivovjercu da živi samo sat dulje najveća je izdaja protiv Crkve. Odmah s njim na lomaču!"¹⁵ Ali Luther nije postao plijenom njihova bijesa. Bog mu je povjerio djelo koje je trebao izvršiti pa je poslao nebeske anđele da ga zaštite. Međutim, mnogi koji su od Luthera primili dragocjenu svjetlost postali su predmetom Sotonina gnjeva i zbog istine neustrašivo podnijeli mučenje i smrt.

Lutherova učenja privukla su pozornost misaonih ljudi u cijeloj Njemačkoj. Iz njegovih propovijedi i spisa izvirale su zrake svjetlosti koje su probudile i rasvijetlile tisuće. Živa vjera zamijenila je mrtvi formalizam u kojem je Crkva tako dugo držana. Ljudi su iz dana u dan gubili povjerenje u praznovjerje Rimske crkve. Židovi predrasuda su oboreni. Božja riječ, kojom je Luther ispitivao svaku doktrinu i svaku tvrdnju, bila je poput dvosjeklog mača koji se probija do srca ljudi. Posvuda se zamjećivalo buđenje želje za duhovnim napretkom. Posvuda se osjećala glad i žeđ za pravdom kakve nije bilo stoljećima. Oči naroda, tako dugo upravljene na ljudske obrede i zemaljske posrednike, sada su se u pokajanju i vjeri okretale Kristu, i to raspetome.

Ovo naširoko rasprostranjeno zanimanje izazvalo je još veći strah papinskih vlasti. Luther je pozvan da dođe u Rim i tamo odgovori na optužbu za krivovjerje. Ova je zapovijed njegove prijatelje ispunila užasom. Dobro su znali

¹⁵ D'Aubigné, knj. III, pogl. 9.

kakva mu opasnost prijeti u tom pokvarenom gradu, pijanom od krvi Isusovih mučenika. Stoga su prosvjedovali protiv njegova odlaska u Rim i zahtijevali da bude ispitivan u Njemačkoj.

Napokon je postignut dogovor i papa je imenovao legata koji će preuzeti slučaj. U uputama što ih je pontifeks dao svom predstavniku bilo je rečeno da je Luther već proglašen heretikom. Legatu je stoga naredeno “da ga bez odlaganja optuži i ograniči”. Ako bi ostao uporan, a legat ga ne bi mogao zadržati u svojoj vlasti, bio je ovlašten “staviti ga izvan zakona u cijeloj Njemačkoj i prognati, prokleti i izopćiti sve koji su s njim povezani”.¹⁶ Osim toga, da bi potpuno iskorijenio zarazno “krivovjerje”, papa je dao upute svome legatu da, osim cara, izopći sve koji propuste uhvatiti Luthera i njegove pristaše bez obzira na njihov crkveni i svjetovni položaj i predati ih odmazdi Rima.

Ovdje se vidi pravi duh papinstva. U cijelom dokumentu nema ni traga kršćanskim načelima ni običnoj ljudskoj pravdi. Luther je bio daleko od Rima; nije imao prilike objasniti ni braniti svoje stajalište. A ipak, prije no što je njegov slučaj ispitan, proglašen je heretikom i istog dana opomenut, optužen, osuđen, i to sve od samozvanog svetog oca, jedinog vrhovnog, nepogrešivog autoriteta u Crkvi i državi.

U to vrijeme, kad su Lutheru itekako bili potrebni sućut i savjet pravog prijatelja, Božja je providnost u Wittenberg poslala Melanchtona. Mlad, skroman i povučen, zdravog rasuđivanja, golemog znanja, uvjerljive rječitosti, zajedno s čistim i čestitim karakterom, Melanchton je stekao opće divljenje i poštovanje. Brilljantnost njegovih talentata nije zasjenila blagost njegove naravi. Ubrzo je postao ozbiljnim učenicom Evandelja i Lutherov najvjerniji prijatelj i cijenjeni pomagač; njegova blagost, razboritost i točnost

¹⁶ D'Aubigné, knj. IV, pogl. 2.

bili su dopuna Lutherovoj hrabrosti i energičnosti. Njihova je suradnja ojačala reformaciju i bila izvor velikog ohrabrenja Lutheru.

Za mjesto suđenja bio je određen Augsburg i reformator se tamo zaputio pješice. Ljudi su ozbiljno strahovali za njegov život. Čule su se otvorene prijetnje da će ga na putu uhvatiti i ubiti, pa su ga njegovi prijatelji molili da se ne izlaže takvoj opasnosti. Čak su ga molili da za neko vrijeme napusti Wittenberg i potraži sigurnost kod onih koji će ga rado zaštititi. Ali on nije htio napustiti mjesto na koje ga je Bog postavio. Mora nastaviti vjerno čuvati istinu, bez obzira na oluje koje su se sručile na njega. Govorio je: “Ja sam poput Jeremije, čovjek koji izaziva sukobe i nemire; ali što mi više prijetite, to se više radujem... Već su pogazili moju čast i uništili moj dobar glas. Još mi preostaje jedno: moje jadno tijelo. Neka ga uzmu, time će mi skratiti život za nekoliko sati, ali dušu mi ne mogu uzeti. Tko želi navijestiti Kristovu Riječ svijetu, mora svakog trenutka očekivati smrt.”¹⁷

Vijesti o Lutherovu dolasku u Augsburg izazvale su veliko zadovoljstvo papinog legata. Činilo se da je neugodan heretik, koji je izazivao pozornost cijeloga svijeta, bio sada u vlasti Rima i legat je odlučio da mu neće pobjeći. Reformator je propustio sebi osigurati jamstveni list slobodnog prolaza. Prijatelji su ga nagovarali da se bez njega ne pojavi pred legatom, a sami su poduzeli da ga ishode od cara. Legat je namjeravao prisiliti Luthera da, ako je moguće, porekne svoje teze, ili ako u tome ne uspije, učiniti da bude odveden u Rim kako bi podijelio sudbinu Husa i Jeronima. Stoga je preko svojih suradnika nastojao navesti Luthera da dođe bez jamstvenog lista, s pouzdanjem u njegovu milost. Luther je to odlučno odbio i nije izišao pred papinog poslanika dok nije dobio ispravu kojom mu je car jamčio svoju zaštitu.

¹⁷ D'Aubigné, knj. IV, pogl. 4.

Sukladno svojoj politici, pripadnici Rimske crkve su odlučili Luthera pokušati pridobiti prividnom blagošću. U razgovorima s njim legat je pokazao veliku ljubaznost, ali je zahtijevao da se Luther bezuvjetno pokori vlasti Crkve i da bez argumenta ili pitanja odustane od svake svoje točke. Ali nije pravilno procijenio karakter čovjeka s kojim je imao posla. U svom odgovoru Luther je izrazio svoje poštovanje prema Crkvi, svoju želju za istinom, spremnost da odgovori na sve primjedbe o onom što je podučavao i da svoje učenje prepusti prosudbi nekih vodećih sveučilišta. Istodobno je prosvjedovao zbog kardinalova zahtjeva da porekne svoje učenje bez dokaza da je u zabludi.

Jedini je odgovor bio: "Poreci, poreci!" Reformator je pokazao da njegovo stajalište podržava Sveto pismo i odlučno izjavio da se ne može odreći istine. Nesposoban da odgovori na Lutherove argumente, legat ga je obasuo bujicom prijekora, poruge i laskanja, pomiješanim navodima iz predaje i spisa crkvenih otaca, ne dajući reformatoru da dođe do riječi. Videći da će sastanak, ako tako nastavi, biti potpuno beskoristan, Luther je napokon nevoljko ishodio dozvolu da odgovori pismeno.

"Takvim postupkom", rekao je pišući svome prijatelju, "tlačeni ima dvostruku korist; prvo, ono što je napisano može se podvrgnuti prosudbi drugih; drugo, čovjek ima bolju mogućnost da se sučeli sa strahom, ako ne sa savješću drskog i brbljivog silnika, koji bi inače mogao nadvladati svojim zapovjedničkim glasom."¹⁸

Na sljedećem sastanku Luther je jasno, sažeto i snažno iznio svoja gledišta, potkrijepivši ih mnogim navodima iz Svetoga pisma. Nakon što ga je pročitao, svoj je rad pružio kardinalu koji ga je, međutim, prezrivo bacio, izjavljujući da je to samo mnoštvo praznih riječi i bezvrijednih citata. Luther, kome su se oči otvorile, sada je sreo

¹⁸ Martyn, *The Life and Times of Luther*, str. 271. 272.

oholog kardinala na njegovom vlastitom području – predaji i učenju Crkve – i posvema srušio njegove tvrdnje.

Kad je prelat uvidio da je nemoguće odgovoriti na Lutherovo dokazivanje, izgubio je nadzor nad sobom i u bijesu povikao: “Poreci, ili ću te poslati u Rim gdje ćeš doći pred suce kojima je naloženo da se upoznaju s tvojim slučajem. Izopćit ću tebe i tvoje sljedbenike, i sve koji ti budu odobrivali izbaciti iz Crkve!” Na kraju je oholim i gnjevnim tonom rekao: “Poreci, ili mi više ne izlazi pred oči!”¹⁹

Reformator se odmah povukao sa svojim prijateljima, čime je jasno dao do znanja da se od njega ne može očekivati nikakvo odricanje. To kardinal nije očekivao. Laskao je sebi da nasilnošću može natjerati Luthera na odricanje. Ostavljen nasamo sa svojim istomišljenicima, gledao je sad jednoga sad drugoga, zlovoljan zbog neočekivanog neuspjeha svojih planova.

Lutherovi napori ovom prilikom nisu bili bezuspješni. Veliki skup nazočnih mogao je usporediti ova dva čovjeka i za sebe prosuditi koji su duh pokazali, kao i snagu i istinitost njihovih gledišta. Kakva suprotnost! Reformator, jednostavan, ponizan, odlučan, stajao je u Božjoj sili, s istinom na svojoj strani, a papin predstavnik, uobražen, drzak, ohol i nerazuman, nije imao nijednog dokaza iz Svetoga pisma, ali je bijesno vikao: “Poreci, ili ću te poslati u Rim da te kazne!”

Unatoč tome što je Luther posjedovao jamstveni list, Rimu vjerni ljudi kovali su plan kako da ga uhvate i utamniče. Njegovi prijatelji nagovarali su ga da se bez oklijevanja vrati u Wittenberg, budući da nema koristi i dalje ostati, i da bude krajnje oprezan u otkrivanju svojih namjera. Stoga je prije zore na konju napustio Augsburg, praćen samo jednim vodičem kojega mu je dao magistrat. Pun različitih slutnji prolazio je tihim i mračnim grad-

¹⁹ D' Aubigné, knj. IV, pogl. 8. (Londonsko izd.)

Lutherovi prijatelji nagovorili su ga da se vrati u Wittenberg jer su ga protivnici htjeli uhvatiti i utamničiti

skim ulicama. Neprijatelji, oprezni i okrutni, smišljali su kako ga uništiti. Hoće li izbjeći zamkama što su ih postavili? To su bili trenuci zabrinutosti i usrdne molitve. Tako je stigao do malih vrata u gradskom bedemu. Otvorili su ih za njega i on je s vodičem nesmetano izišao iz grada. Kad su se našli vani na sigurnom, bjegunci su požurili i prije no što je legat saznao za Lutherov odlazak, već se nalazio izvan domašaja svojih progonitelja. Sotona i njegovi poslanici doživjeli su poraz. Čovjek za koga su mislili da je u njihovoj vlasti nestao je, izmaknuvši im poput ptice iz ptičareve zamke.

Vijest o Lutherovu bijegu zaprepastila je i razbjesnila legata. Nadao se velikoj časti zbog svoje mudrosti i odlučnosti u postupanju s ovim uzbunjivačem Crkve; a sada mu se nada izjalovila. Svom je gnjevu dao oduška u pismu što ga je uputio Friedrichu, izbornom saksonskom knezu, ogorčeno klevetajući Luthera i zahtijevajući od Friedricha da reformatora pošalje u Rim ili da ga protjera iz Saske.

U obrani je Luther tražio da mu legat ili papa iz Svetog pisma otkriju njegove zablude, a on se obvezao na naj-svečaniji način odreći svog učenja ako mu dokažu da je suprotno Božjoj riječi. Izrazio je i svoju zahvalnost Bogu što ga je smatrao dostojnim da strada zbog tako svete stvari.

Izborni je knez dotada slabo poznao reformatorovo učenje, ali su iskrenost, snaga i jasnoća Lutherovih riječi ostavili na njega dubok dojam; i dok se ne dokaže da je reformator u zabludi, Friedrich je odlučio biti njegovim zaštitnikom. U odgovoru na legatov zahtjev pisao je: “Budući da se doktor Martin pojavio pred vama u Augsburgu, trebate se time zadovoljiti. Nismo očekivali da ćete ga pokušati navesti na odricanje a da ga ne osvjedočite o njegovim zabludama. Nijedan od učenih ljudi u našem vojvodstvu nije me izvjestio da je Martinovo učenje bezbožno, protukršćansko ili heretičko!’ Štoviše, knez je odbio Luthera poslati u Rim ili ga prognati iz svojih zemalja.”²⁰

Izbornom je knezu bilo poznato da su moralna ograničenja u društvu doživjela potpuni slom. Bilo je nužno provesti veliku reformu. Složena i skupa nastojanja da se spriječe ili kazne zločini bila bi nepotrebna kada bi ljudi priznali i poslušali Božje naloge i upozorenja prosvijetljene savjesti. Vidio je da Luther nastoji ostvariti ovaj cilj pa se radovao što se u Crkvi počeo osjećati bolji utjecaj.

Također je primijetio da je Luther bio iznimno uspješan kao sveučilišni profesor. Prošla je samo jedna godina otkako je reformator stavio svoje teze na vrata dvorske crkve, a već se znatno smanjio broj hodočasnika koji su za blagdan Svih svetih posjećivali crkvu. Rim više nije imao toliko štovatelja i darova kao ranije, ali njihovo je mjesto zauzela druga skupina ljudi koji su sada došli u Wittenberg, ne kao hodočasnici i klanjatelji relikvijama, već studenti koji su napunili dvorane učilišta. Lutherovi su spisi posvuda zapalili novo zanimanje za Sveto pismo,

²⁰ D'Aubigné, knj. IV, pogl. 10.

pa su u Sveučilište nagnuli ne samo studenti iz Njemačke nego i iz drugih zemalja. Mladi ljudi koji bi po prvi put ugledali Wittenberg, “dizali su ruke k nebu i zahvaljivali Bogu što je učinio da svjetlost istine zasvijetli iz toga grada, kao nekada s drevnog Siona, i odatle se proširi do najudaljenijih zemalja”.²¹

Luther se dosada samo djelimično obratio od zabluda Rimske crkve. No dok je uspoređivao sveta proroštva s papinskim dekretima i pravilima, bio je silno začuden. “Čitam papinske dekrete”, pisao je, “i... ne znam je li papa sâm antikrist ili njegov apostol; toliko je Krist u njima pogrešno prikazan i razapet.”²² U to je vrijeme Luther još uvijek podržavao Rimsku crkvu i nije se ni pomišljao ikada od nje odvojiti.

Reformatorovi spisi i njegovo učenje širili su se po cijelom kršćanskom svijetu. Djelo se proširilo na Švicarsku i Nizozemsku. Primjerci njegovih spisa uspjeli su doprijeti do Francuske i Španjolske. U Engleskoj su njegovo učenje prihvatili kao riječ života. Istina se proširila i na Belgiju i Italiju. Tisuće ljudi probudilo se iz svoje obamrlosti na radostan život vjere i nade.

Rim je bio sve više ozlojeđen Lutherovim napadima, pa su neki od njegovih fanatičnih protivnika, čak i neki profesori katoličkih sveučilišta, izjavili da onaj tko ubije buntovnog redovnika ne bi zgriješio. Jednoga je dana reformatoru prišao neki stranac s pištoljem skrivenim pod ogrtačem i upitao ga zašto se kreće sâm. “Ja sam u Božjim rukama”, odgovorio je Luther. “On mi je snaga, On mi je štiti. Što mi može učiniti čovjek?”²³ Na ove je riječi stranac problijedio i pobjegao kao da se našao pred nebeskim anđelima.

²¹ D'Aubigné, knj. IV, pogl. 10.

²² D'Aubigné, knj. V, pogl. 1.

²³ D'Aubigné, knj. VI, pogl. 2.

Rim je čvrsto odlučio uništiti Luthera, ali Bog je bio njegova obrana. Njegovo se učenje posvuda pročulo – “u kolibama i samostanima, u plemićkim dvorovima, na sveučilištima i u kraljevskim palačama. Posvuda su ustajali plemeniti ljudi da podupru njegove napore.”²⁴

Nekako u to vrijeme Luther je, čitajući Husova djela, otkrio da je češki reformator vjerovao u veliku istinu o opravdanju vjerom, koju je sam nastojao podržati i poučavati. “Svi smo mi”, rekao je Luther, “Pavao, Augustin i ja bili husiti, a da to nismo znali! ... Bog će sigurno pohoditi svijet”, nastavio je, “budući da mu je prije jednog stoljeća objavljena istina koju je spalio.”²⁵

U pozivu upućenom caru i njemačkom plemstvu, Luther je pisao o papi: “Jezovito je promatrati onoga koji se naziva Kristovim namjesnikom kako se razmeće sjajem kojega nijedan car ne može oponašati. Je li u tome sličan siromašnom Isusu ili skromnom Petru? On je, kažu, gospodar svijeta! Ali je Krist, čijim se namjesnikom hvali da jest, rekao: ‘Moje kraljevstvo nije odavde.’ Može li područje namjesnika biti veće od područja njegova poglavara?”²⁶

O sveučilištima je pisao sljedeće: “Silno se bojim da će se pokazati kako su sveučilišta široka vrata pakla, ukoliko ne budu marljivo radili na objašnjavanju Svetoga pisma i usađivali ga u srca mladih. Nikome ne preporučujem da svoje dijete šalje tamo gdje se Sveto pismo ne cijeni više od svega. Svaka se institucija u kojoj ljudi neumorno ne proučavaju Božju riječ mora izopaciti.”²⁷

Ovaj se poziv brzo proširio Njemačkom i izvršio snažan utjecaj na narod. Cijela se nacija uskomešala i mnoštvo se počelo okupljati oko zastave reforme. Izgarajući

²⁴ D'Aubigné knj. VI, pogl. 2.

²⁵ Wylie, knj. VI, pogl. 1.

²⁶ D'Aubigné, VI, pogl. 3.

²⁷ D'Aubigné, knj. 6, pogl. 3.

od želje za odmazdom, Lutherovi su neprijatelji nagovarali papu da poduzme odlučne mjere protiv njega. Objavljeno je da njegovo učenje treba odmah osuditi. Lutheru i njegovim pristašama dano je šezdeset dana, nakon kojih će, ako se ne odreknu, svi biti izopćeni.

To je bio strašan trenutak krize za reformaciju. Stoljećima je rimska presuda o izopćenju izazivala užas moćnih vladara. Ona je moćna carstva ispunila jadom i puštoši. Svi su gledali sa strahom i užasom na one na koje bi pala njezina prokletstva. Takvi nisu mogli kontaktirati sa svojim blišnjima i s njima se postupalo kao s ljudima koji su stavljeni izvan zakona, da bi ih se progonilo do istrebljenja. Luther nije bio slijep da ne bi vidio buru koja se nadvila nad njega, ali je stajao čvrsto, uzdajući se u Krista da će biti njegov pomoćnik i zaštitnik. S tom vjeron i hrabrošću mučenika pisao je: "Što će se dogoditi, ne znam niti želim znati... Bez obzira gdje će udarac pasti, ja se ne bojim. Ni list ne pada s drveta bez volje našega Oca. Koliko li će se više brinuti o nama! Lako je umrijeti za Riječ, budući da je Riječ koja je postala tijelom, umrla. Ako s Njim umremo, s Njim ćemo i živjeti; i prolazeći kroz ono kroz što je On prošao prije nas, bit ćemo tamo gdje je i On i nastaviti s Njime zauvijek."²⁸

Kad je papina bula stigla do Luthera, rekao je: "Prezirem je i protivim joj se kao bezbožnom i lažnom... U njoj se osuđuje sâm Krist... Radujem se što trebam stradati zbog najboljeg od svih slučajeva. U srcu već osjećam veću slobodu; napokon znam da je papa antikrist i da je njegovo prijestolje prijestolje samoga Sotone."²⁹

Ipak, nalog Rima nije ostao bez učinka. Tamnica, mučenje i mač bili su prigodno oružje kojim se mogla iznuditi pokornost. Slabi i praznovjerni drhtali su pred papinim dekretom. Premda je Luther uživao opću simpatiju,

²⁸ D'Aubigné, VI, pogl. 9. (treće izd., London, Walther, 1840.)

²⁹ D'Aubigné, knj. VI, pogl. 9.

mnogima je život bio previše drag da bi ga žrtvovali u djelu reforme. Po svemu se činilo da je reformatorovo djelo pri kraju.

Ali je Luther još uvijek bio neustrašiv. Rim je na nje ga bacio svoje anateme i svijet ga je promatrao ne sumnjajući da će ili propasti ili biti prisiljen na popuštanje. Ali strahovitom snagom reformator je vratio Rimu osudu prokletstva i javno proglasio svoju odluku da s njime raskida zauvijek. U prisutnosti mnoštva studenata, profesora i građana svih staleža, Luther je spalio papinu bulu zajedno sa zakonikom kanonskog prava, dekretima i spisima koji su podupirali papinsku vlast. "Moji su neprijatelji spaljivanjem mojih knjiga", rekao je, "uspjeli naškoditi stvari istine kod običnih ljudi i upropastiti njihove duše, stoga i ja zauzvrat spaljujem njihove knjige. Ozbiljna je borba upravo započela. Dosad sam se s papom samo igrao. Ovo djelo započeo sam u Božje ime; ono će se završiti bez mene i Njegovom silom."

Na prijekore svojih neprijatelja koji su ismijavali slabost njegove stvari, Luther je odgovorio: "Tko zna da me nije izabrao i pozvao Bog pa da se stoga ne trebaju bojati kako će prezirući mene prezreti samoga Gospodina? Prirodom izlaska iz Egipta Mojsije je bio sâm. Ilija je bio sam za vladanja kralja Ahaba; Izaija je bio sam u Jeruzalemu, Ezekiel u Babilonu... Bog za proroka nikada nije izabrao nekog velikog svećenika ili neku drugu poznatu ličnost. Obično je birao jednostavne i prezrene ljude, a jednom čak i pastira Amosa. U svakom razdoblju sveti su morali koriti velikaše, kraljeve, knezove, svećenike i učene ljude, uz opasnost za svoj život... Ne kažem da sam prorok, ali velim da se trebaju bojati budući da sam ja sâm, a njih je mnogo. Siguran sam da je Božja riječ uz mene, a ne uz njih."³⁰

³⁰ D'Aubigné, knj. VI, pogl. 10.

Ipak se Luther bez strahovite unutarnje borbe sa samim sobom nije odlučio konačno odvojiti od Crkve. Nekako u to vrijeme je pisao: "Svakim danom sve više i više osjećam kako je teško napustiti ono što su nam usadili u djetinjstvu. O, koliko me je boli stajalo da opravdam samoga sebe što sam se usudio sâm ustati protiv pape i proglasiti ga antikristom, premda sam uz sebe imao Sveto pismo! Kako mi je srce patilo! Koliko sam puta sebi postavljao gorko pitanje koje su papisti tako često ponavljali: 'Zar si samo ti mudar? Zar je moguće da su svi drugi u zabludi? Što će biti ako si nakon svega ti u zabludi i u svoju zabludu uvlačiš tolike duše koje će na kraju zauvijek propasti?' Tako sam se borio sa sobom i Sotonom, dok Krist svojom nepogrešivom Riječju nije učvrstio moje srce protiv ovih sumnji."³¹

Papa je Lutheru zaprijetio izopćenjem ako se ne odrekne, i sada je prijetnju ostvario. Pojavila se nova bula kojom je objavljeno reformatorovo konačno odvajanje od Rimske crkve, proglašavajući ga "prokletim od Neba" i uključujući u istu osudu sve koji prihvate njegovo učenje. Velika borba je buknila svom žestinom.

Protivljenje čeka sve koje Bog odredi da navijeste istinu koja je posebno primijenjena na njihovo vrijeme. U Lutherovo doba postojala je sadašnja istina, istina od posebne važnosti za ono vrijeme. Postoji sadašnja istina i za Crkvu danas. Onaj koji sve čini po svojoj volji našao je za potrebno da ljude stavi u razne okolnosti i povjeri im dužnosti koje odgovaraju vremenu u kome žive i prilikama u kojima se nalaze. Ako budu cijenili danu svjetlost, otvorit će im se širi vidici istine. Ali danas većina isto tako malo teži za istinom kao i papisti koji su ustali protiv Luthera. Kao u prošlim vjekovima i danas postoji sklonost da se namjesto Božje riječi prihvate ljudske teorije i predaje. Oni koji iznose istinu za sadašnje vrijeme

³¹ Martyn, str. 372. 373.

ne trebaju očekivati da će biti primljeni s većom naklonošću nego raniji reformatori. Veliki sukob između istine i zablude, između Krista i Sotone, sve će se više zaoštravati do kraja povijesti ovoga svijeta.

Isus je rekao svojim učenicima: “Kad biste pripadali svijetu, svijet bi ljubio svoje. Budući da ne pripadate svijetu – ja vas izabrah od svijeta – zato vas svijet mrzi. Sjetite se riječi koju vam rekoх: Nije sluga veći od svoga gospodara. Ako su mene progonili, i vas će progoniti. Ako su moju riječ držali, i vašu će držati.” (Ivan 15,19.20) S druge strane, naš je Gospodin jasno objavio: “Jao vama kad vas svi ljudi budu hvalili. Ta, isto su tako postupali s lažnim prorocima očevi njihovi.” (Luka 6,26) Danas duh svijeta nije ništa više u suglasnosti s Kristovim Duhom nego što je to bio u ranijim vremenima, i oni koji danas propovijedaju Božju riječ u njezinoj čistoći neće biti primljeni s većom naklonošću nego u prošlim vremenima. Protivljenje istini može izmijeniti oblik, neprijateljstvo može biti manje otvoreno jer je suptilnije, ali to protivljenje još uvijek postoji i pokazivat će se do kraja.

2

Luther pred državnim Saborom

Novi car Karlo V. stupio je na prijestolje Njemačke pa su mu poslanici Rima požurili čestitati i navesti ga da upotrijebi svoju moć protiv reformacije. S druge strane, izborni saksonski knez, kojemu je Karlo itekako dugovao svoju krunu, molio je cara da protiv Luthera ništa ne po-duzima dok ga ne sasluša. Tako se car našao u vrlo teškom položaju i neprilici. Papisti se ne bi zadovoljili ničim manjim osim carskim ediktom kojim bi Luther bio osuđen na smrt. Izborni je knez odlučno izjavio da “ni njegovo carsko Veličanstvo niti itko drugi nije dokazao da su Lutherovi spisi pobijeni”. Stoga je zahtijevao “da se doktora Luthera opskrbi jamstvenim listom kako bi se mogao pojaviti pred sudom učenih, pobožnih i nepristranih sudaca”.¹

Pozornost svih stranaka sada je bila upravljena na skupštinu njemačkih država koja je sazvana u Wormsu ubrzo nakon Karlova stupanja na prijestolje. Na ovom nacionalnom saboru trebalo je razmotriti važna politička pitanja i interese. Po prvi su se put njemački knezovi trebali sastati sa svojim mladim vladarom u savjetodavnoj skupštini. Sa svih strana domovine stigli su crkveni i državni velikodostojnici. Svjetovni velikaši, visoka roda, moćni i lju-

¹ D'Aubigné, knj. VI, pogl. 11.

bomorni na svoja nasljedna prava; kneževski svećenici svjesni svog nadmoćnog položaja i moći; dvorski vitezovi i njihova oružana pratnja; veleposlanici stranih i dalekih zemalja – svi su se okupili u Wormsu. Ali predmet koji je pobudio najdublje zanimanje ovog golemog skupa bio je slučaj saskog reformatora.

Karlo V. je prethodno uputio izbornog kneza da dovede Luthera pred sabor, jamčeći mu zaštitu i slobodu da s mjerodavnim osobama raspravlja o spornim točkama. Luther je jedva čekao da stupi pred cara. U to mu se vrijeme zdravlje jako pogoršalo; pa ipak je pisao izbornom knezu: “Ako ne budem mogao zdrav ići u Worms, odnijet će me tamo bolesnog kakav jesam. Ako me car zove, ne dvojim da je to poziv samoga Boga. Ako se protiv mene kane poslužiti nasiljem, što je vjerojatno (jer mi nisu naredili da dođem kako bi ih poučio), ja stvar prepuštam u Gospodnje ruke. Još uvijek živi i vlada Onaj koji je trojicu mladića sačuvao u užarenoj peći. Ako me On ne spasi, moj život malo vrijedi. Spriječimo da Evandjelje bude izloženo poruzi zlih i radije prolijmo svoju krv u njegovu obranu nego im dopustimo da trijumfiraju. Nije na meni da odlučim hoće li spasenju sviju više pridonijeti moj život ili moja smrt... Očekujte od mene sve... osim bijega i odricanja. Pobjeći ne mogu, a još se manje mogu odreći.”²

Kad su se Wormsom proširili glasovi da će se Luther pojaviti pred Saborom, nastalo je opće uzbuđenje. Aleander, papin legat kome je pitanje Luthera bilo posebno povjereno, veoma se uznemirio i razljutio. Shvatio je da će to polučiti kobne posljedice za papinstvo. Pokrenuti istragu o slučaju u kojem je papa već proglasio osudu bilo bi neuvažavanje autoriteta suverenog pontifeksa. Osim toga bojao se da bi rječiti i snažni dokazi ovog čovjeka mogli

² D'Aubigné, knj. VII, pogl. 1.

mnoge knezove odvratiti od papine odluke. Stoga je naj-energičnije prosvjedovao kod Karla zbog Lutherova dolaska u Worms. Nekako u to vrijeme objavljena je bula o Lutherovom izopćenju. To je, zajedno s nagovaranjem legata, navelo cara da popusti. Izbornom knezu napisao je da Luther, ukoliko se ne odrekne, mora ostati u Wittenbergu.

Nezadovoljan ovom pobjedom, Aleander je svom raspoloživom snagom i lukavstvom nastojao osigurati Lutherovu osudu. Upornošću dostojnom nekog boljeg cilja, zahtijevao je da knezovi, prelati i drugi članovi Sabora obrate pozornost na ovaj slučaj, optužujući reformatora “za ustanak, pobunu, bezbožnost i svetogrđe”. Ali žestina i ljutnja koju je legat pokazivao jasno su otkrivali duh kojim je bio prožet. “Njega više pokreće duh mržnje i osvete”, glasila je opća primjedba, “nego revnost i pobožnost.”³ Većina u Saboru bila je više nego ikada naklonjena Lutherovu djelu.

Aleander je udvostručenom revnošću navaljivao na cara da provede papine ukaze. No prema njemačkim zakonima to nije bilo moguće bez pristanka knezova. Na kraju, nadvladan legatovim navaljivanjem, Karlo ga je pozvao da svoju stvar iznese pred državni Sabor. “To je za nuncija bio dan slavlja. Skup je bio velik, a predmet još veći. Aleander je trebao zastupati Rim... majku i gospodaricu svih crkava.” Trebao je opravdati vrhovnu Petrovu vlast pred okupljenim poglavarima kršćanstva. “Imao je dar rječitosti i pokazao se dorastao prigodi. Providnost je odredila da se Rim pred najuzvišenijim sudom pojavi i brani putem svojih najsposobnijih govornika prije no što bude osuđen.”⁴ Oni koji su bili naklonjeni reformatoru očekivali su s određenom bojazni djelovanje Aleanderova govora. Izborni

³ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 1.

⁴ Wylie, knj. VI, pogl. 4.

saski knez nije bio nazočan, ali su prema njegovoj uputi neki od njegovih savjetnika bili tu da zabilježe nuncijev govor.

Svom snagom učenosti i rječitosti Aleander je nastojao pobiti istinu. Protiv Luthera je dizao optužbu za optužbom, nazivajući ga neprijateljem Crkve i države, živih i mrtvih, svećenstva i laika, koncila i kršćana pojedinačno. "U Lutherovim zabludama ima dovoljno toga", izjavio je, da opravda spaljivanje "sto tisuća heretika".

U zaključku je pokušao omalovažiti pristaše reformirane vjere: "Tko su ti luterani? Šarena rulja bezobraznih pedagoga, pokvarenih svećenika, raskalašenih redovnika, pravnika neznalica, osramoćenih plemića, s običnim pukom kojega su zaveli i izopačili. Koliko ih katolička stranka nadmašuje po brojnosti, sposobnostima i moći! Jednodušna odluka ove dične skupštine prosvijetlit će proste, upozoriti nepromišljene, učvrstiti neodlučne i ojačati slabe."⁵

Takvim su oružjem u sva vremena napadani branitelji istine. Isti se argumenti još uvijek koriste protiv svih koji se, nasuprot utvrđenim zabludama, usuđuju iznositi jednostavna i izravna učenja Božje riječi. "Tko su ti propovjednici novih učenja?" uzvikuju oni koji žele popularnu religiju. "Oni nisu učeni, malo ih je i potječu iz siromašnijih slojeva, a tvrde da posjeduju istinu i da su Božji izabrani narod. Oni su neupućeni i obmanuti. Koliko je naša Crkva nadmoćnija po broju i utjecaju! Koliko se velikih i učenih ljudi nalazi među nama! Koliko više moći je na našoj strani!" To su argumenti koji snažno utječu na svijet, ali nisu ni danas uvjerljiviji no što su bili u dane reformatora.

Reformacija nije, kao što mnogi misle, završila s Lutherom. Ona se treba nastaviti sve do kraja povijesti ovoga svijeta. Pred Lutherom je bilo veliko djelo: trebao je dru-

⁵ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 3.

ge obasjati svjetlošću kojom ga je Bog obasjao; ali nije primio svu svjetlost koju svijet treba primiti. Od onog vremena do danas nova je svjetlost stalno sjala na Sveto pismo i stalno su otkrivane nove istine.

Legatov govor duboko se dojmio državnog Sabora. Nije bilo Luthera koji bi jasnim i uvjerljivim istinama Božje riječi nadvladao papinog branitelja. Nitko nije pokušao braniti Luthera. Pokazalo se da je većina ne samo sklona osuditi Luthera i njegovo učenje već, ako je moguće, iskorijeniti krivovjerstvo. Rim je imao najpogodniju priliku da brani svoju stvar. Sve što je mogao reći u svoju obranu bilo je rečeno. Ali prividna pobjeda bila je nagovještaj poraza. Od ovog trenutka još će se jasnije vidjeti razlika između istine i zablude, jer će se voditi otvoreni rat. Od toga dana Rim nikada više neće stajati tako sigurno kao dotada.

Premda većina članova Sabora ne bi oklijevala predati Luthera odmazdi Rima, mnogi od njih su uvidali izopačenosti u Crkvi i žalili zbog njih te željeli da se učini kraj zloporabama što ih je njemački narod trpio kao posljedicu pokvarenosti i pohlepe hijerarhije. Legat je papinsku vladavinu prikazao u najljepšem svjetlu. U tom je trenutku Gospodin pokrenuo jednog člana Sabora da ocrta prave posljedice papinske tiranije. S plemenitom odlučnošću saski knez Georg ustao je u toj kneževskoj skupštini i zastrašujućom točnošću naveo prijevare i gadosti papinstva te njihove strašne posljedice. U završnoj je riječi rekao:

“To su samo neke od zloporaba koje viču protiv Rima. Oni su odbacili svaki stid i jedini im je cilj... novac, novac, novac... tako da propovjednici, koji bi trebali naučavati istinu, ne govore ništa drugo do laži, i ne samo što ih trpe nego i nagrađuju, jer što su veće njihove laži, to je veći njihov dohodak. Iz tog smrdljivog izvora istječu takve prljave vode. Razvrat pruža ruku pohlepi... Nažalost, skandal što ga je prouzročio kler gura tolike jadne

duše u vječnu propast. Mora se provesti temeljita reforma.”⁶

Ni sâm Luther ne bi mogao iznijeti određeniju i silniju optužbu papinskih zloporaba, a činjenica da je govornik bio odlučan neprijatelj reformatora davala je posebnu težinu njegovim riječima.

Da su oči skupštine bile otvorene, oni bi u svojoj sredini vidjeli Božje anđele kako zrakama svjetlosti razgone mrak zabluda i otvaraju umove i srca za primanje istine. Upravo je snaga Božje istine i mudrosti, koja je utjecala i na neprijatelje reformacije, pripremila put velikom djelu koje je trebalo ostvariti. Martin Luther nije bio nazočan, ali se na toj skupštini čuo glas Onoga koji je bio veći od njega.

Državni je Sabor odmah izabrao povjerenstvo koje je trebalo pripremiti popis svih papinih tlačenja koja su tako teško pritiskivala njemački narod. Ovaj je popis od stotinu i jedne točke predan caru sa zahtjevom da odmah poduzme mjere za ispravljanje tih zloporaba. “Kakav gubitak kršćanskih duša”, rekli su podnositelji molbe, “kakvo pljačkanje, kakvo iznuđivanje zbog skandala kojima je okružena duhovna glava kršćanstva! Naša je dužnost da spriječimo propast i sramotu našeg naroda. Stoga vas najpokornije ali i najhitnije zaklinjemo da naredite opću reformu i preuzmete njezino sprovođenje.”⁷

Sada je odlučeno da se reformator pojavi pred Saborom. Unatoč Aleanderovom zaklinjanju, prosvjedima i prijetnjama, car je na kraju pristao i Luther je dobio poziv da izađe pred Sabor. S pozivom je izdan i jamstveni list kojim mu se jamči povratak na sigurnost. Poziv je u Wittenberg odnio jedan glasonoša kome je naredeno da doprati Luthera u Worms.

⁶ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 4.

⁷ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 4.

Lutherovi su se prijatelji uznemirili i zabrinuli. Znajući za predrasude i mržnju prema njemu, bojali su se da neće poštovati jamstveni list pa su ga molili da svoj život ne izlaže opasnosti. On je odgovorio: “Papisti ne žele da dođem u Worms, nego žele moju osudu i smrt. Nije važno! Ne molite za mene, nego za Božju riječ... Krist će mi dati svojega Duha da nadvladam ove sluge zabluda. Prezirem ih dok sam živ, a svojom smrću ću ih pobijediti. U Wormsu smišljaju kako da me prisile na poricanje, a moje poricanje glasit će ovako: Ranije sam govorio da je papa Kristov namjesnik, a sada tvrdim da je neprijatelj našega Gospodina i đavoljev apostol.”⁸

Luther nije smio sâm poći na ovaj opasan put. Tri njegova najbolja prijatelja odlučila su ga pratiti uz carskoga glasonošu. Melancton im se žarko želio pridružiti. Njegovo je srce bilo vezano s Lutherovim pa ga je želio slijediti ako bude potrebno u tamnicu ili u smrt. Ali njegovoj molbi nisu udovoljili. U slučaju da Luther pogine, nade reformacije se moraju osloniti na njegovog mladog suradnika. Opraštajući se s Melanctonom, reformator je rekao: “Ako se ne vratim i ako me moji neprijatelji ubiju, nastavi podučavati Riječ i stoj čvrsto u istini. Radi namjesto mene... Ako preživiš, moja smrt neće biti tako tragična.”⁹ Studenti i građani koji su se okupili da isprate Luthera bili su duboko dirnuti. Mnogi čija su srca bila dirnuta Evandeljem oprostili su se s njime u suzama. Tako su reformator i njegovi pratitelji napustili Wittenberg.

Putem su primijetili da je narod bio pritisnut mračnim slutnjama. U nekim gradovima nisu im ukazali nikakvu čast. Kad su se zaustavili da prenoće, jedan je prijateljski naklonjeni svećenik izrazio svoje strahovanje tako što je pred Luthera stavio sliku talijanskog reformatora koji je umro mučeničkom smrću. Sljedećeg se dana sa-

⁸ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 6.

⁹ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 7.

znalo da su Lutherovi spisi osuđeni u Wormsu. Carevi glasonoše objavljivali su carski ukaz i pozivali narod da zabranjena djela preda sucima. Glasonoša, bojeći se za Lutherovu sigurnost na Saboru, misleći da se možda pokolebao u svojoj odlučnosti, upitao ga je “želi li još uvijek nastaviti put”. Luther je odgovorio: “Tako pod prokletstvom u svakom gradu, nastavljam put.”¹⁰

U Erfurtu su Luthera primili s velikim počastima. Okružen mnoštvom poštovatelja hodao je ulicama kojima je tako često prolazio sa svojom prosjačkom torbom. Posjetio je svoju samostansku čeliju i sjetio se borbe zahvaljujući kojoj je svjetlost koja je sada preplavila Njemačku obasjala njegovu dušu. Pozvali su ga da propovijeda. To mu je bilo zabranjeno, ali je glasonoša dao svoj pristanak pa je redovnik, koji je nekada robovao u samostanu, sada stupio na propovjedaonicu.

Veliko okupljeno mnoštvo uputio je na Kristove riječi: “Mir vama!” “Filozofi, učeni ljudi i pisci”, rekao je, “nastojali su poučiti ljude kako mogu steći vječni život – i nisu uspjeli. A ja ću vam sada to reći: Bog je jednog Čovjeka, Isusa Krista, uskrisio iz mrtvih da bi uništio smrt, ispaštao za grijeh i zatvorio vrata pakla. To je djelo spašenja... Krist je nadvladao! To je Radosna vijest i mi se spašavamo Njegovim, a ne svojim djelima... Naš Gospodin Isus Krist je rekao: ‘Mir vama; pogledajte moje ruke.’ To znači: Gledaj, o čovječe! Ja sâm, ja jedini uzeo sam tvoj grijeh i otkupio te. I sada imaš mir, veli Gospodin.”

Nastavio je kazujući da se prava vjera pokazuje u svetom životu. “Budući da nas je Bog spasio, vršimo svoja djela tako da ih On može prihvatiti. Jesi li bogat? Neka tvoja dobra služe potrebama siromašnih. Jesi li siromašan? Neka tvoja služba bude prihvatljiva za bogate. Ako tvoj rad koristi samo tebi, onda je služba koju misliš da vršiš Bogu lažna.”¹¹

¹⁰ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 7.

Ljudi su slušali kao očarani. Kruh života bio je prelomljen tim izgladnjelim dušama. Krist je pred njima bio uzdignut iznad papa, legata, careva i kraljeva. Luther nije spomenuo svoj opasan položaj. Nije htio sebe učiniti predmetom razmišljanja ili sućuti. Razmišljajući o Kristu izgubio je iz vida sebe. Skrio se iza Mučenika s Golgote, samo nastojeći predočiti Krista kao Otkupitelja grješnika.

U nastavku putovanja reformator je svuda bio predmet najvećeg zanimanja. Znatizeljno mnoštvo tiskalo se oko njega, a prijateljski glasovi upozoravali su ga na namjere rimokatolika: "Spalit će te!" govorili su jedni, "Tvoje će tijelo pretvoriti u prah kao što su učinili s Janom Husom." Luther je odgovarao: "Kad bi duž cijelog puta od Wormsa do Wittenberga zapalili vatru čiji bi plameni jezici dosegali do neba, ja bih kroz nju išao u Gospodnje ime. Izići ću pred njih; ući ću u čeljust ove nemani i slomiti joj zube, ispovijedajući Gospodina Isusa Krista."¹²

Vijest o njegovom približavanju Wormsu izazvala je veliku uznemirenost. Njegovi su prijatelji drhtali za njegovu sigurnost, a neprijatelji se bojali za uspjeh svoje stvari. Veliki su se naponi ulagali kako bi ga odvratili od ulaska u grad. Papisti su ga nagovarali da se smjesti u dvorac jednog prijateljski raspoloženog viteza, gdje se, tvrdili su, sve može miroljubivo srediti. Prijatelji su opisivanjem opasnosti koje su mu prijetile nastojali u njemu izazvati strah. Svi su naponi bili uzaludni. Luther je, još uvijek nepokolebljiv, izjavio: "Kad bi u Wormsu bilo đavola koliko je crepova na krovovima, ipak bih ušao u grad."¹³

Kad je stigao u Worms, veliko je mnoštvo nagnulo k vratima da mu zažele dobrodošlicu. Tako veliko mnoštvo nije se skupilo ni za doček cara. Uzbuđenje je bilo veliko,

¹¹ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 7.

¹² D'Aubigné, knj. VII, pogl. 7.

¹³ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 7.

kad se usred mnoštva začuo prodoran i tugaljiv glas koji je zapjevao pogrebnu pjesmu kao upozorenje Lutheru na sudbinu koja ga očekuje. "Bog će biti moja obrana", rekao je silazeći s kola.

Papisti nisu vjerovali da će se Luther stvarno usuditi doći u Worms, pa je njegov dolazak izazvao zabrinutost. Car je smjesta sazvao svoje savjetnike da razmotre što valja poduzeti. Jedan od biskupa, okorjeli papist, izjavio je: "Mi smo dugo raspravljali o tom predmetu. Neka se vaše Veličanstvo odmah riješi tog čovjeka. Nije li Sigismund učinio da Jan Hus bude spaljen? Mi nismo obvezni ni davati ni poštovati jamstveni list jednog heretika." "Ne," rekao je car, "mi moramo održati naše obećanje."¹⁴ Stoga je odlučeno da se reformatora sasluša.

Čitav je grad bio nestrpljiv da vidi ovog iznimnog čovjeka i ubrzo je mnoštvo posjetitelja napunilo njegov stan. Luther se tek oporavio od nedavne bolesti; bio je umoran od puta koji je trajao puna dva tjedna. Trebao se pripremiti za sutrašnje značajne događaje pa mu je bio potreban mir i odmor. Ali želja da ga vide bila je toliko velika da mu je za odmor ostalo samo nekoliko sati, jer su se oko njega okupili plemići, vitezovi, svećenici i građani. Među njima bilo je mnogo plemića koji su od cara smjelo zahtijevali reformu zbog crkvenih zloporaba i koji su, kaže Luther, "svi bili oslobođeni Evandeljem koje sam propovijedao".¹⁵ Dolazili su prijatelji i neprijatelji da vide neustrašivog redovnika, a on ih je primao nepokolebljivim mirom i svima dostojanstveno i mudro odgovarao. Držao se čvrsto i hrabro. Njegovo blijedo, mršavo lice, obilježeno tragovima truda i bolesti, imalo je ljubazan i čak radostan izraz. Svečanost i duboka ozbiljnost njegovih riječi davale su mu silu kojoj se ni njegovi neprijatelji nisu mogli potpuno oprijeti. I prijatelji i neprija-

¹⁴ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

¹⁵ Martyn, str. 393.

“Bog će biti moja obrana,” rekao je Luther prije svog dolaska pred suce u Worms. Svečanost i duboka ozbiljnost njegovih riječi davale su mu silu kojoj se njegovi neprijatelji nisu mogli oprijeti.

telji bili su ispunjeni divljenjem. Jedni su bili osvjedočeni da ga okružuje božansko ozračje, a drugi su izjavljivali, kao i farizeji o Kristu: “Ima zlog duha.”

Sutradan je Luther pozvan da izide pred Sabor. Jedan je carski službenik određen da ga dovede u dvoranu za prijam, ali je to jedva uspio. Sve su ulice bile prepune promatrača, željnih da vide redovnika koji se usudio oprijeti autoritetu pape.

U trenutku kad je Luther trebao izići pred svoje suce, jedan stari vojskovođa, junak iz mnogih bitaka, ljubazno mu se obratio: “Jadni, jadni redovniče, pred tobom je borba kakvu ni ja niti bilo koji drugi vojskovođa nismo vodili ni u najkrvavijoj bitki. Ali ako je tvoja stvar pravedna i ako si u nju siguran, idi naprijed u Božje ime i ne boj se ničega. Bog te neće napustiti.”¹⁶

¹⁶ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

Napokon je Luther stajao pred državnim Saborom. Car je sjedio na prijestolju okružen najuglednijim ličnostima carstva. Nikada se nijedan čovjek nije pojavio pred veličanstvenijim saborom nego što je bio ovaj pred kojim je Martin Luther trebao odgovarati zbog svoje vjere. "Sama činjenica da se pojavio pred više nego veličanstvenim skupom bila je značajna pobjeda nad papinstvom. Papa je tog čovjeka osudio, a sada je taj isti čovjek stajao pred sudom koji se, upravo ovim postupkom, stavio iznad pape. Papa ga je stavio pod interdikt i isključio ga iz društvene zajednice, a ipak je bio pozvan biranim riječima i primljen na najuzvišenijem skupu na svijetu. Papa ga je osudio na vječnu šutnju, a on je sada trebao govoriti u nazočnosti tisuće pozornih slušatelja, okupljenih iz najudaljenijih kršćanskih zemalja. Tako je Lutherovom zaslugom ostvaren silan prevrat. Rim je već silazio sa svog prijestolja, a uzrok tom poniženju bio je glas jednog redovnika."¹⁷

Pred tako moćnom i časnom skupštinom reformator skromnog podrijetla djelovao je zbunjeno i iznenađeno. Više mu je knezova, koji su primijetili njegovo uzbuđenje, prišlo i jedan od njih mu je šapnuo: "Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, a dušu ne mogu ubiti." Drugi je kazao: "Kad vas zbog mene dovedu pred upravitelje i kraljeve, onog će vam se časa dati što trebate govoriti." Tako su najveći ljudi ovoga svijeta upotrijebili Kristove riječi da bi ohrabрили Njegovog slugu u trenutku kušnje.

Luthera su doveli do mjesta točno ispred careva prijestolja. Mrtva tišina zavladała je prepunom skupštinom. Tada je ustao carev službenik i pokazujući na zbirku Lutherovih spisa, zahtijevao da reformator odgovori na dva pitanja: priznaje li ih svojim i namjerava li se odreći mišljenja što ih je u njima iznio. Nakon što su pročitani naslovi knjiga, Luther je odgovorio da, što se tiče prvog pi-

¹⁷ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

Martin Luther pred carskim prijestoljem na skupštini u Wormsu;
slika Roberta Templea Ayresa

tanja, priznaje da su knjige njegove. “Što se tiče drugog pitanja”, rekao je, “budući da je to pitanje koje se tiče vjere i spasenja duša, a u koje je uključena Božja riječ, najveće i najdragocjenije blago na Nebu i na zemlji, postupio bih nerazborito kad bih odgovorio bez razmišljanja. Mogao bih potvrditi manje no što okolnosti zahtijevaju ili više no što traži istina, pa bih sagriješio protiv Kristovih riječi: ‘Tko se mene odreće pred ljudima, i ja ću se njega odreći pred svojim Ocem nebeskim.’ (Matej 10,33) Stoga najponiznije molim Vaše carsko veličanstvo da mi dâ vremena, kako bih mogao odgovoriti a da se ne ogriješim o Božju riječ.”¹⁸

Ovom molbom Luther je mudro postupio. Njime je uvjerio skupštinu da ne postupa iz strasti ili nagoni. Takva smirenost i samosavlađivanje, neočekivani od onoga koji se pokazao tako odvažnim i nepopustljivim, pridodali su njegovoj snazi i omogućili mu da kasnije odgovori razborito, odlučno, mudro i dostojanstveno, što je iznenadilo i razočaralo njegove neprijatelje i predstavljalo ukor njihovoj drskosti i ponositosti.

Sljedećeg je dana trebao izići pred Sabor kako bi dao svoj konačni odgovor. Zakratko mu je srce klonulo kad je pomislio na sile koje su se udružile protiv istine. Njegova je vjera klonula; obuzeli su ga strah i drhtanje, a spopao užas. Opasnosti su se množile pred njim; činilo se da će njegovi neprijatelji likovati i sile tame prevladati. Okružili su ga oblaci pa se činilo da će ga odvojiti od Boga. Čeznuo je za sigurnošću da će Gospodin nad vjaskama ostati uz njega. U duhovnoj tjeskobi bacio se licem na zemlju i ispustio povike što kidaju srce a koje samo Bog može potpuno razumjeti.

“O svemogućići i vječni Bože,” molio je, “kako je strašan ovaj svijet! Eto, otvorio je usta da me proguta, a ja se tako malo uzdamem u Tebe... Ako se moram osloniti samo

¹⁸ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

na snagu ovoga svijeta, svemu je kraj... Kucnuo mi je posljednji čas, objavljena je moja presuda... O Bože, pomози mi protiv sve mudrosti ovoga svijeta. Učini to... Ti sâm; ... jer ovo nije moje, već Tvoje djelo. Nemam što ovdje raditi, nemam se zašto raspravljati s velikanima ovoga svijeta... Ali ovo je Tvoje djelo, ... i ono je pravedno i vječno. O Gospodine, pomози mi! Vjerni, nepromjenjivi Bože, ne uzdam se ni u jednoga čovjeka... Sve što je ljudsko nesigurno je. Sve što dolazi od čovjeka propada... Ti si me izabrao za ovo djelo... Stoj uz mene radi svog ljubljenog Isusa Krista, koji je moja obrana, moj štít i moja jaka utvrda.”¹⁹

Svemudra Providnost dopustila je da Luther shvati kakva mu opasnost prijeti, da se ne bi pouzdao u vlastitu snagu i samosvjesno srljao u pogibelj. Ali nije to bio strah od patnji ili mučenja ili pak smrti koja se činila neodložnom, što ga je ispunilo užasom. Nastupila je kriza, a on se osjećao nesposobnim da je dočeka. Djelo istine moglo bi zbog njegove slabosti pretrpjeti poraz. On se borio s Gospodinom ne za svoju osobnu sigurnost, nego za pobjedu Evandjelja. Osjećao je strah i duševnu borbu kao i Izrael u onoj noćnoj borbi pored pustog potoka. I kao Izrael, on je nadvladao s Bogom. U potpunoj bespomoćnosti uhvatio se vjerom za Krista, moćnog Izbavitelja. Bio je ohrabren sigurnošću da pred Sabor neće izaći sâm. Mir se vratio u njegovu dušu i on se radovao što mu je dopušteno da pred glavarima naroda uzvisi Božju riječ.

S čvrstim pouzdanjem u Boga, Luther se pripremao za borbu koja mu je predstojala. Smislio je plan kako će odgovoriti, provjerio neka mjesta u svojim spisima i u Bibliji potražio pogodne dokaze da potkrijepi svoje stajalište. Tada je, stavljajući lijevu ruku na svetu Knjigu otvorenu pred njim, podigao desnicu k Nebu i zavjetovao se “da će ostati vjeran Evandelju i slobodno ispovijedati svoju

¹⁹ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

vjeru, čak ako svoje svjedočanstvo mora zapečatiti krvlju”.²⁰

Kad je ponovno izveden pred državni Sabor, na njegovom licu nije bilo ni traga straha ili zbunjenosti. Spokojan i miran, a ipak silno hrabar i plemenit, stajao je među velikanima ove zemlje kao Božji svjedok. Carski službenik zahtijevao je da čuje njegovu odluku hoće li opozvati svoje učenje. Luther je odgovorio prigušenim i poniznim glasom, bez žestine ili strasti. Njegovo vladanje bilo je ponizno i ljubazno te je pokazivao pouzdanje i radost koje su iznenadile skupštinu.

“Mnogouzvišeni care, svijetli knezovi, milostivi gospodari,” rekao je Luther, “izlazim danas pred vas po nalogu koji sam jučer dobio i Božjom milošću molim Vaše veličanstvo i Vašu svijetlu uzvišenost da milostivo saslušate obranu stvari za koju sam uvjeren da je pravedna i istinita. Ako možda iz neznanja povrijedim dvorske običaje i propise, molim vas da mi oprostite, jer nisam odrastao u kraljevskim palačama, već u samoći samostana.”²¹

Zatim je kao odgovor na pitanje objasnio da njegova objavljena djela nisu sva istog karaktera. U nekima je raspravljao o vjeri i dobrim djelima, pa ih čak ni njegovi neprijatelji nisu smatrali opasnima, već korisnima. Opozvati ih značilo bi osuditi istine što ih priznaju sve strane. Drugu vrstu knjiga čine spisi koji otkrivaju papinske pokvarenosti i zloporabe. Opozvati ove spise značilo bi ojačati tiraniju Rima i otvoriti vrata mnogim i velikim bezbožnostima. U trećoj vrsti svojih knjiga ustao je protiv pojedinaca koji su branili postojeća zla. Što se njih tiče, otvoreno priznaje da je često bio oštrij no što se pristoji. Ne tvrdi da je bez mane, ali se ni tih knjiga ne može odreći, jer bi takvim postupkom ohrabrio neprijatelje is-

²⁰ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

²¹ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

tine, pa bi oni iskoristili priliku da s još većom okrutnošću tlače Božji narod.

“No ja sam samo čovjek, a ne Bog”, nastavio je. “Stoga ću se braniti kao što je Krist činio: ‘Ako sam krivo rekao, dokažite da je krivo.’ ... Zaklinjem Vas milošću Božjom, najuzvišeniji care, i vas, najsvjetlije knezove, i sve bez obzira na stalež, da mi iz spisa proroka i apostola dokažete da sam zabludio. Čim se u to uvjerim, odreći ću se svake zablude i prvi ću zgrabiti svoje knjige i baciti ih u vatru.

Ovo što sam upravo rekao jasno pokazuje, nadam se, da sam pomno odvagao i razmotrio opasnosti kojima se izlažem. Ali daleko od toga da se bojim, već se radujem što vidim da je Evanđelje i danas, kao u prošlim vremenima, uzrok nemira i nesloge. Takav je karakter, takva je sudbina Božje riječi. Isus Krist je rekao: ‘Nisam došao da donesem mir, nego mač.’ Bog je čudesan i strašan u svojim savjetima; budite stoga oprezni da ne biste, pod izgovorom gušenja nesloge, progonili svetu Božju riječ i na se navukli strašnu poplavu nesavladivih opasnosti, sadašnjih nesreća i vječnu pustoš... Mogao bih navesti mnogo primjera iz Božje riječi. Mogao bih govoriti o faraonima, babilonskim i izraelskim kraljevima koji su svojim radom mnogo djelotvornije pridonijeli vlastitoj propasti upravo onda kad su naoko mudrim savjetima nastojali učvrstiti područja svoje vladavine. ‘Bog brda premješta, a ona to ne znaju.’”²²

Luther je govorio njemački; sada su od njega tražili da iste riječi ponovi na latinskom. Premda iscrpljen prethodnim naporom, pokorio se zahtjevu i ponovno održao svoj govor istom jasnoćom i snagom kao prvi put. Za to se postarala Božja providnost. Umovi mnogih knezova bili su toliko zaslijepljeni zabludom i praznovjerjem da pri-

²² D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

godom prvog iznošenja nisu zamijetili snagu Lutherovih zaključaka, ali im je ponovno iznošenje omogućilo da iznesene točke shvate jasnije.

One koji su uporno zatvarali oči pred svjetlom i odlučili da ih istina neće osvjedočiti, razbjesnila je snaga Lutherovih riječi. Kad je prestao govoriti, govornik državnog Sabora je ljutito rekao: "Nisi odgovorio na postavljeno pitanje... Od tebe se traži da odgovoriš jasno i odredeno... Hoćeš li opozvati ili ne?"

Reformator je odgovorio: "Budući da Vaše prejasno Veličanstvo i Vaša silna uzvišenost traže od mene jasan, jednostavan i izričit odgovor, ja ću vam ga dati. A on glasi: Ne mogu svoju vjeru podčiniti ni papi ni koncilima, jer je kao dan jasno da su oni često griješili i međusobno proturječili. Stoga ako me dakle ne osvjedoče svjedočanstvom Svetoga pisma ili jasnijim zaključivanjem, ako me ne osvjedoče tekstovima koje sam naveo i tako moju savjest vežu uz Božju riječ, ja se ne mogu i neću odreći, jer je za kršćanina opasno govoriti protivno svojoj savjesti. To je moj stav i drukčije ne mogu; neka mi Bog bude u pomoći! Amen!"²³

Tako je ovaj pravedan čovjek stajao na sigurnom temelju Božje riječi. Nebeska mu je svjetlost obasjavala lice. Svi su vidjeli veličinu i čistoću njegova karaktera, njegov mir i radost srca dok je svjedočio protiv snage zabluda i o nadmoćnosti vjere koja nadvladauje svijet.

Čitav je skup za trenutak zanijemio od iznenađenja. Isprva je Luther govorio tihim glasom, vladajući se ljubavno i gotovo pokorno. Zagovornici Rima su to smatrali dokazom slabljenja njegove hrabrosti. Zahtjev za odlaganjem smatrali su uvodom u njegovo odricanje. Sâm Karlo, promatrajući upola prezrivo redovnikov pognut stas, njegovu skromnu odjeću i jednostavnost njegova govora, izjavio je: "Taj redovnik iz mene nikada neće učiniti here-

²³ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

tika.” Ali hrabrost i odlučnost što ih je sada pokazao, zajedno sa snagom i čvrstoćom svog rasuđivanja, izazvala je kod svih stranaka čuđenje. Car je zadivljeno uzviknuo: “Ovaj redovnik govori s neustrašivim srcem i nepokolebljivom hrabrošću.” Mnogi njemački knezovi gledali su s ponosom i radošću tog predstavnika svoje nacije.

Pristaše Rima bile su poražene; njihova se stvar pokazala u najnepovoljnijoj svjetlosti. Nastojali su sačuvati vlast ne pozivajući se na Sveto pismo, nego pribjegavajući prijetnjama, tim nepogrešivim argumentima Rima. Govornik državnog Sabora je rekao: “Ako se ne odrekneš, car i države carevine razmotrit će što treba poduzeti protiv nepopravljivog heretika.”

Lutherovi prijatelji, koji su s velikom radošću slušali njegovu plemenitu obranu, na ove su riječi zadržtali; ali doktor je mirno rekao: “Bog neka mi bude pomoćnikom, jer ja se ničega ne mogu odreći.”²⁴

Dok su knezovi vijećali, trebao je izaći iz Sabora. Osjećalo se da je nastupila ozbiljna kriza. Lutherovo uporno odbijanje da se pokori moglo bi stoljećima utjecati na tijek povijesti Crkve. Odlučeno je da mu daju još jednu priliku za odricanje. Posljednji je put izveden pred skupštinu. Ponovno mu je postavljeno pitanje hoće li opozvati svoje učenje. “Nemam drugog odgovora”, rekao je, “osim onoga kojega sam već dao.” Bilo je očito da ga neće moći navesti ni obećanjima ni prijetnjama da se pokori zahtjevima Rima.

Papinski su se glavari ljutili što njihovu moć, pred kojom su drhtali kraljevi i plemići, tako prezire jedan obični redovnik. Čeznuli su da osjeti njihov gnjev u mučenju do smrti. Ali Luther, svjestan opasnosti, govorio je svima s kršćanskim dostojanstvom i mirnoćom. U njegovim riječima nije bilo ni oholosti, ni strasti ni izvrtanja. Izgubio je iz vida sebe i velikaše koji su ga okruživali i bio

²⁴ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 8.

svjestan prisutnosti Jednog, beskrajno uzvišenijeg od papa, prelata, kraljeva i careva. Krist je progovorio kroz Lutherovo svjedočanstvo snagom i veličanstvenošću koja je u prijateljima i neprijateljima za neko vrijeme pobudila strahopoštovanje i divljenje. Božji Duh, prisutan u ovom Saboru, djelovao je na srca državnih poglavara. Više je knezova smjelo priznalo pravednost Lutherove stvari. Mnogi su bili osvjedočeni u istinu, ali za neke dojam nije bio trajan. Postojala je još jedna skupina koja u to vrijeme nije izrazila svoje osvjedočenje, ali koji su kasnije, nakon što su sami istraživali Sveto pismo, postali neustrašivi pomagači reformacije.

Izborni knez Friedrich je zabrinuto očekivao Lutherovo pojavljivanje pred državnim Saborom pa je duboko uzbuđen slušao njegovo izlaganje. S radošću i ponosom promatrao je njegovu hrabrost, odlučnost i pribranost i odlučio ga još jače braniti. Usporedio je strane u sukobu i vidio da je mudrost papa, kraljeva i kardinala posramljena snagom istine. Papinstvo je doživjelo poraz čije će se posljedice osjećati među svim narodima u svim budućim vjekovima.

Kad je legat vidio učinak Lutherova govora, pobojavao se, kao nikada ranije, za sigurnost vlasti Rima pa je odlučio upotrijebiti sva raspoloživa sredstva da isposluje uništenje reformatora. Svom rječitošću i diplomatskim umijećem, po kojima je bio posebno poznat, predstavio je mladom caru ludost i opasnost žrtvovanja prijateljstva i podrške moćne Svete stolice zbog slučaja jednog beznačajnog redovnika.

Njegove riječi nisu ostale bez učinka. Dan nakon Lutherova odgovora, car Karlo je objavio državnom Saboru svoju odluku da nastavi politiku svojih prethodnika i zaštiti katoličku vjeru. Budući da se Luther nije htio odreći svojih zabluda, protiv njega i "krivovjerja" što ga je učio treba primijeniti najoštrije mjere. "Jedan usamljeni redovnik, zaveden svojom ludošću, ustao je protiv vjere cijelog kršć-

ćanskog svijeta. Žrtvovat ću svoja kraljevstva, svoje blago, svoje prijatelje, svoje tijelo, svoju krv, svoju dušu i svoj život da zaustavim tu bezbožnost. Otpustit ću augustinca Luthera i zabraniti mu da izaziva i najmanji nemir u narodu; zatim ću protiv njega i njegovih pristaša ustati izopćenjem, kletvom i svim mogućim sredstvima kako bih uništio te zarazne heretike. Pozivam podanike svojih zemalja da se ponašaju kao vjerni kršćani.”²⁵ Međutim, car je objavio da se Lutherov jamstveni list mora poštovati i da mu se, prije no što se protiv njega poduzmu koraci, mora dopustiti da sigurno stigne kući.

Članovi državnog Sabora imali su dva suprotna mišljenja. Papini emisari i predstavnici su ponovno zahtijevali da se zanemari reformatorov jamstveni list. “Rajna bi trebala primiti njegov pepeo”, govorili su, “kao što je prije sto godina primila Husov.”²⁶ Ali njemački knezovi, premda sâmi papisti i Lutherovi zakleti neprijatelji, prosvjedovali su protiv takvog gaženja dane riječi, jer bi to bila ljaga na časti nacije. Podsjetili su na nesreće koje su došle nakon Husove smrti i izjavili da se na Njemačku i na glavu svog mladog cara ne usuđuju navući takva strašna zla.

Sâm Karlo je na podli prijedlog odgovorio: “Ako bi čast i vjera bili prognani iz cijeloga svijeta, trebali bi naći utočište u srcima knezova.”²⁷ Ali i dalje su najogorčeniji Lutherovi papinski neprijatelji navaljivali na cara da s njim postupi kao što je Sigismund postupio s Husom – da ga prepusti na milost i nemilost Crkve. Ali sjetivši se kako je Hus na javnom skupu pokazao na svoje okove i podsjetio monarha na pogaženu riječ, Karlo V. je izjavio: “Ne bih se želio crvenjeti kao Sigismund.”²⁸

Međutim Karlo je svjesno odbacio istine što ih je Luther zastupao. “Čvrsto sam naumio slijediti primjer svojih

²⁵ D’Aubigné, knj. VII, pogl. 9.

²⁶ D’Aubigné, knj. VII, pogl. 9.

²⁷ D’Aubigné, knj. VII, pogl. 9.

²⁸ Lenfant, knj. I, str. 422.

predaka”, pisao je.²⁹ Odlučio je da neće napustiti put običaja, ni zato da bi kročio putem istine i pravednosti. On će podržati papinstvo sa svom njegovom okrutnošću i pokvarenošću, zato što su to činili njegovi preci. Odlučio se na to, odbijajući prihvatiti bilo kakvo svjetlo koje njegovi preci nisu prihvatili ili bilo kakvu dužnost koju oni nisu izvršili.

I danas se mnogi ne daju otkinuti od otačkih običaja i predaje. Kad im Bog pošalje veću svjetlost, oni je odbacuju jer ne žele prihvatiti ono što nisu prihvatili njihovi očevi. Mi nismo postavljeni tamo gdje su bili naši preci, pa stoga naše dužnosti i odgovornosti nisu iste. Mi nećemo ugoditi Bogu ako, namjesto da sami istražujemo Riječ istine, po primjeru svojih predaka određujemo što je naša dužnost. Mi snosimo veću odgovornost od svojih predaka. Odgovorni smo za svjetlost koju su oni primili i predali nama u naslijeđe, ali isto tako i za veću svjetlost koja nas sada osvjetljuje iz Božje riječi.

Krist je rekao o nevjernim Židovima: “Da im nisam došao i da im nisam govorio, ne bi imali grijeha. Ali sada nemaju isprike za svoj grijeh.” (Ivan 15,22) Ista božanska sila govorila je kroz Luthera caru i njemačkim knezovima. I dok je svjetlost sijala iz Božje riječi, Njegov je Duh posljednji put pozivao mnoge u tom skupu. Kao što je Pilat stoljećima ranije dopustio da mu oholost i častoljublje zatvore srce za riječi Spasitelja svijeta; kao što je uplašeni Feliks zamolio vjesnika istine: “Sad zasad hajde! Kad imadnem zgodno vrijeme, opet ću te k sebi dozvati”; kao što je oholi Agripa priznao: “Zamalo pa me uvjeri te kršćaninom postah” (Djela 24,25; 26,28 – DF) pa se ipak odvratio od vijesti poslana s Neba – tako je i Karlo V., prepuštajući se utjecaju svjetovnog ponosa i politike, odlučio odbaciti svjetlost istine.

²⁹ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 9.

Glasine o nakanama protiv Luthera naveliko su kružile uzrokujući silno uzbuđenje u gradu. Reformator je stekao mnogo prijatelja koji su, poznavajući vjerolomnu okrutnost Rima prema svima koji su se usudili otkriti njegovu pokvarenost, odlučili da on ne bude žrtvovan. Stotine plemića se obvezalo da će ga zaštititi. Više njih je javno proglasilo carsku odluku znakom pokoravanja nadzoru i vlasti Rima. Na vratima kuća i na javnim mjestima pojavili su se plakati na kojima su jedni osuđivali a drugi podržavali Luthera. Na jednome od njih bile su napisane značajne riječi mudrog čovjeka: "Jao tebi, zemljo, kada ti je kralj premlad." (Propovjednik 10,16) Opće oduševljenje širom cijele Njemačke za Luthera osvjedočilo je cara i državni Sabor da bi svaka nepravda prema njemu ugrozila mir carstva pa čak i sigurnost prijestolja.

Friedrich Saski zadržao je promišljenu suzdržljivost, pažljivo prikrivajući svoje stvarne osjećaje prema reformatoru, dok je istodobno neumorno pratio svaki njegov pokret i pokrete njegovih neprijatelja. A bilo je i mnogo onih koji nisu pokušavali skrivati svoju naklonost prema Lutheru. Posjećivali su ga knezovi, grofovi, baruni i druge utjecajne svjetovne i duhovne ličnosti. "Mala doktorova soba", pisao je Spalatin, "nije mogla primiti sve koji su ga htjeli posjetiti."³⁰ Ljudi su zurili u njega kao da je nešto više od čovjeka. Čak i oni koji nisu vjerovali njegovom učenju nisu mogli a ne diviti se toj uzvišenoj čestitosti koja ga je navela da prkosi smrti samo zato da se ne ogriješi o svoju savjest.

Uloženi su ozbiljni naponi da se Luthera nagovori na nagodbu s Rimom. Plemići i knezovi su mu prikazali da će, ako ustraje u postavljanju vlastitog razmišljanja nasuprot mišljenju Crkve i koncila, ubrzo biti protjeran iz carstva i tako ostati bez zaštite. Na ovaj poziv Luther je odgovorio: "Kristovo se Evandjelje ne može propovijedati a

³⁰ Martyn, sv. I, str. 404.

da ne izazove protivljenje... Zašto bi me onda strah ili bojazan od opasnosti odvojili od Gospodina i od božanske Riječi koja je jedina istina? Ne, radije bih žrtvovao svoje tijelo, svoju krv i svoj život.”³¹

Ponovo su ga pozivali da se pokori carevom sudu, pa se neće imati čega bojati. “Pristajem cijelim srcem”, odgovorio je, “da car, knezovi pa i najjednostavniji kršćani ispitaju i ocijene moje knjige, ali pod uvjetom da im Božja riječ bude mjerilom. Ljudi ne trebaju učiniti ništa drugo do poslušati je. Ne izlažite moju savjest nasilju; ona je vezana i okovana Svetim pismom.”³²

Na drugu molbu odgovorio je: “Pristajem da se odreknem svog jamstvenog lista. Predajem u ruke caru sebe i svoj život, ali Božju riječ – nikada!”³³ Potvrdio je svoju spremnost da se pokori odluci sveopćeg koncila, ali samo uz uvjet da je koncil obvezan odlučivati u skladu sa Svetim pismom. “U onome što se tiče Božje riječi i vjere”, dodao je, “svaki kršćanin može isto tako dobro prosuđivati kao papa, podržavao ga i milijun koncila.”³⁴ Napokon su se i prijatelji i neprijatelji uvjerali da bi bio uzaludan svaki daljnji pokušaj izmirenja.

Da je reformator odstupio samo u jednoj točki, Sotona i njegove vojske odnijeli bi pobjedu. Ali njegova nepokolebljiva čvrstoća bila je sredstvo za oslobađanje Crkve i početak novog i boljeg doba. Utjecaj ovog jednog čovjeka koji se o vjerskim stvarima usudio razmišljati i raditi samostalno, djelovat će na Crkvu i na svijet ne samo u njegovo vrijeme već i u svim budućim naraštajima. Njegova čvrstoća i vjernost krijevit će sve koji će u vrijeme posljednjega prolaziti kroz slično iskustvo. Božja moć i veličanstvo uzdignuti su iznad savjeta ljudi, iznad sile Sotonine moći.

³¹ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 10.

³² D'Aubigné, knj. VII, pogl. 10.

³³ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 10.

³⁴ Martyn, knj. I, str. 410.

Ubrzo je Lutheru carskim autoritetom naredeno da se vrati kući, a on je znao da će tu poruku brzo slijediti njegova osuda. Prijeteći oblaci nadvili su se nad njegovim putem, ali kad je napuštao Worms, njegovo je srce bilo ispunjeno radošću i hvalom. “Sam davao”, rekao je, “čuvao je papinu utvrdu, ali je Krist u njoj načinio veliki prodor, pa je Sotona bio prisiljen priznati da je Gospodin jači od njega.”³⁵

Nakon svog odlaska, još uvijek željan da njegova odlučnost ne bude shvaćena kao pobuna, Luther je pisao caru: “Bog, koji ispituje srca, svjedok je da sam najozbiljnije spreman poslušati Vaše Veličanstvo bilo u časti ili u sramoti, u životu ili u smrti, bez iznimaka osim u Božjoj riječi, kojom čovjek živi. U svim poslovima ovoga života moja se odanost neće pokolebati, jer ovdje izgubiti ili dobiti ne utječe na spasenje. Ali kad su u pitanju vječni interesi, Bog ne želi da se pokoravamo čovjeku. Takvo pokoravanje u duhovnim stvarima je istinsko štovanje, a ono pripada samo Stvoritelju.”³⁶

Na putu iz Wormsa Luthera su primali s još većim oduševljenjem nego kad je tamo putovao. Crkveni knezovi su izopćenog redovnika dočekali dobrodošlicom, a svjetovni poglavari su ukazivali čast čovjeku kojega je car optužio. Nagovorili su ga da propovijeda i unatoč carskoj zabrani on je ponovo izišao na propovjedaonicu: “Nikada nisam obećao da ću okovati Božju riječ,” govorio je, “niti ću to učiniti.”³⁷

Ubrzo nakon njegova odlaska iz Wormsa, papisti su uspjeli nagovoriti cara da izda edikt protiv njega. U tom je ediktu Luther proglašen “Sotonom u ljudskom obliku, odjeven u redovničku halju”.³⁸ Bilo je naredeno da se, čim

³⁵ D'Aubigné, .knj. VII, pogl. 11.

³⁶ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 11.

³⁷ Martyn, knj. I, str. 420.

³⁸ D'Aubigné, knj. VII, pogl. 11

istekne njegov jamstveni list, poduzmu mjere da se zaustavi njegovo djelovanje. Svima je bilo zabranjeno da mu pruže utočište, daju hranu ili piće, ili ga riječima ili djelima, javno ili privatno pomažu ili podupiru. Trebao je biti uhićen gdje god bio i predan vlastima. Njegove je pristaše trebalo utamničiti, a njihovo imanje zaplijeniti. Njegove spise trebalo je uništiti i uz to svi koji se budu usudili postupiti protivno ovom proglasu trebaju podijeliti njegovu sudbinu. Izborni saski knez i ostali knezovi prijateljski naklonjeni Lutheru napustili su Worms ubrzo nakon njegova odlaska pa je državni Sabor odobrio carev dekret. Sada su rimokatolici likovali. Smatrali su sudbinu reformacije zapečaćenom.

U ovom pogibeljnom trenutku Bog je za svog slugu našao rješenje. Jedno budno oko pratilo je Lutherovo kretanje i iskreno i plemenito srce odlučilo ga je izbaviti. Bilo je jasno da se Rim neće zadovoljiti ničim manjim od njegove smrti i samo se skrivanjem od lavljih ralja mogao sačuvati. Bog je dao mudrost Friedrichu Saskom da smisli plan za zaštitu reformatora. Suradnjom dobrih prijatelja sproveden je knežev naum i Luther je bio skriven od prijatelja i od neprijatelja. Na povratku kući Luthera su oteli, odvojili od njegove pratnje i brzo odveli kroz šume do zamka Wartburg, osamljene gorske tvrđave. Njegova otmica i skrivanje bili su tako tajnoviti da ni sam Friedrich dugo nije znao kamo su ga odveli. Ovo neznanje nije bilo bezrazložno. Dokle god izborni knez nije znao za Lutherovo boravište, nije mogao ništa ni otkriti. Zadovoljio se time da je reformator na sigurnom i to mu je saznanje bilo dostatno.

Prošlo je proljeće pa ljetno i jesen; došla je zima, a Luther je još uvijek bio zatočenik. Aleander i njegovi pristaše su likovali jer se činilo da će se svjetlost Evandjelja ugasiti. Ali namjesto toga reformator je svoju svjetiljku punio iz riznice istine da bi njezino svjetlo još jače zasvijetlilo.

U prijateljskoj sigurnosti Wartburga Luther se neko vrijeme radovao što se oslobodio žestine i vreve bitke. Ali se nije mogao dugo zadovoljiti mirom i odmorom. Naviknut na život ispunjen aktivnostima i oštrim sukobima, teško je mogao ostati pasivan. U tim danima osame pred oči mu je došlo stanje Crkve, pa je u očaju povikao: "Jao! Nema nikoga u ovaj posljednji dan Božjega gnjeva da bude kao zid pred Gospodinom i spasi Izrael!"³⁹ Opet je počeo razmišljati o sebi pa se uplašio da će ga zbog njegova povlačenja iz borbe okriviti za kukavištvo. Zatim je sebi predbacivao nemarnost i samougađanje. Pa ipak je svakodnevno učinio više no što bi se moglo očekivati od jednog čovjeka. Njegovo pero nije mirovalo. Dok su njegovi neprijatelji sebi laskali da su ga ušutkali, bili su zapanjeni i zbunjeni očitim dokazom da je još uvijek djelovao. Iz njegova pera izlazilo je mnoštvo traktata i kružilo po Njemačkoj. Osim toga za svoje sunarodnjake učinio je najvažnije djelo time što je na njemački jezik preveo Novi zavjet. Sa svog stjenovitog Patmosa nastavio je gotovo godinu dana navješćivati Evandjelje i koriti grijeh e i zablude svojega vremena.

Ali Bog nije sklonio svog slugu s pozornice javnog života samo zato da ga sačuva od gnjeva njegovih neprijatelja pa ni zato da bi mu priuštio razdoblje mira za ove važne poslove. Trebalo je sačuvati mnogo dragocjenije rezultate. U osami i skrovitosti svog planinskog utočišta Luther je bio udaljen od svakog zemaljskog oslonca i ljudske hvale. Tako je sačuvan od oholosti i samopouzdanja što ih često pokreće uspjeh. Stradanjem i poniženjem bio je pripremljen da ponovno sigurno korača vrtoglavi m visinama na koje je bio tako iznenada podignut.

Kad se raduju slobodi koju im donosi istina, ljudi su skloni uzvisiti one koje je Bog upotrijebio da slome okove zablude i praznovjerja. Sotona nastoji odvratiti čovjekove

³⁹ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 2.

misli i osjećaje od Boga i usmjeriti ih na ljude. On ih navodi da ukažu čast oruđu, a da zanemare Ruku koja upravlja svim događajima providnosti. Prečesto vjerske vode, tako hvaljene i štovane, gube iz vida da su ovisni o Bogu pa dolaze u kušnju da se pouzdaju u sebe. Zbog toga nastoje zavladati umom i savješću ljudi koji su skloni da od njih očekuju vodstvo namjesto da se obrate Božjoj riječi. Djelo reforme se često usporava zbog ovakvog duha onih koji ga podržavaju. Bog je od takve opasnosti htio sačuvati reformaciju. Želio je da ovo djelo primi Božji, a ne ljudski pečat. Ljudi su u Lutheru gledali tumača istine; stoga je uklonjen da bi sve oči mogle biti upravljene na vječnog Autora istine.

3

Napredak reformacije u Njemačkoj

Lutherov tajanstveni nestanak izazvao je zaprepaštenost u cijeloj Njemačkoj. Posvuda su se raspravljali o njemu. Kolale su najneobičnije glasine i mnogi su povjerovali da je umoren. Velika je žalost obuzela ne samo njegove dobre prijatelje već i tisuće koji još nisu otvoreno stali na stranu reformacije. Mnogi su se svečano zaklinjali da će osvetiti njegovu smrt.

Papinske su vode s užasom uvidjeli do koje su mjere postali nepoželjni. Premda su u početku bili oduševljeni navodnom Lutherovom smrću, ubrzo su se poželjeli sakriti od narodnog gnjeva. Njegove neprijatelje nisu toliko uznemirili ni njegovi najsmjeliji postupci dok je bio među njima, koliko sada kad je nestao. One koji su u svom bijesu nastojali uništiti smjelog reformatora, sada je, kad je postao bespomoćni zatočenik, obuzeo strah. "Jedini način koji nam je preostao da se spasimo", rekao je jedan, "jest da zapalimo baklje i tražimo Luthera po cijelome svijetu da bismo ga vratili narodu koji ga traži."¹ Činilo se da je carev edikt neslavno propao. Papinski su legati bili ogorčeni kad su vidjeli da privlači mnogo manje pozornosti od Lutherove sudbine.

¹ D'Aubigné, knj. IX. pogl. 1.

Vijesti da je Luther na sigurnom, premda zatvorenik, umirile su strahovanja naroda, a istodobno izazvale još veće oduševljenje u njegovu korist. Njegove su spise čitali s većim zanimanjem nego ikada ranije. Sve je veći broj ljudi pristupao na stranu ovog hrabrog čovjeka koji je unatoč tako nepovoljnim prilikama branio Božju riječ. Reformacija je jačala iz dana u dan. Sjeme što ga je Luther posijao nicalo je na sve strane. Njegova odsutnost postigla je ono što ne bi mogla njegova prisutnost. Drugi su se djelatnici osjećali odgovornijima jer više nije bilo njihovog velikog vođe. S novom vjerom i ozbiljnošću nastavili su činiti sve što je bilo u njihovoj moći kako djelo koje je tako slavno počelo ne bi bilo spriječeno.

Ali Sotona nije ostao besposlen. Sada je pokušao učiniti ono što je poduzeo u svakom reformatorskom pokretu – obmanuti i uništiti ljude podvaljujući im krivotvorinu namjesto pravog djela. Kao što je u prvom stoljeću kršćanske Crkve bilo lažnih krista, tako su u šesnaestom stoljeću ustali lažni proroci.

Nekolicina je, duboko dirnuta uzbuđenjem što je vladalo u vjerskom svijetu, umislila da je primila posebna otkrivenja s Neba i tvrdila da je Bogom određena da dovrši djelo reformacije koje je, tvrdili su, Luther tako traljavo otpočeo. Oni su rušili djelo što ga je Luther izvršio. Odbacili su veliko načelo koje je predstavljalo sâm temelj reformacije – da je Božja riječ jedino pravilo vjere i života, a ovog su nepogrešivog vodiča zamijenili promjenjivim i nesigurnim mjerilom vlastitih osjećaja i dojmova. Time što su odbacili veliko mjerilo za otkrivanje zabluda i prijevара, otvorili su put Sotoni da upravlja ljudskim umovima kako mu se sviđa.

Jedan od tih proroka tvrdio je da je dobio upute od anđela Gabriela. Neki student koji se s njim udružio, napustio je studije, objavljujući kako ga je sâm Bog obdario mudrošću da tumači Njegovu riječ. Pridružili su im se drugi koji su po svojoj naravi bili skloni fanatizmu.

Postupci ovih zanesenjaka izazvali su nemalo uzbuđenje. Lutherove propovijedi posvuda su potaknule ljude da osjete potrebu za reformom, a sada su neke doista iskrene osobe bile zavedene tvrdnjama novih proroka.

Vode tog pokreta došle su u Wittenberg s ciljem da svoje tvrdnje nametnu Melanchthonu i njegovim suradnicima. Rekli su im: "Mi smo od Boga poslani da učimo ljude. Vodili smo s Gospodinom povjerljive razgovore i znamo što će se dogoditi; jednom riječju, mi smo apostoli i proroci i pozivamo doktora Luthera da to potvrdi."²

Reformatori su bili zaprepašteni i zbunjeni. Tako što nisu nikada ranije doživjeli pa nisu znali kako postupiti. "Ovim ljudima", govorio je Melanchthon, "vladaju neobični duhovi; ali koji? ... S jedne strane, čuvajmo se da ne gasimo Božjeg Duha, ali s druge, pazimo da nas ne zavede Sotonin duh."³

Plodovi novog učenja su se ubrzo pokazali. Ljudi su bili navedeni da zanemare ili čak potpuno odbace Sveto pismo. U školama je nastala zabuna. Prezirući svako ograničenje, studenti su napuštali svoje studije i odlazili sa sveučilišta. Ljudi koji su sebe smatrali pozvanima da ožive i nadziru djelo reformacije samo su ga uspjeli dovesti na rub propasti. Pristaše Rima povratile su samopouzdanje i radosno klicale: "Još jedan napor i svi će biti naši."⁴

Kad je u Wartburgu doznao što se zbiva, Luther je duboko zabrinut rekao: "Uvijek sam očekivao da će nam Sotona poslati ovo zlo."⁵ On je uočio pravi karakter ovih tobožnjih proroka i vidio opasnost koja je zaprijetila djelu istine. Protivljenje pape i cara nije mu prouzročilo toliko dvojbi i jada kakve je sada proživljavao. Iz redova navodnih prijatelja reformacije ustali su njezini najgori nepri-

² D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

³ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

⁴ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

⁵ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

jatelji. Upravo one istine koje su mu donijele toliku radost i utjehu sada su korištene da u Crkvi izazovu sukobe i stvore zabunu.

Luthera je u djelu reforme pokretao Božji Duh pa je učinio i ono što nije namjeravao; on nije namjeravao zauzeti stajališta što ih je zauzeo ili provoditi tako korjenite promjene. Bio je samo oruđe u rukama Beskonačne Sile. Pa ipak je često strepio nad rezultatima svojega djela. Jednom je rekao: “Kad bih znao da će moje učenje naškoditi jednom jedinom čovjeku, koliko god bio neznatan i jadan, – što zapravo ne može, jer je ono samo Evanđelje – ja bih radije deset puta umro nego ne opozvao ga.”⁶

A sada je sâm Wittenberg, središte reformacije, brzo padao pod vlast fanatizma i bezakonja. Ovom strašnom stanju nije bilo krivo Lutherovo učenje, pa ipak su na njega bacali krivnju neprijatelji u cijeloj Njemačkoj. Ojađene duše ponekad se pitao: “Može li to dakle biti kraj velikog djela reformacije?”⁷ A onda, nakon što se borio s Bogom u molitvi, njegovim je srcem zavladao mir. “Djelo nije moje već Tvoje”, rekao je, “i Ti nećeš dopustiti da bude upropašteno praznovjerjem i fanatizmom.” Ali pomisao da u takvoj krizi dulje izbjegava sukob postala mu je nepodnošljivom. Odlučio je vratiti se u Wittenberg.

Bez oklijevanja krenuo je na pogibeljni put. Bio je pod kaznom državnog progonstva. Neprijatelji su ga slobodno mogli ubiti, a prijateljima je bilo zabranjeno da mu pruže pomoć ili zaklon. Carska je vlast poduzimala najoštrije mjere protiv njegovih pristaša. Ali on je vidio da se djelo Evanđelja nalazi u opasnosti, pa je u Gospodnje ime neustrašivo krenuo u borbu za istinu.

U pismu upućenom izbornom knezu, nakon što je iznio razlog zbog kojega napušta Wartburg, Luther je rekao: “Neka Vaše Visočanstvo zna da idem u Wittenberg

⁶ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

⁷ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

pod moćnijom zaštitom nego što je zaštita knezova i izbornih knezova. Ne mislim tražiti potporu vaše Visosti, a namjesto da tražim Vašu zaštitu, radije bih ja Vas zaštitio. Kad bih znao da me Vaše Visočanstvo ne može ili neće zaštititi, ne bih išao u Wittenberg. Nema mača koji bi mogao unaprijediti ovo djelo. Sâm Bog mora učiniti sve, bez ljudske pomoći i pristanka. Onaj tko ima najveću vjeru je Onaj koji može pružiti i najveću zaštitu.”⁸

U drugom pismu, pisanom na putu za Wittenberg, Luther je dodao: “Spreman sam se izložiti nezadovoljstvu Vašeg Visočanstva i gnjevu cijeloga svijeta. Nisu li stanovnici Wittenberga moje ovce? Nije li ih Bog meni povjerio? Zar ne bi trebalo da se zbog njih, ako je potrebno, izložim smrtnoj opasnosti? Osim toga, bojim se da u Njemačkoj ne izbije veliki ustanak kojim će Bog kazniti naš narod.”⁹

S velikim oprezom i poniznosti, ali i odlučno i čvrsto, dao se na posao. “Riječju”, rekao je, “moramo oboriti i uništiti sve ono što je uspostavljeno nasiljem. Protiv praznovjernih i nevjernih neću se poslužiti silom. ... Ne smije biti prisile. Sloboda je bit vjere.”¹⁰

Uskoro se cijelim Wittenbergom pronio glas da se Luther vratio i da će propovijedati. Narod se sjatio sa svih strana i ispunio crkvu. Nakon što se popeo na propovjedaonicu, Luther je s velikom mudrošću i blagošću poučavao, opominjao i ukoravao. Dotičući se postupka onih koji su pribjegli nasilnim mjerama da bi ukinuli misu, rekao je:

“Misa je loša stvar, Bog je protiv nje; treba je ukinuti i ja bih volio da je po cijelom svijetu zamijeni večera iz Evandjelja. Ali nemojmo nikoga silom odvajati od nje. Moramo stvar staviti u Božje ruke. Djelovati treba Njegova

⁸ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 8.

⁹ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 7.

¹⁰ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 8.

riječ, a ne mi. A zašto tako? – pitat ćete. Zato što u svojoj ruci ne držim ljudska srca kao što lončar drži ilovaču. Mi imamo pravo govoriti, ali *nemamo* pravo suditi. Propovijedajmo, a ostalo pripada Bogu. Ako upotrijebim silu, što dobivam? Grimasu, formalizam, oponašanje, ljudske uredbe i himbu... Ali u tome neće biti ni iskrenosti srca, ni vjere ni ljubavi. Gdje ovo troje nedostaje, tamo nedostaje sve i ja ne bih dao ni prebijene pare za takav rezultat... Bog više čini samo svojom Riječju negoli ti i ja i cijeli svijet ujedinjenom snagom. Bog osvaja srca, a kad je dobio srce, dobio je sve...

Ja ću propovijedati, govoriti i pisati, ali neću nikoga prisiljavati, jer vjera je dragovoljni čin. Vidite što sam ja učinio! Ustao sam protiv pape, prodavanja oprosta i papista, ali bez nasilja ili nemira. Uzdigao sam Božju riječ; propovijedao sam i pisao – to je sve što sam učinio. I dok sam spavao... ova riječ koju sam propovijedao srušila je papinstvo i nanijela mu više štete nego bilo koji knez ili car. I opet, ja nisam ništa učinio; sve je postigla Božja riječ. Da sam se poslužio silom, možda bi cijela Njemačka bila preplavljena krvlju. A što bi bio rezultat? Propast i uništenje tijela i duše! Stoga sam šutio i pustio da riječ sama ide svijetom.”¹¹

Dan za danom, cijeli tjedan, Luther je nastavio propovijedati željnom mnoštvu. Božja je Riječ razbila začaranost fanatičkog uzbuđenja. Sila Evandjelja vratila je zalutale na put istine.

Luther nije želio sastanak s fanaticima koji su bili krivi za tako veliko zlo. Poznavao ih je kao ljude nezdrava rasuđivanja i neobuzdanih strasti koji, premda tvrde da su posebno prosvijetljeni s Neba, neće trpjeti ni najmanje protuslovlje, niti najljubazniji ukor ili savjet. Pripisujući sebi najviši autoritet, zahtijevali su da svatko bez pogovora prizna njihove tvrdnje. Ali kako su tražili da se sastanu s

¹¹ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 8.

Lutherom, on ih je pristao primiti, i tako je uspješno razotkrio njihove težnje da su varalice odmah napustile Wittenberg.

Za neko je vrijeme fanatizam bio obuzdan, da bi nekoliko godina kasnije izbio još većom žestinom i s još strašnijim posljedicama. Govoreći o vođama ovog pokreta, Luther je rekao: “Za njih je Sveto pismo bilo mrtvo slovo, a onda su svi počeli vikati: ‘Duh! Duh!’ Budite uvjereni da neću ići kamo ih vodi njihov duh. Neka me Bog u svojoj milosti sačuva od Crkve u kojoj su sami sveci. Ja želim biti u društvu sa skrušenima, nemoćnima i bolesnima, koji poznaju i osjećaju svoje grijehе i uzdišu i neprekidno viču Bogu iz dubine svog srca da im udijeli svoju utjehu i pomoć.”¹²

Thomas Münzer, najaktivniji među fanaticima, bio je čovjek znatnih sposobnosti koje bi ga, da su bile pravilno usmjerene, osposobile da čini dobro. Ali on nije naučio prva načela prave religije. “Bio je opsjednut željom da reformira svijet, a zaboravio je, poput svih zanesenjaka, da reformacija treba otpočeti u njemu samome.”¹³ Težio je za položajem i utjecajem i bio je nespreman biti drugi, čak i iza Luthera. Izjavio je da su reformatori, zamjenjujući autoritet pape Svetim pismom, samo uvodili drukčiji oblik papinstva. Sâm je, tvrdio je, dobio božansku zadaću da uvede pravu reformu. “Onaj koji ima toga duha”, govorio je Münzer, “ima pravu vjeru, i onda ako nikada u svom životu ne vidi Sveto pismo.”¹⁴

Fanatični učitelji dopustili su da ih vode osjećaji, smatrajući svaku misao i poticaj Božjim glasom. A to ih je odvelo u velike krajnosti. Neki su čak spalili svoje Biblije vičući: “Slovo ubija, ali Duh oživljuje.” Münzerovo učenje našlo je plodno tlo u onih koji vole ono što je čude-

¹² D'Aubigné, knj. X, pogl. 10.

¹³ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 8.

¹⁴ D'Aubigné, knj. X, pogl. 10.

sno, a istodobno ugada njihovoj oholosti jer u biti stavlja ljudske ideje i mišljenja iznad Božje riječi. Tisuće su prihvatile njegovo učenje. Ubrzo zatim osudio je svaki red na bogoslužju i ustvrdio da je poslušnost knezovima isto što i pokušaj služenja Bogu i Belijaru.

Narod koji se već počeo oslobađati jarma papinstva počeo je pokazivati nestrpljenje prema ograničenjima građanskih vlasti. Münzerova revolucionarna učenja, uz tvrdnju da imaju božansko odobrenje, navela su ih da se otrgnu svakom nadzoru i puste uzde svojim predrasudama i strastima. Posljedica su bili najužasniji prizori bune i sukoba koji su njemačke njive natopili krvlju.

Duševne patnje što ih je Luther doživio prije mnogo vremena u Erfurtu sada su ga pritiskale dvostrukom snagom kad je vidio da su posljedice fanatizma pripisivali reformaciji. Papistički su knezovi tvrdili – a mnogi su im bili skloni vjerovati – da je buna opravdan plod Luthe-rova učenja. Premda je ova optužba bila posvema neosnovana, nije mogla a da kod reformatora ne izazove veliku zabrinutost. Činilo se kako će teško podnijeti da se djelo istine tako sramoti, izjednačujući ga s najgorim fanatizmom. S druge strane, vode bune mrzile su Luthera, jer ne samo što se protivio njihovom učenju i poricao njihove tvrdnje da ih vodi božansko nadahnuće nego ih je proglasio buntovnicima protiv građanskih vlasti. Zauzvrat su ga proglasili podlim prijetvornikom. Činilo se da je na sebe navukao neprijateljstvo i knezova i naroda.

Pristaše Rima klicale su očekujući brzi slom reformacije. A optuživali su Luthera čak i za pogreške što ih je on najozbiljnije nastojao ispraviti. Fanatična družba, lažno prikazujući da se s njom nepravično postupalo, uspjela je pridobiti simpatije velikog broja ljudi, i kao što je često slučaj s onima koji su izabrali pogrešnu stranu, počelo ih se smatrati mučenicima. Tako su oni koji su upotrijebili svu snagu za suprotstavljanje reformaciji, na kraju sažaljevani i slavljani kao žrtve okrutnosti i ugnjeta-

vanja. Bilo je to Sotonino djelo, potaknuto istim duhom pobune koji se najprije pokazao na Nebu.

Sotona neumorno nastoji obmanuti ljude i navesti ih da grijeh nazovu pravednošću, a pravednost grijehom. Kako je samo bio uspješan! Kako su često Božje vjerne sluge izložene osudama i prijekorima zato što su neustrašivo ustale u obranu istine! Hvale se i uzdižu ljudi, pa čak i smatraju mučenicima, koji nisu drugo do Sotonina oruđa, dok su oni koje bi trebalo poštovati i podupirati zbog njihove vjernosti Bogu prepušteni sami sebi, izloženi sumnjičenju i nepovjerenju.

Lažna svetost, sumnjivo posvećenje, još uvijek vrši svoje djelo obmane. Ono pod različitim oblicima pokazuje isti duh kao u Lutherove dane, odvrćajući umove ljudi od Svetoga pisma i navodeći ih da slijede svoje vlastite osjećaje i dojmove namjesto da budu poslušni Božjem zakonu. Ovo je jedno od najuspješnijih Sotoninih sredstava za blaćenje čistoće i istine.

Luther je neustrašivo branio Evandjelje od napada koji su dolazili sa svih strana. U svakom sukobu Božja se Riječ pokazala moćnim oružjem. S ovom Riječju borio se protiv papine vlasti i racionalističke filozofije učenih ljudi, dok je čvrst kao stijena stajao nasuprot fanatizmu koji se nastojao udružiti s reformacijom.

Svaki od ovih protivničkih elemenata na svoj je način odbacivao Sveto pismo, a uzvisivao ljudsku mudrost kao izvoriste vjerske istine i spoznaje. Racionalizam se klanja razumu i čini ga mjerilom vjere. Rimokatolicizam, tvrdeći da njegov vrhovni pontifeks posjeduje nadahnuće koje neprekinutom crtom potječe od apostola i da je za sva vremena nepromjenjiv, omogućuje svakoj vrsti neumjernosti i izopačenosti dostatno prilika za skrivanje pod svetost apostolskog naloga. Nadahnuće na koje su Münzer i njegovi suradnici pozivali nije poticalo iz uzvišenijeg izvorišta od hirova mašte i njegov je utjecaj potkopavao svaki autoritet, bio ljudski ili božanski. Za pravo je kršćanstvo

Božja riječ velika riznica nadahnute istine i mjerilo svakog nadahnuća.

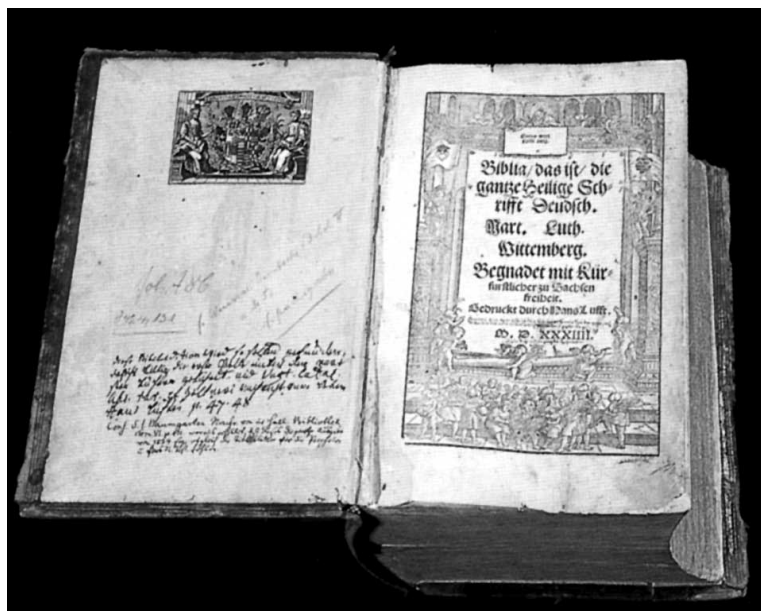
Po povratku iz Wartburga Luther je dovršio prijevod Novoga zavjeta i Evandelje se ubrzo nakon toga našlo u rukama njemačkog naroda na njegovu jeziku. Prihvatili su ga s velikom radošću svi koji su voljeli istinu, ali su ga prezrivo odbacili oni koji više cijene ljudsku predaju i ljudske zapovijedi.

Svećenici su se uzbudili na pomisao da će sada i običan puk moći s njima raspravljati o propisima Božje riječi i da će se tako razotkriti njihovo vlastito neznanje. Oružje njihovog tjelesnog rasuđivanja bilo je nemoćno protiv duhovnog mača. Rim je upotrijebio sav svoj autoritet da spriječi širenje Svetoga pisma, no dekreti, anateme i mučenja bili su podjednako uzaludni. Što je više osuđivao i zabranjivao Bibliju, to su ljudi više željeli saznati što ona stvarno uči. Tko god je znao čitati, želio je sam proučavati Božju riječ. Ljudi su je nosili sa sobom i stalno je čitali, i nisu bili zadovoljni dok ne bi velike dijelove naučili napamet. Kad je vidio kako je Novi zavjet dobro primljen, Luther je odmah počeo prevoditi Stari zavjet i objavljivati ga u dijelovima kako bi koji dovršio.

Lutherovi spisi bili su podjednako prihvaćeni u gradu kao i kolibama. "Ono što su Luther i njegovi prijatelji sastavili, drugi su širili. Redovnici uvjereni u nezakonitost redovničkih obveza, željni da svoj dugi lijeni život zamijene aktivnim radom, ali previše neuki da bi mogli naviještati Božju riječ, putovali su pokrajinama, posjećivali sela i zaseoke u kojima su prodavali Lutherove knjige i spise njegovih prijatelja. Njemačka je ubrzo bila prepuna ovih smjelih kolportera."¹⁵

Ove spise proučavali su s velikim zanimanjem bogati i siromašni, učeni i neuki. Noću su ih učitelji seoskih škola

¹⁵ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 11.

Primjerak Lutherovog prijevoda Biblije na njemački jezik iz 1534. godine

čitali naglas malim skupinama koje su se okupljale oko ognjišta. Svaki put bi neka duša bila osvjedočena o istini i primajući Riječ s radošću, zauzvrat drugima navješćivala Radosnu vijest.

Potvrdile su se nadahnute riječi: “Objava riječi tvojih prosvjetljuje, bezazlene urazumljuje.” (Psalam 119,130) Proučavanje Svetog pisma izvršilo je silnu promjenu u srcima i umovima ljudi. Papinska vlast stavila je na svoje podanike željezni jaram neznanja i poniženja. Strogo se pazilo na praznovjerno vršenje forme, ali u svim bogoslužjima su um i srce imali smalo udjela. Lutherovo propovijedanje kojim je iznosio jasne istine Božje riječi, a zatim i sama Riječ stavljena u ruke običnog naroda, probudili su njegove uspavane snage i ne samo očistili i oplemenili duhovnu narav već pružili umu novu snagu i život.

Moglo se vidjeti ljude svih staleža kako s Biblijom u ruci brane učenje reformacije. Papisti koji su proučavanje Pisma prepustili svećenicima i redovnicima, sada su ih pozivali da istupe i pobiju novo učenje. Ali ne poznajući ni Pisma ni moći Božje, svećenici i redovnici su doživjeli potpuni poraz od onih koje su proglasili neobrazovanima i krivovjercima. “Na nesreću”, rekao je jedan katolički pisac, “Luther je svoje sljedbenike uvjerio da svoju vjeru ne temelje ni na čemu drugom osim na Svetom pismu.”¹⁶ Mnoštvo bi se okupljalo da čuje istinu koju zastupaju ljudi skromnog obrazovanja koji čak raspravljaju s učenim i rječitim teozozima. Kad je argumentima ovih velikih ljudi suprotstavljeno jednostavno učenje Božje riječi, razotkrilo se njihovo sramno neznanje. Radnici, vojnici, žene pa čak i djeca bolje su poznavali Sveto pismo od svećenika i učenih teologa.

Suprotnost između učenika Evandjelja i branitelja papinskog praznovjerja primjećivala se ne samo u običnom narodu već i u redovima učenih ljudi. “Protivna starim zagovornicima hijerarhije, koji su zanemarili učenje jezika i njegovanje književnosti... bila je širokogrudna mladež, odlučna da uči, koja je proučavala Pisma i nastojala upoznati stara remek-djela. Obdareni bistrim umom, plemenitom dušom i neustrašivim srcem, ovi mladi ljudi su ubrzo stekli takvo znanje da se dugo vremena nitko nije mogao mjeriti s njima... Kad god bi ovi mladi branitelji reformacije na nekom skupu sreli rimokatoličke doktore, napali bi ih s takvom lakoćom i sigurnošću da su ovi neuki ljudi oklijevali, postajući zburnjeni i pred svima doživjeli zasluženu sramotu.”¹⁷

Kad je rimokatolički kler vidio da se njegova pastva smanjuje, pozvao je u pomoć gradsku upravu i svim mogućim sredstvima nastojao vratiti svoje slušatelje. Ali na-

¹⁶ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 11.

¹⁷ D'Aubigné, knj. IX, pogl. 11.

Straffe

des/der am Sabbath solg lafe.

(Steuell)
Das ist die funder
niedr wil fünde sein
funder recht haben/
Wie der Keger vnd
Notten funder welche
Gottes wort vil Ert
schändert/ vnd nach
seinem willen denet.
Māder am
Sabbath solg lafe/
gefegnet.

III. Buch

XV. Cap.

sehneyt thun solt/ beyde dem Einheimischen vnter den kindern Israel/ vñ dem fremd C
lingen der vnter euch wohnet.

Wenn aber ein feele auß freuel etwas thut/ es sey ein Einheimischer oder Fremd
linger/ der hat den h^{ERRN} geschmācht/ Solche Seele soll außgerottet werden auß
ihrem volck/ denn sie hat des h^{ERRN} Wort verachtet/ vnd sein Gebott lassen faren/
Sie soll schlecht außgerottet werden/ Die schuld sei ihr.

Es muh die kinder Israel in der wüsten waren/ funden sie einen Mañ holz lesen
am Sabbath tage. Vñnd die ihn drob funden hatten/ da er holz laß/ brachten
ihn zu Mose vnd Aaron/ vnd für die ganze Gemeyne. Vnd sie legten ihn gefangen/
Denn es war nicht klar außgedruckt/ was man mit ihm thun solte. Der h^{ERR} a
ber sprach zu Mose/ Der Mañ sol des tods sterben/ Die ganze Gemeyne sol in stei
nigen außser dem Läger. Da fürte die ganze Gemeyne ihn hinauf für das Läger/
vnd sienigten ihn das er starb/ wie der h^{ERR} Mose gebotten hatte.

Vñnd der h^{ERR} sprach zu Mose/ Rede mit den Kindern Israel/ vnd sprich zu ih
ren Nachkommen/ vnd gele schnürlein auß die Lepplin an die fittig thun. Vnd sollen
euch die Lepplin dazu dienen/ das ihr sie ansehen/ vnd gedencet aller Gebott des h^{ERRN}
vnd thut sie/ das ihr nicht ewers herken duncken nachrichtet/ noch eweren au
gen nachhuret. Darumb solt ihr gedencen/ vnd thun alle meine Gebott/ vñnd heilig
sein ewerem Gott/ Ich der h^{ERR} ewer Gott/ der euch auß Egyptenland gefürt hat/
das ich ewer Gott were/ Ich der h^{ERR} ewer Gott.

XVI. Cap.

Korah vñnd
seine Kotte außfē
rich mit er Mosen
vnd Aaron.

Korah der sohn Jezehar/ des sohns Kahath/ des
sohns Leui/ sampt Dathan vnd Abiram den söhnen Eliab / vñ Du/
dem sohn Peleth/ den söhnen Ruben/ Die empöreten sich wider Mo
se/ sampt ertlichen Männern vnter den kindern Israel/ zwey hundert
vñ fünffzig/ fürnemesten in der Gemeyne/ Rathsherrn vnd ebrliche
Leuthe.

rod je u novom učenju našao ono što je ispunjavalo potrebe njegove duše, pa se okrenuo od onih koji su ih tako dugo hranili bezvrijednim ljuskama praznovjernih obreda i ljudskih predaja.

Kad se podiglo progonstvo protiv učitelja istine, oni su se držali Kristovih riječi: "Kad vas počnu progoniti u jednom gradu, bježite u drugi!" (Matej 10,23) Svjetlost je prodirala svuda. Bjegunci bi uvijek naišli na neka otvorena gostoljubiva vrata i dok bi tu boravili, propovijedali bi Krista ponekad u crkvi, a ako im je ta prednost uskraćena, u privatnim kućama ili na otvorenom. Gdje god bi našli slušateljstvo, to bi mjesto postalo posvećeni hram. Objavljena takvom snagom i sigurnošću, istina se širila neodoljivom silom.

Uzalud su crkvene i građanske vlasti pozivane da skriše krivovjerje. Uzalud su pribjegavale zatvoru, mučenju, ognju i maču. Tisuće vjernika zapečatilo je svoju vjeru krvlju, a djelo je ipak napredovalo. Progonstvo je služilo jedino širenju istina, a fanatizam što ga je Sotona nastojao udružiti s njim samo je još jasnije prikazao razliku između Sotoninog djela i djela Božjeg.

4

Prosvjed knezova

Jedno od najplemenitijih svjedočanstava ikada iznesenih u prilog reformaciji bio je Prosvjed kršćanskih knezova Njemačke na državnom Saboru u Speyeru 1529. godine. Hrabrost, vjera i odlučnost ovih Božjih ljudi osigurala je za buduća vremena slobodu mišljenja i savjesti. Njihov je Prosvjed dao reformiranoj Crkvi ime protestanti. Načela izrečena u njemu “srž su protestantizma”.¹

Za reformaciju je došao mračan dan, pun prijetnje. Bez obzira na wormski edikt kojim je Luther stavljen izvan zakona i kojim je zabranjeno izlaganje ili vjerovanje u njegovo učenje, u carstvu je vladala vjerska snošljivost. Božja providnost je obuzdavala sile koje su se protivile istini. Karlo V. je naumio skršiti reformaciju, ali kad god bi podigao ruku da udari, bio je prisiljen njome se braniti. Više se puta činilo da neumitna propast prijeti svima koji su se usudili usprotiviti Rimu, ali bi se u kritičnom trenutku na istočnoj granici pojavili Turci ili bi francuski kralj, pa i sâm papa, zavidni sve većoj carevoj vlasti, poveli rat protiv njega; i tako je usred sukoba i nemira među narodima reformacija ostavljena da jača i da se širi.

Međutim, papinski su vazali napokon prekinuli svoje sukobe da bi zajednički mogli ustati protiv reformacije. Državni sabor u Speyeru 1526. dao je svakoj državi punu slobodu vjere do sazivanja općeg koncila, ali čim je pro-

¹ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 6.

šla opasnost koja je osigurala ovaj ustupak, car je 1529. godine sazvao Drugi državni sabor u Speyeru s ciljem da skrši krivovjerje. Knezove je trebalo, ako je moguće miroljubivim sredstvima, pridobiti protiv reformacije; ako to ne bi uspjelo, Karlo V. je bio spreman pribjeći maču.

Papisti su bili oduševljeni. Oni su u velikom broju došli u Speyer i otvoreno izricali svoju mržnju prema reformatorima i svima koji su im bili naklonjeni. Melanchthon je rekao: "Mi smo zgražanje i talog cijeloga svijeta, ali Krist će pogledati na svoj jadni narod i sačuvati ga."² Protestantskim knezovima koji su bili nazočni Saboru zabranjeno je propovijedanje Evandelja čak i u svojim boravištima. Ali narod Speyera bio je žedan Božje riječi pa su, unatoč zabrani, tisuće hrlile na bogoslužja koja su održavana u kapeli saskog izbornog kneza.

To je ubrzalo krizu. Carskom je porukom Saboru objavljeno da je rezolucija kojom je zajamčena vjerska sloboda uzrokom velikih nereda i da zbog toga car traži njezino ukidanje. Ovaj samovoljni čin izazvao je ogorčenje i uznemirio evangeličke kršćane. Jedan je rekao: "Krist je ponovno pao u ruke Kaife i Pilata." Pristaše su Rima postale još naprasitije. Jedan licemjerni papist je izjavio: "Turci su bolji od luterana, jer Turci poštuju postove, a luterani ih krše. Ako moramo birati između Božjeg Svetog pisma i starih zabluda Crkve, trebamo odbaciti prvo." Melanchthon je rekao: "Svaki dan, pred prepunom skupštinom, Faber na nas evangeličke baca neki novi kamen."³

Budući da je vjerska snošljivost bila ozakonjena, evangeličke države su se odlučile suprotstaviti kršenju svojih prava. Luther, koji se još uvijek nalazio pod kaznom državnog progonstva wormskeg edikta, nije smio doći u Speyer, ali su ga zastupali njegovi suradnici i knezovi koje je Bog podigao da u ovom kritičnom trenutku brane Nje-

² D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

³ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

govo djelo. Plemenitog Friedricha Saskog, negdašnjeg Lutherova zaštitnika, uklonila je smrt, ali je vojvoda Johann, njegov brat i nasljednik, s radošću pozdravio reformaciju i, premda prijatelj mira, pokazao veliku odlučnost i hrabrost u svim pitanjima koja su se ticala vjere.

Svećenici su zahtijevali da se države koje su prihvatile reformaciju bezuvjetno pokore jurisdikciji Rima. A reformatori su se, s druge strane, pozivali na ranije danu slobodu. Nisu mogli pristati da Rim ponovno podvrgne pod svoju vlast države koje su s tako velikom radošću prihvatile Božju riječ.

Napokon je predložen kompromis da se tamo gdje reformacija još nije uvedena strogo primjenjuje wormski edikt, a da “u onim državama u kojima se narod udaljio od njega i gdje ga nije moguće provesti bez opasnosti izbijanja ustanka, ne uvode nikakvu novu reformu, ne dopuste raspravu ni o jednom spornom pitanju, ne suprotstavljaju se misi i ne dopuste nijednom rimokatoliku da prigrlji luteranstvo”.⁴ Ovo je rješenje Sabor izglasao na veliko zadovoljstvo papinskih svećenika i prelata.

Da je ovaj edikt sproveden, “reformacija se ne bi mogla širiti... tamo gdje još nije bila poznata, niti bi se mogla utvrditi na čvrstim temeljima... tamo gdje je već postojala.”⁵ Bila bi zabranjena sloboda govora. Ne bi bila dopuštena nikakva obraćenja. A od prijatelja reformacije zahtijevalo se da se smjesta pokore ovim ograničenjima i zabranama. Činilo se da će se nada svijeta ugasiti. “Ponovna uspostava vlasti Rimske crkve... neizbježno bi vratila stare zloupotrebe” i brzo bi se našla prilika da se “dovrši uništenje djela koje je već tako snažno potreseno” fanatizmom i razdorima.⁶

⁴ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

⁵ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

⁶ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

Kad se evangelička stranka sastala zbog savjetovanja, malodušno su gledali jedan drugoga. Pitali su se međusobno: “Što učiniti?” Na kocki su bili predmeti od najveće važnosti za svijet. “Trebaju li se vođe reformacije pokoriti i prihvatiti edikt? Kako su reformatori u ovoj krizi, koja je doista bila golema, lako mogli krenuti u pogrešnom smjeru! Koliko su naoko uvjerljivih izlika i razumnih razloga mogli naći da se pokore! Luteranskim se knezovima jamčilo slobodno ispovijedanje njihove vjere. Ista se blagodat odnosila na sve njihove podanike koji su prije ovog edikta prigrlili reformna gledišta. Nisu li time trebali biti zadovoljni? Kolike bi opasnosti izbjegli ako bi se pokorili! A kolike im nepoznate opasnosti i sukobi prijetite ako pruže otpor! Tko zna kakve im prilike može pružiti budućnost? Prihvatimo mir, primimo maslinovu grančicu koju nam Rim pruža i zaliječimo rane Njemačke! Ovim i sličnim razlozima reformatori su mogli opravdati prihvaćanje puta koji bi sigurno ubrzo doveo do propasti njihove stvari.

Na sreću reformatori su obratili pozornost na načelo na kome se zasnivao ovaj sporazum i djelovali u vjeri. O kojem se načelu radilo? Radilo se o pravu Rima da vrši prisilu na savjest i brani slobodu istraživanja. A zar vjerska sloboda nije zajamčena njima i njihovim protestantskim podanicima? Da, ali kao milost posebno istaknuta u ovom sporazumu, a ne kao pravo. Što se tiče svih koji nisu obuhvaćeni ovim sporazumom, za njih je važno veliko načelo autoriteta; savjesti nije bilo mjesta. Rim je bio nepogrešivi sudac kojega se moralo slušati. Prihvaćanje predloženog sporazuma bilo bi zapravo priznanje da se vjerska sloboda treba ograničiti na reformiranu Sasku, a što se preostalim kršćanskim zemalja tiče, slobodno istraživanje i ispovijedanje reformirane vjere predstavljalo bi zločin koji se kažnjava tamnicom i lomačom. Mogu li pristati na lokaliziranje vjerske slobode? Mogu li objaviti da je reformacija zadobila posljednjeg obraćenika i osvojila po-

Jedno od najplemenitijih svjedočanstava u prilog reformaciji bio je Prosvjed kršćanskih knezova Njemačke na državnom Saboru u Speyeru 1529. godine; slika Roberta Templea Ayresa

sljednju stopu zemlje? Mogu li pristati da tamo gdje je u ovom trenutku poljuljana vlast Rima, ona ipak trajno ostane? Mogu li se reformatori smatrati nevinima za krv stotina i tisuća onih koji bi, sukladno ovom sporazumu, morali žrtvovati svoje živote u papinskim zemljama? To bi u ovom sudbonosnom času značilo izdati djelo Evanđelja i slobode kršćanskog svijeta.”⁷ Radije će “žrtvovati sve, čak i svoje posjede, svoje krune i svoje živote”.⁸

“Odbacimo ovaj ukaz”, izjavili su knezovi. “U pitanjima savjesti većina nema nadmoć.” Zastupnici su izjavili: “Zahvaljujući dekretu od 1526. godine država uživa mir; njegovo ukidanje izazvalo bi u Njemačkoj nemire i podjele. Državni Sabor nije nadležan učiniti više nego da sačuva vjersku slobodu do sazivanja novog koncila.”⁹ Dužnost je države zaštititi slobodu savjesti, i tu je granica njezinu autoritetu u pitanjima vjere. Svaka svjetovna vlast koja pokušava regulirati ili građanskom vlasti nametnuti vjerske propise, žrtvuje upravo ono načelo za koje su se evangelički kršćani tako plemenito borili.

Papisti su odlučili ugušiti ono što su nazvali “drskom nepopustljivošću”. Počeli su nastojanjem da izazovu podjele među pristašama reformacije i zastrašivanjem svih koji se nisu otvoreno izjasnili u prilog njoj. Na kraju su predstavnici slobodnih gradova pozvani pred državni Sabor; od njih se zahtijevalo izjašnjenje pristaju li na uvjete prijedloga. Oni su molili za odgodu, ali uzalud. Kad su bili prisiljeni na odluku, gotovo je polovica stala na stranu reformatora. Oni koji su tako odbili žrtvovati slobodu savjesti i pravo na osobno mišljenje, dobro su znali da ih je njihovo stajalište učinilo metom buduće kritike, osude i progonstva. Jedan od zastupnika rekao je: “Moramo se odreći Božje riječi ili će nas – spaliti.”¹⁰

⁷ Wylie, knj. IX, pogl. 15.

⁸ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

⁹ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

¹⁰ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

Kralj Ferdinand, carev zastupnik na državnom Saboru, vidio je da će ukaz izazvati ozbiljne podjele ako ne navede knezove da ga prihvate i podrže. Stoga je pribjegao umijeću uvjeravanja, znajući da bi upotreba sile takve ljude učinila još odlučnijima. “Molio je knezove da prihvate ukaz, uvjeravajući ih da će car biti vrlo zadovoljan njima.” Ali ovi vjerni ljudi priznavali su autoritet viši od autoriteta zemaljskih poglavara pa su mirno odgovorili: “Poslušat ćemo cara u svemu što bi moglo pridonijeti održavanju mira i Božjoj slavi.”¹¹

U nazočnosti državnog Sabora kralj je napokon objavio izbornom knezu i njegovim prijateljima da će ukaz “biti izdan u obliku carskog dekreta” i da “im jedino preostaje da se pokore većini”. Nakon ovih riječi napustio je skup, ne dajući tako reformatorima priliku za razmatranje ili odgovor. “Uzalud su kralju poslali izaslanstvo s molbom da se vrati.” Na njihove prigovore odgovorio je: “Stvar je riješena; preostaje samo pokornost.”¹²

Carska je stranka bila uvjerena da će kršćanski knezovi držati Sveto pismo uzvišenijim od ljudskih učenja i zahtjeva; znali su da će papinstvo, gdje god ovo načelo bude prihvaćeno, na kraju biti oboreno. Ali slično tisućama do naših dana, “gledajući samo na ono što se vidi”, laskali su sebi da je stvar cara i pape jaka, a da su reformatori slabi. Da su se reformatori oslonili samo na ljudsku pomoć, bili bi bespomoćni kao što su to papisti pretpostavljali. Ali premda malobrojni i u sukobu s Rimom, oni su imali snage. Oni su se “protiv odluke državnog Sabora” pozvali “na Božju eiječ, a protiv cara Karla na Isusa Krista, Kralja nad kraljevima i Gospodara nad gospodarima”.¹³

Budući da je Ferdinand odbio štovati uvjerenje njihove savjesti, knezovi su odlučili da se ne obziru na njegovu odsutnost i da bez odlaganja iznesu svoj Prosvjed nacio-

¹¹ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

¹² D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 5.

¹³ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 6.

nalnom Saboru. Za tu priliku sastavljena je i podnesena državnom Saboru svečana deklaracija:

“Mi prisutni ovim prosvjeduemo pred Bogom, našim jedinim Stvoriteljem, Zaštitnikom, Otkupiteljem i Spasite-
ljem, koji će jednoga dana biti naš Sudac, kao i pred svim
ljudima i svim stvorenjima, da se mi zbog sebe i svog
naroda, ni na kakav način ne slažemo s predloženim de-
kretom i ne prihvaćamo ga ni u čemu što se protivi Bo-
gu, Njegovoj svetoj Riječi, našoj čistoj savjesti i spasenju
naših duša.

Što! Da ratificiramo taj dekret?! Da tvrdimo kako sve-
mogući Bog poziva čovjeka da Ga upozna, ali da taj čo-
vjek ipak ne može primiti Božje poznanje? ... Nema pra-
vog nauka osim onoga koji je sukladan s Božjom riječi...
Gospodin zabranjuje učenje drugog nauka... Sveto pismo
treba objašnjavati s pomoću drugih i jasnijih tekstova...
Ovu svetu Knjigu, koja je u svemu potrebna kršćaninu,
lako je razumjeti i predviđena je da rastjera tamu. Odlu-
čili smo, Božjom milošću, sačuvati čisto i izričito propo-
vijedanje samo Njegove Riječi, takve kakva se nalazi u
biblijskim knjigama Staroga i Novoga zavjeta, ne doda-
jući išta što bi joj se suprotilo. Ova je Riječ jedina istina;
ona je pouzdano pravilo cjelokupnog nauka i života i ona
nikada ne može pogriješiti ili nas prevariti. Onaj tko zida
na ovom temelju, održat će se protiv svih paklenih sila,
dok će sve ljudske ispraznosti koje se dižu na nju pasti
pred Božjim licem.

Iz tog razloga odbacujemo jaram koji nam je namet-
nut. ... Istodobno očekujemo da će se njegovo carsko Veli-
čanstvo ponašati prema nama kao što dolikuje kršćanskom
knezu koji iznad svega ljubi Boga, a mi smo sa svoje strane
gotovi da mu, kao i prema vama, milostiva gospodo, uka-
žemo svaku ljubav i poslušnost, što je naša pravedna i
zakonita dužnost.”¹⁴

¹⁴ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 6.

Ovim je ostavljen dubok dojam na državni Sabor. Odvažnost onih koji su prosvjedovali ispunila je čuđenjem i uznemirenošću većinu nazočnih. Budućnost im se činila olujnom i nesigurnom. Činilo se da su razdor, sukobi i krvoproliće neizbježni. Ali reformatori, sigurni u pravičnost svoje stvari i oslanjajući se na ruku Svemogućega, bili su puni "hrabrosti i odlučnosti".

"Načela sadržana u ovom čuvenom Prosvjedu... predstavljaju samu bît protestantizma... Ovaj Prosvjed bio je uperen protiv dviju ljudskih zloupotreba u pitanjima vjere: protiv uplitanja građanske vlasti i protiv samovoljnog autoriteta Crkve. Namjesto ovih zloupotreba protestantizam stavlja snagu savjesti iznad magistrata, i autoritet Božje riječi iznad vidljive Crkve. Prvenstveno, on odbacuje miješanje građanskih vlasti u božanske stvari i kaže zajedno s prorocima i apostolima: 'Više se treba pokoravati Bogu nego ljudima.' U prisutnosti krune Karla V., on uzvisuje krunu Isusa Krista. Ali on ide i dalje: on postavlja načelo da se svako ljudsko učenje treba podčiniti Božjoj riječi."¹⁵ Zastupnici koji su prosvjedovali nisu tražili samo svoje pravo da slobodno ispovijedaju svoje osvjedočenje istinom. Oni neće samo vjerovati i poslušati, već i slobodno naučavati ono što iznosi Božja riječ, poričući pravo svećeniku ili magistratu da se u to miješa. Prosvjed u Speyeru bio je svečano svjedočanstvo protiv vjerske nesnošljivosti i osiguranje prava svim ljudima da služe Bogu sukladno onome što im nalaže njihova savjest.

Prosvjed je učinjen. Urezao se u pamćenje tisuća ljudi i ostao zapisan u nebeskim knjigama, odakle ga nikakav ljudski napor nije mogao izbrisati. Cijela je evangelička Njemačka prihvatila Prosvjed kao izričaj svoje vjere. Svi su u ovom proglašenju vidjeli obećanje jednog novog i boljeg vremena. Jedan od knezova rekao je protestantima u Speyeru: "Neka vas Svemogući, koji vam je dao milost

¹⁵ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 6.

da se izjasnite otvoreno, slobodno i bez straha, sačuva u toj kršćanskoj odlučnosti sve do dana vječnosti.”¹⁶

Da je reformacija nakon što je postigla određeni stupanj uspjeha oklijevala čekajući zgodu da pridobije naklonost svijeta, iznevjerila bi Boga i samu sebe i tako osigurala svoje vlastito uništenje. Iskustvo ovih plemenitih reformatora sadrži pouku za sva buduća stoljeća. Sotoni način djelovanja protiv Boga i Njegove riječi nije se promijenio; on se i danas, kao u šesnaestom stoljeću, jednako protivi da Sveto pismo bude vodič života. U naše vrijeme postoji veliko odstupanje od biblijskih učenja i propisa, pa je nužan povratak velikom protestantskom načelu – Biblija i samo Biblija kao pravilo vjere i dužnosti. Sotona još uvijek nastoji svim sredstvima koja mu stoje na raspolaganju uništiti vjersku slobodu. Protukršćanska sila, koju su podnositelji prosvjeda u Speyeru odbacili, danas obnovljenom snagom nastoji uspostaviti izgubljenju prevlast. Ista ona nepokolebljiva odanost Božjoj riječi, pokazana u onoj krizi za reformaciju, jedina je nada za reformu danas.

U ono vrijeme pojavili su se znakovi opasnosti za protestante, ali bilo je i znakova da je božanska ruka ispružena da zaštiti vjerne. Nekako je u to vrijeme “Melanchthon žurio ulicama Speyera sa svojim prijateljem Simonom Grynaeusom prema Rajni, požurujući ga da što prije prijede rijeku. Ovaj se čudio toj žurbi. ‘Jedan starac, ozbiljnog i svečanog izgleda, meni nepoznat’, rekao je Melanchthon, ‘pojavio se preda mnom i rekao: Za nekoliko trenutaka Ferdinand će poslati agente da uhite Grynaeusa.’”

Tijekom dana Grynaeus se sablaznio o jednu propovijed Fabera, vodećeg papinog teologa. Na kraju je otišao k njemu prosvjedujući protiv toga što brani “određene odvratne zablude”. Faber je prikrio svoj gnjev, ali je smjesta otišao kralju i od njega dobio dopuštenje da uhiti namet-

¹⁶ D’Aubigné, knj. XIII, pogl. 6.

Philipp
Melanchthon
na portretu
Lucasa
Cranacha iz
1532. godine

ljivog profesora iz Heidelberga. Melanchthon nije sumnjao da je Bog spasio njegovog prijatelja šaljući jednoga od svojih svetih anđela da ga upozori.

“Stajao je nepomično na obali Rajne i čekao dok riječne vode nisu izbavile Grynaeusa od njegovih progonitelja. ‘Napokon’, uzviknuo je Melanchthon kad ga je vidio na drugoj obali. ‘Napokon je otrgnut iz okrutnih čeljusti onih koji žedaju za nevinom krvi.’ Kad se vratio kući, Melanchthon je saznao da su je stražari u traganju za Grynaeusom pretresli od podruma do tavana.”¹⁷

Reformacija se trebala još više istaknuti pred zemaljskim velikanima. Kralj Ferdinand nije htio saslušati evan-

¹⁷ D'Aubigné, knj. XIII, pogl. 6.

geličke knezove; ali im je bila pružena mogućnost da svoju stvar iznesu pred cara i okupljene crkvene i državne dostojanstvenike. Da bi smirio razmirice koje su uznemirivale carstvo, Karlo V. je već sljedeće godine nakon Prosvjeda u Speyeru sazvaio državni Sabor u Augsburgu s nakanom da mu osobno predsjedava. Na taj su sabor pozvani i protestantski vođe.

Velike su opasnosti prijetile reformaciji, ali njeni su branitelji još uvijek svoju stvar povjerali Bogu, obvezujući se da će čvrsto ostati uz Evandjelje. Izbornog saskog kneza njegovi su savjetnici nagovarali da ne ide na državni Sabor. Govorili su da car zahtijeva prisutnost knezova kako bi ih uvukao u zamku. "Ne znači li da stavlja sve na kocku ako ode i zatvori se unutar zidina grada s jakim neprijateljem?" Ali su drugi hrabro govorili: "Neka se knezovi samo naoružaju hlabrošću i Božje djelo je spašeno." "Bog je vjeran, on nas neće napustiti", rekao je Luther.¹⁸ Izborni je knez sa svojom pratnjom krenuo u Augsburg. Svi su znali kakve mu opasnosti prijete i mnogi su krenuli s turbnim licem i uznemirenim srcem. Ali Luther, koji ih je pratio do Coburga, ojačao je njihovu klonulu vjeru pjevajući im himnu koju je napisao na tom putovanju: "Naš tvrđi grad je Gospod Bog." Mnogi mračni predosjećaji su nestali i mnoga su klonula srca oživjela na zvuk ovih nadahnutih tonova.

Reformirani knezovi su odlučili državnom Saboru iznijeti sustavno pripremljenu izjavu o svojim stajalištima potkrijepljenu dokazima iz Svetoga pisma. Sastavljanje ove izjave bilo je povjereno Lutheru, Melanchthonu i njihovim suradnicima. Ovakvo su pripremljeno Priznanje, ili ispovijest vjere, protestanti primili kao tumačenje svoje vjere pa su se okupili da na ovaj važni dokument stave svoj potpis. Bio je to svečan i značajan trenutak. Refor-

¹⁸ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 2.

“Bože sačuvaj da me isključite”, rekao je Johann Saski o potpisivanju Melanchthonova protesta. “Odlučan sam činiti što je pravo, bez straha za svoju krunu. Moja je želja da priznam Krista.”

matorima je bilo stalo da se njihova stvar ne pomiješa s političkim pitanjima; držali su da reformacija ne treba vršiti drugog utjecaja osim onoga koji proistječe iz Božje riječi. Kad su kršćanski knezovi pristupili da potpišu svoje Priznanje, umiješao se Melanchthon i rekao: “Na teolozima i propovjednicima je da predlažu ove stvari, a autoritet zemaljskih moćnika sačuvajmo za drugo.” “Bože sačuvaj da me isključite”, odvratio je Johann Saski. “Odlučan sam činiti što je pravo, bez straha za svoju krunu. Moja je želja da priznam Krista. Moj izborni šešir i hermelin nisu mi toliko dragocjeni koliko križ Isusa Krista.” Poslije ovih riječi stavio je svoj potpis na dokument. Uzimajući pero, jedan je drugi knez rekao: “Ako to traži čast mojega Gospodina Isusa Krista, gotov sam... odreći se svojih dobara i svog života... Prije bih se odrekao svojih podanika i svojih zemalja, prije bih napustio zemlju svojih

otaca sa štapom u ruci”, nastavio je, “nego što bih prihvatio drugi nauk od ovoga sadržanog u Priznanju.”¹⁹ Takva je bila vjera i odvažnost ovih Božjih ljudi.

A onda je došao trenutak da izidu pred cara. Karlo V., sjedeći na prijestolju, okružen izbornim knezovima i vojvodama, saslušao je protestantske reformatore. Pročitano je Priznanje njihove vjere. Na ovom veličanstvenom skupu jasno su iznesene istine Evandjelja i upozorenja o zabludama papinske Crkve. S pravom je taj dan proglašen “najvećim danom reformacije i jednim od najslavnijih u povijesti kršćanstva i čovječanstva”.²⁰

Prošlo je tek nekoliko godina otkako je redovnik iz Wittenberga sâm stajao u Wormsu pred nacionalnim Saborom. Sada su namjesto njega stajali najuzvišeniji i najmoćniji knezovi carstva. Lutheru je bilo zabranjeno pojaviti se u Augsburgu, ali je on bio prisutan svojim riječima i molitvama. “Ja sam presretan”, pisao je, “što sam doživio ovaj čas u kojem je Krist bio javno uzdignut od tako uglednih ispovjeditelja i na tako veličanstvenom skupu.”²¹ Time se ispunilo ono što Pismo kaže: “Pred kraljevima o tvojim ću propisima govorit.” (Psalam 119,46)

Tako je u Pavlovo vrijeme Evandjelje, zbog kojega je bio utamničen, bilo izneseno pred knezove i moćnike carskoga grada. I u ovoj prilici ono što je car zabranio da se propovijeda s propovjedaonice bilo je objavljeno iz palače; ono što su mnogi smatrali nepodobnim da i sluge čuju, to su s čuđenjem slušali vladari i gospodari carstva. Kraljevi i velikaši su bili slušatelji, okrunjeni knezovi su bili propovjednici, a propovijed je bila kraljevska Božja istina. “Od apostolskih dana”, kaže jedan pisac, “nije bilo većeg djela ni veličanstvenijeg priznanja.”²²

¹⁹ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 6.

²⁰ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 7.

²¹ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 7.

²² D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 7.

“Sve što su luterani rekli, istina je; mi to ne možemo zanijekati”, rekao je jedan papinski biskup. “Možete li zdravim rasuđivanjem opovrgnuti Priznanje izbornog kneza i njegovih saveznika?” upitao je drugi dr. Ecka. “S pomoću spisa apostola i proroka – ne; ali s pomoću spisa otaca i koncila – da!” “Razumijem”, odvratio je ispitivač. “Luterani su, prema vama, u Svetom pismu, a mi smo izvan njega.”²³

Neki od njemačkih knezova pridobijeni su za reformiranu vjeru. Sam je car izjavio da su protestantski članci čista istina. Priznanje je bilo prevedeno na mnoge jezike i kružilo je čitavom Europom; milijuni su ga u budućim naraštajima prihvatili kao izraz svoje vjere.

Vjerne Božje sluge nisu radile same. Dok su se poglavarstva, vlasti i zli duhovi koji borave u nebeskim prostorima udružili protiv njih, Gospodin nije zaboravio svoj narod. Da su im se oči mogle otvoriti, vidjeli bi isto tako izrazit dokaz božanske prisutnosti i pomoći kakva je bila darovana drevnom proroku. Kad je Elizejev sluga svoje gospodaru pokazao neprijateljsku vojsku koja ih je opkolila i onemogućila svaku priliku za bijeg, prorok se pomolio: “Jahve, otvori mu oči da vidi.” (2. Kraljevima 6,17) I gle, gora sva prekrivena ognjenim konjima i kolima, nebeska vojska postavljena da zaštiti Božjeg čovjeka. Tako su anđeli čuvali suradnike u djelu reformacije.

Jedno od načela kojega se Luther držao svom snagom bilo je da se u podržavanju reformacije ne smije pribjeći svjetovnoj sili niti tražiti oružje za njegovu obranu. Radovao se što su knezovi carstva priznali Evandjelje, ali kad su predložili da sklope obrambeni savez, on je izjavio “da evanđeoski nauk treba braniti Bog sâm... Što se čovjek bude manje uplitao u djelo, to će očitije biti Božje posredovanje u prilog njemu. Sve predložene političke mjere

²³ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 8.

opreznosti pripisivao je nedostojnom strahu i grešnom nepovjerenju.”²⁴

Kad su se moćni neprijatelji ujedinili da obore reformiranu vjeru i kad se činilo da je protiv nje potegnuto tisuće mačeva, Luther je pisao: “Sotona pokazuje svoj bijes; bezbožni pontifeksi kuju zavjeru i nama prijeti rat. Poučite narod da se vjerom i molitvom junački bori pred Gospodnjim prijestoljem, tako da bi naši neprijatelji, pobijedeni Božjim Duhom, bili primorani na mir. Naša glavna potreba, naš prvi posao je molitva; neka narod zna da je sada izložen oštrici mača i Sotoninom gnjevu i neka se moli.”²⁵

Kasnije je, misleći na savez o kojem su razmišljali reformirani knezovi, Luther izjavio da jedino oružje upotrijebljeno u tom ratu treba biti “mač Duha”. Izbornom saskom knezu pisao je: “Mi po svojoj savjesti ne možemo odobriti predloženi savez. Radije ćemo deset puta umrijeti negoli vidjeti da je naše djelo Evandjelja prouzročilo prolivanje i jedne kapi krvi. Naša je dužnost da budemo slični janjadi određenoj za klanje. Moramo ponijeti Kristov križ. Neka Vaše Visočanstvo bude bez straha. Mi ćemo učiniti više svojim molitvama nego svi naši neprijatelji svojim hvalisanjem. Ne dopustite da Vaše ruke budu uprljane krvlju Vaše braće. Ako car zahtijeva da budemo predani njegovim sudovima, mi smo spremni izići. Vi ne možete braniti našu vjeru; svatko treba vjerovati računajući s vlastitim rizikom i opasnošću.”²⁶

Iz skrovitog mjesta molitve došla je sila koja je uzdrimala svijet velikom reformacijom. Tamo su, sa svetim spokojem, Gospodnje sluge postavile svoje noge na stijenu Njegovih obećanja. Za borbe u Augsburgu, Luther “nije propustio dan a da ne provede najmanje tri sata u moli-

²⁴ D’Aubigné, knj. X, pogl. 14. (Londonsko izd.)

²⁵ D’Aubigné, knj. X, pogl. 14.

²⁶ D’Aubigné, knj. XIV, pogl. 1.

Iz dvorca Wartburg, Lutherovog skrovitog mjesta molitve i rada, došla je sila koja je uzdrmala svijet velikom reformacijom

tvi, a to su bili sati što ih je uzeo od onih najpogodnijih za proučavanje”. U skrovitosti svoje sobe čulo ga se kako izljuje dušu pred Bogom riječima “punim obožavanja, straha i nade, kao kad tko razgovara sa svojim prijateljem”. “Znam da si Ti naš Otac i naš Bog”, rekao je, “i da ćeš Ti raspršiti progonitelje Tvoje djece, jer Ti si zajedno s nama u opasnosti. Cijela ova stvar je Tvoja i mi smo na nju stavili ruke samo zato što si nas Ti prisilio. Obrani nas onda, o Oče!”²⁷

Melanchthonu, koji je bio shrvan pod teretom tjeskobe i straha, napisao je: “Milost i mir u Kristu! – u Kristu, velim, a ne u svijetu. Amen. Mrzim strašnom mržnjom ove velike brige koje te izjedaju. Ako je stvar nepravedna, napustimo je; a ako je pravedna, zašto bismo iznevjerili obećanja Onoga koji nam zapovijeda da spavamo bez straha? ... Krist neće ostaviti na cjedilu djelo pravde i istine. On živi, On vlada; čega da se onda bojimo?”²⁸

Bog je čuo povike svojih slugu. Dao je knezovima i propovjednicima milost i hrabrost da održe istinu protiv vrhovnika ovoga mračnog svijeta. Gospodin je rekao: “Evo, na Sionu postavljam ugaoni kamen, izabran, dragocjen; tko vjeruje u nj, sigurno neće biti postiden.” (1. Petrova 2,6) Protestantски reformatori su gradili na Kristu i vrata paklena nisu ih mogla nadvladati.

²⁷ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 6.

²⁸ D'Aubigné, knj. XIV, pogl. 6.

5

Švicarski reformator

U izboru onih koji će pridonijeti da se sprovede reforma u Crkvi vidljiv je isti božanski plan kao i pri osnivanju Crkve. Božanski je Učitelj zanemario velikane na zemlji, ljude od imena i bogatstva, koji su navikli da im se kao vodama naroda iskazuje poštovanje. Oni su bili toliko oholi i samouvjereni u svom osjećaju nadmoćnosti da se u njima nije mogla razviti sućut prema bližnjima kako bi postali suradnici krotkog Čovjeka iz Nazareta. Poziv je upućen neukim, radišnim galilejskim ribarima: “Podite za mnom, i učinit ću vas ribarima ljudi!” (Matej 4,19) Učenici su bili skromni, poučljivi ljudi. Što su manje bili izloženi utjecaju lažnog učenja svog vremena, to ih je Krist mogao uspješnije poučavati i pripremati za svoju službu. Tako je bilo i u vrijeme velike reformacije. Vodeći su reformatori bili obični ljudi – ljudi koji su od svih ljudi svojega vremena bili posvema oslobođeni ponosa zbog položaja i utjecaja vjerske netrpeljivosti i svećeničke politike. Božji je plan da se posluži skromnim ljudima kako bi postigao velike rezultate. U tom slučaju slava se ne pripisuje ljudima, nego Onome koji preko njih proizvodi i htijenje i djelovanje da mu se mogu svidjeti.

Nekoliko tjedana nakon što se Luther rodio u kolibi jednog rudara u Saskoj, u kolibi jednog pastira u Alpa rodio se Ulrich Zwingli. Sredina u kojoj je odrastao i njegov odgoj u djetinjstvu pripremili su ga za buduću zadaću. Odrastao usred prizora veličanstvene prirode, ljepote

i zadivljujuće uzvišenosti i njegov je um zarana bio dirnut osjećajem Božje veličine, snage i veličanstva. Povijest junačkih djela učinjenih u njegovim zavičajnim planinama zapalila je njegove mladenačke težnje. Od svoje po-božne bake slušao je o dragocjenim biblijskim događajima što ih je napabirčila iz crkvenih legendi i predaje. S velikim je zanimanjem slušao o slavnim djelima patrijarha i proroka, o pastirima koji su napasali svoja stada na palestinskim brežuljcima, gdje su anđeli s njima razgovarali o Djetetu iz Betlehema i Čovjeku s Golgote.

Kao Hans Luther tako je i Zwinglijev otac želio školovati sina, pa je dječak rano otišao iz svoje zavičajne doline. Njegov se um naglo razvijao pa se ubrzo postavilo pitanje gdje naći učitelje dovoljno sposobne da ga poučavaju. Kad mu je bilo trinaest godina, otišao je u Bern gdje je u ono doba postojala najpoznatija škola u Švicarskoj. Ali tu se pojavila opasnost koja je zaprijetila pokvariti njegovu budućnost. Redovnici su uložili odlučne napore ne bi li ga nagovorili da stupi u neki samostan. Dominikanci i franjevci natjecali su se za opću naklonost. Nastojali su je steći raskošnim ukrašavanjem svojih crkava, sjajem svojih obreda i privlačnošću glasovitih relikvija i čudotvornih slika i kipova.

Dominikanci u Bernu znali su da će, budu li mogli pridobiti tog darovitog mladog studenta, osigurati dobit i čast. Njegova iznimna mladost, njegova prirodna sposobnost govornika i pisca te njegov genijalni dar za glazbu i poeziju bili bi djelotvorniji od sve njihove raskoši i sjaja u privlačenju naroda na njihova bogoslužja i na povećanje prihoda njihova reda. Obmanom i laskanjem nastojali su navesti Zwinglija da stupi u njihov samostan. Luther se kao student zakopao u samostansku ćeliju, i bio bi izgubljen za svijet da ga nije izbavila Božja providnost. Zwingliju nije bilo dopušteno da se sučeli s istom opasnošću. Na sreću njegov je otac saznao za namjere redovnika. On nije htio dopustiti da njegov sin vodi besposlen

i beskoristan redovnički život. Vidio je da je njegova buduća korisnost u opasnosti pa je zahtijevao da se bez odlaganja vrati kući.

Mladić je poslušao nalog, ali nije mogao dugo mirovati u svojoj zavičajnoj dolini. Ubrzo je nastavio studirati pa je nakon nekog vremena otišao u Basel. Tu je Zwingli prvi put čuo Radosnu vijest o Božjoj besplatnoj milosti. Wittembach, profesor starih jezika, došao je tijekom poučavanja grčkog i hebrejskog jezika u vezu sa Svetim pismom, pa su tako zrake božanske svjetlosti obasjale um studenata kojima je predavao. On je učio da postoji starija istina, beskonačno vrednija od teorija koje su podučavali učeni ljudi i filozofi. Prema toj drevnoj istini Kristova je krv jedini otkup za grješnika. Za Zwinglija su ove riječi bile prve zrake svjetla koje navješćuju zoru.

Ubrzo je Zwingli pozvan da napusti Basel kako bi počeo raditi u svom zvanju. Njegovo je prvo radno mjesto bila jedna alpska župa, ne tako daleko od njegove zavičajne doline. Budući da je bio zaređen za svećenika, on "se cijelom dušom posvetio istraživanju božanske istine, jer je bio svjestan", kaže jedan njegov suradnik reformator, "koliko toga mora znati onaj kome je povjereno Kristovo stado".¹ Što je više istraživao Sveto pismo, to je jasnije uočavao razliku između biblijskih istina i krivovjerna Rima. On se pokorio Bibliji kao Božjoj riječi, jedinom zadovoljavajućem, nepogrešivom pravilu... Shvatio je da ona mora biti sama sebi tumač. Nije se usuđivao tumačiti Pismo da bi njime podržao unaprijed smišljenu teoriju ili učenje, nego je smatrao svojom dužnošću upoznati njezin izravan i očit nauk. Nastojao je poslužiti se svakim mogućim pomagalom kako bi stekao cjelovito i pravilno razumijevanje Svetoga pisma; stoga je potražio pomoć Svetoga Duha koji će ga, kako je objavio, otkriti svima koji ga budu tražili iskreno i s molitvom.

¹ Wylie, knj. VIII, pogl. 5.

“Sveto pismo”, rekao je Zwingli, “potječe od Boga, a ne od čovjeka pa će ti Bog koji prosvjetljuje dati da razumiješ kako taj govor dolazi od Boga. Božja riječ... ne može pogriješiti; ona prosvjetljuje, poučava, podiže, obasjava dušu svim spasenjem i milošću, tješi je u Bogu, čini je poniznom, tako da iz vida gubi pa i zaboravlja sebe i prihvaća Boga.” Zwingli je sâm iskustio istinitost ovih riječi. Govoreći o svom iskustvu u to vrijeme, kasnije je pisao: “Kad sam... se počeo potpuno posvećivati Svetome pismu, filozofija i (skolastička) teologija stalno su mi nametale sukobe. Na kraju sam došao do toga da pomislim: ‘Moraš sve to ostaviti i steći spoznaju o Bogu samo iz Njegove jednostavne Riječi.’ Onda sam počeo moliti Boga da mi pošalje svoju svjetlost, i razumijevanje Svetog pisma postalo mi je mnogo lakše.”²

Učenje koje je propovijedao Zwingli nije primio od Luthera. Bilo je to Kristovo učenje. “Ako Luther propovijeda Krista,” rekao je švicarski reformator, “on čini ono što i ja činim. Oni koje je on doveo Kristu brojniji su od onih koje sam ja doveo. Ali to nije važno. Ja neću nositi drugo ime do Kristovog; njegov sam vojnik i On je moj jedini Vojskovođa. Nikada nisam ni riječ napisao Lutheru, niti on meni. A zašto? – Da bi se pokazalo kako je Božji Duh usuglašen sa sobom, budući da obojica, bez ikakvog dosluha, učimo isti nauk o Kristu.”³

Zwingli je 1516. godine bio pozvan za prodikatora u samostanu u Einsiedelnu. Ovdje je imao prigodu bolje upoznati izopačenost Rima i izvršiti reformatorski utjecaj koji će se osjećati daleko od njegovih rodnih Alpa. Među glavne atrakcije Einsiedlena ubrajao se kip Djevice za koji se tvrdilo da ima čudotvornu moć. Iznad ulaznih vrata samostana nalazio se natpis: “Ovdje se može dobiti pot-

² Wylie, knj. VIII, pogl. 6.

³ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 9.

Prvo radno mjesto Ulricha Zwinglija bila je alpska župa, nedaleko od njegove zavičajne doline, gdje je neustrašivo propovijedao Božju riječ; slika Clyde N. Provonshe

puni oprost grijeha.”⁴ U svako godišnje doba dolazili su hodočasnici u Djevičino svetište, ali na veliki godišnji blagdan, posvećen njoj u čast, mnoštvo hodočasnika dolazilo bi iz svih krajeva Švicarske, pa čak i iz Francuske i Njemačke. Veoma uznemiren ovim prizorom, Zwingli je iskoristio priliku da ovim robovima praznovjerja objavi slobodu u Evanđelju.

“Ne mislite”, govorio je, “da je Bog u ovom hramu više nego na nekom drugom mjestu. Bez obzira u kojoj zemlji prebivate, Bog je oko vas i čuje vas... Mogu li vam nekorisna djela, duga hodočašća, darovi, slike i kipovi, zazivanje Djevice i svetaca osigurati Božju milost? ... Što vrijedi mnoštvo riječi kojima ukrašavamo svoje molitve? Što koristi sjajna redovnička odjeća, obrijana glava, duga i nabrana haljina ili zlatom izvezene papuče? ... Bog gleda na srce, a naša su srca daleko od Njega.” “Krist”, rekao je, “koji je jednom prinijet na križu jest žrtva dostatna za grijeha svih vjernih za svu vječnost.”⁵

Mnogim slušateljima ove riječi nisu bile po volji. Kad im je rečeno da je njihovo naporno putovanje bilo uzaludno, to je za njih predstavljalo gorko razočaranje. Oprost koji im je besplatno ponuden po Kristu nisu mogli razumjeti. Bili su zadovoljni starim putem u Nebo koji im je označio Rim. Ustuknuli su pred naporom traženja nečeg boljeg. Bilo im je lakše svoje spasenje povjeriti svećenicima i papi nego težiti za čistoćom srca.

Međutim drugi su s radošću primili vijest spasenja kroz Krista. Obredi što ih je Rim propisao nisu donijeli mir duši pa su vjerom prihvatili Spasiteljevu krv kao sredstvo pomirenja. Takvi su se vratili svojim domovima da i drugima otkriju dragocjenu svjetlost koju su primili. Tako se istina prenosila od zaselka do zaselka, od grada do grada i broj hodočasnika u Djevičino svetište se uvelike smanjio.

⁴ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 5.

⁵ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 5.

“Nemojte misliti”, govorio je Zwingli, “da je Bog u ovom hramu više nego na nekom drugom mjestu. Bez obzira u kojoj zemlji prebivate, Bog je oko vas i čuje vas.”

Smanjili su se i darovi, a prema tome i Zwinglijeva plaća koja je ovisila o njima. Ali on se tome radovao, jer je vidio da je skršena sila fanatizma i praznovjerja.

Crkvene vlasti nisu bile slijepe za djelo što ga je Zwingli obavljao, ali zasad se nisu htjele umiješati. Još uvijek u nadi da će ga pridobiti za svoju stvar, nastojali su ga privući laskanjem, a u međuvremenu je istina u srcu naroda uspjela zadobiti mjesto.

Zwinglijev rad u Einsiedelnu pripremao ga je za veće polje rada u koje će ubrzo stupiti. Nakon tri godine pozvali su ga u službu prodikatora u katedrali u Zürichu. U to je doba to bio najvažniji grad u švicarskoj konfederaciji i ono što se tamo događalo imalo je dalekosežan utjecaj. Svećenici na čiji je poziv došao u Zürich bili su odlučni spriječiti svaku novotariju pa su mu u tom smislu objasnili njegove dužnosti.

“Uložiti ćeš sve napore”, rekli su, “da skupiš što više prihoda za naš red, ne zanemarujući ni najmanji. Poučiti

ćeš vjerne s propovjedaonice i u ispovjedaonici da plaćaju sve desetine i obveze, i da svojim darovima pokažu privrženost Crkvi. Marljivo ćeš nastojati povećati prihod od bolesnih, od misa i uopće od svake crkvene djelatnosti.” “U tvoje dužnosti još spada podjela sakramenata, propovijedanje i skrb za stado”, dodali su njegovi učitelji, “ali to su i dužnosti kapelana. Za njih možeš uzeti zamjenika, a pogotovu za propovijedanje. Sakramente trebaš podijeliti samo uglednim osobama, i to samo kada te pozovu; zabranjeno ti je to činiti svakome bez obzira na njegov položaj.”⁶

Zwingly je ove upute slušao bez riječi i u odgovoru, nakon što je zahvalio na časti što je pozvan na ovo važno mjesto, nastavio izlagati plan koji je namjeravao sprovesti: “Kristov je život predugo bio skrivan od naroda. Propovijedat ću iz cijelog Evandelja po svetom Mateju, ... uzimajući samo iz izvora Pisma, ispitujući njegove dubine, uspoređujući ulomak s ulomkom i tražeći razumijevanje u stalnoj i usrdnoj molitvi. Ja ću svoju službu posvetiti Bogu u slavu, u slavu Njegovog jedinog Sina, za istinsko spasenje duša i njihovo utvrđivanje u pravoj vjeri.”⁷ Premda neki od svećenika nisu odobravali njegov plan i nastojali su ga odvratiti od njega, Zwingly je ostao nepokolebljiv. Izjavio je da nema namjeru uvesti neku novu metodu, već staru metodu kojom se Crkva služila u ranija i čistija vremena.

Odmah se probudilo zanimanje za istine koje je on pučavao i narod je u velikom broju dolazio slušati njegovo propovijedanje. Među slušateljima bilo je mnogih koji su odavno prestali prisustvovati bogoslužjima. Svoju je službu počeo otvaranjem Evandeljâ, čitajući i tumačeći svojim slušateljima nadahnute opise Kristova života, učenja i smrti. Kao u Einsiedelnu i ovdje je prikazao Božju riječ

⁶ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 6.

⁷ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 6.

kao jedini nepogrešiv autoritet, a Kristovu smrt kao jedinu cjelovitu žrtvu. "Želim vas dovesti Kristu," govorio je, "pravom izvoru spasenja."⁸ Oko propovjednika okupljali su se ljudi svih staleža, počevši od državnika i učenjaka do obrtnika i seljaka. S dubokim zanimanjem slušali su njegove riječi. Ne samo što je objavio ponudu besplatnog spasenja već je neustrašivo žigosao zla i pokvarenost svojega vremena. Mnogi su na povratku iz katedrale hvalili Boga. "Ovaj je čovjek", govorili su, "propovjednik istine. On će biti naš Mojsije i izvesti nas iz egipatske tame."⁹

Premda je njegov rad isprva prihvaćen s velikim oduševljenjem, nakon nekog vremena pojavilo se protivljenje. Sami redovnici ustali su da spriječe njegov rad i osude njegovo učenje. Mnogi su ga napali porugama i ismijavanjem; drugi su pribjegli uvredama i prijetnjama. Ali Zwingli je sve to strpljivo podnosio govoreći: "Ako želimo zle zadobiti za Isusa Krista, moramo zatvoriti oči pred mnogim stvarima."¹⁰

Nekako u to vrijeme došao je novi čovjek da podrži djelo reforme. Jedan prijatelj reformirane vjere u Baselu poslao je u Zürich nekog Lucijana s Lutherovim spisima. On je mislio da bi prodavanje ovih knjiga moglo biti snažno sredstvo za širenje svjetlosti. "Procijeni", pisao je Zwingliju, "ima li ovaj čovjek dovoljno razboritosti i vještine; ako ima, neka od grada do grada, od mjesta do mjesta, od sela do sela, pa i od kuće do kuće nosi Lutherova djela, a posebno njegovo tumačenje Očenaša napisano za laike. Što budu poznatija, to će se javiti više kupaca."¹¹ Tako je svjetlost sebi krčila put.

Kad god se Bog sprema raskinuti okove neznanja i praznovjerja, Sotona se služi najvećom mogućom silom da

⁸ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 6.

⁹ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 6.

¹⁰ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 6.

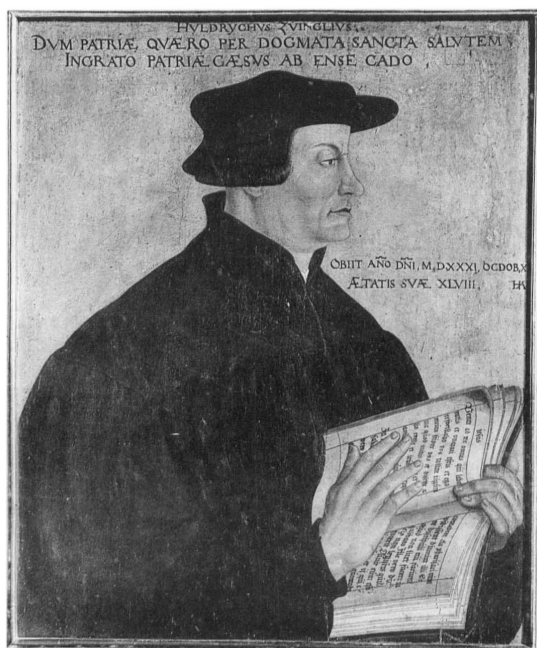
¹¹ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 6.

ljude zavije u tamu i još jače stegne njihove okove. Kako je Bog u raznim zemljama podizao ljude da objave oprost grijeha i opravdanje Kristovom krvlju, Rim je u svim kršćanskim zemljama s obnovljenom snagom nastojao otvoriti tržište nudeći oprost za novac.

Svaki je grijeh imao svoju cijenu i ljudima je dopušteno činiti zločine dokle god se crkvena riznica dobro punila. Tako su oba pokreta napredovala – jedan je nudio oprost grijeha za novac, a drugi oprost u Kristu. Rim je dopuštao grijeh i pretvarao ga u izvor prihoda, a reformatori su osuđivali grijeh i upućivali na Krista kao Otkupitelja i Spasitelja.

U Njemačkoj je prodavanje oprosta bilo povjereno dominikancima, a provodio ga je ozloglašeni Tetzl. U Švicarskoj je trgovina oprostom povjerena franjevcima, pod nadzorom talijanskog redovnika Samsona. Samson je već ranije učinio Crkvi velike usluge, budući da je iz Njemačke i Švicarske prenio goleme svote da napuni papinu riznicu. Sada je prolazio Švicarskom i privlačio veliko mnoštvo, lišavajući siromašne seljake njihovih skromnih prihoda i izmamljujući od imućnih slojeva bogate darove. Ali se utjecaj reforme već osjećao u smanjenju opsega trgovine, premda je nije bilo moguće zaustaviti. Zwingli je još bio u Einsiedelnu kad je Samson, ubrzo nakon dolaska u Švicarsku, stigao sa svojom robom u obližnji grad. Kad je saznao za njegovu misiju, reformator je odmah krenuo da mu se usprotivi. Njih dvojica se nisu srela, ali Zwingli je u toj mjeri uspio raskrinkati tvrdnje fratra da je ovaj morao potražiti drugo mjesto.

U Zürichu je Zwingli vatreno propovijedao protiv trgovine oprostom i kada se Samson približio gradu, gradski je savjet poslao glasonošu koji mu je dao do znanja da može produžiti put. Na kraju je lukavstvom uspio dobiti propusnicu da uđe u grad, ali su ga vratili a da nije prodao ni jednu jedinu oprostajnicu; ubrzo nakon toga napustio je Švicarsku.

**Ulrich Zwingli
s Biblijom, slika
iz 1531.**

Snažan poticaj reformi bila je pojava kuge, ili Velike smrti, koja je 1519. godine opustošila Švicarsku. Gledajući smrti u oči, mnogi su zaključili da su oprostili što su ih nedavno kupili ništavni i bezvrijedni, i poželjeli čvršće temelje za svoju vjeru. Zwingli se u Zürichu razbolio; bolest je bila tako teška da su mnogi izgubili nadu u njegovu ozdravljenje; kružili su izvještaji da je već umro. Ali i u tom kritičnom času njegova se nada i hrabrost nisu pokolebali. On je vjerom gledao na golgotski križ uzdajući se u cjelovito zadovoljenje za grijeh. Kad se vratio s praga smrti, počeo je propovijedati Evanđelje s većom revnošću no ikada ranije; njegove su riječi imale neuobičajenu silu. Narod je s radošću dočekao svog voljenog pastira koji im se vratio s ruba groba. Budući da su sami probdijeli uz postelje bolesnih i umirućih, bolje su nego ikada osjećali vrijednost Evanđelja.

Zwingli je stekao jasnije razumijevanje evanđeoskih istina i bolje je u sebi iskusio njezinu obnoviteljsku moć. Pad čovjeka i plan spasenja bile su njegove omiljene teme. "U Adamu", govorio je, "svi smo mi umrli, utonuli u pokvarenost i prokletstvo."¹² "Krist... nam je osigurao vječni otkup. ... Njegovo je stradanje... vječna žrtva, vječno sredstvo iscjeljenja. Ona zauvijek zadovoljava božansku pravdu u korist svih koji se na nju oslone čvrstom i nepokolebljivom vjerom." Uz to je jasno učio da Kristova milost ne daje pravo ljudima da nastave živjeti u grijehu. "Gdje god ima vjere u Boga, tamo je Bog; a gdje god je Bog, tamo je i revnost koja potiče i navodi ljude da čine dobra djela."¹³

Zanimanje za Zwinglijeve propovijedi bilo je toliko da je katedrala bila prepuna mnoštva koje ga je dolazilo slušati. Malo-pomalo, koliko su mogli podnijeti, otkrivao je istinu svojim slušateljima. Pazio je da im odmah u početku ne otkrije točke koje će ih zaprepastiti i izazvati predrasude. Nastojao je zadobiti njihova srca za Kristov nauk, omekšati ih Njegovom ljubavlju i uzdignuti pred njima Njegov primjer. A kad budu prihvatili načela Evandjelja, njihova će praznovjerna uvjerenja i postupci neizbježno nestati.

Reformacija je u Zürichu napredovala korak po korak. Njeni uznemireni neprijatelji ustali su da pruže aktivan otpor. Godinu dana ranije jedan redovnik iz Wittenberga izgovorio je u Wormsu *ne* papi i caru, a sada se po svemu činilo da će papinski zahtjevi naići na slično protivljenje u Zürichu. Zwingli je bio izložen stalnim napadima. U papinskim su kantonima s vremena na vrijeme učenike Evandjelja spaljivali na lomači, ali to nije bilo dovoljno; moralo se ušutkati učitelja krivovjerja. S tim je ciljem biskup iz Konstanza poslao tri poslanika ciriškom gradskom

¹² Wylie, knj. VIII, pogl. 9.

¹³ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 9.

Savjetu s optužbom da Zwingli uči narod prestupati crkvene zakone i tako dovodi u opasnost društveni mir i red. Ako se bude prezirala vlast Crkve, poručio je, nastat će opća anarhija. Zwingli je odgovorio da u Zürichu već četiri godine propovijeda Evandelje i da je taj grad “mirniji i miroljubiviji od bilo kojeg drugog grada u konfederaciji”. “Nije li, prema tome,” rekao je, “kršćanstvo najbolji čuvar opće sigurnosti?”¹⁴

Poslanici su upozorili gradske savjetnike da se drže Crkve izvan koje, kako su tvrdili, nema spasenja. Zwingli je odgovorio: “Neka vas ova optužba ne uznemiruje! Temelj Crkve je ista Stijena, isti Krist koji je Petru dao ime, jer ga je vjerno priznao. Nego Bog prima iz svakoga naroda onoga tko cijelim srcem vjeruje u Gospodina Isusa. Tu je doista Crkva izvan koje nitko ne može biti spašen.”¹⁵ Zahvaljujući ovom sastanku jedan od biskupovih poslanika prihvatio je reformiranu vjeru.

Gradski savjet je odbio poduzeti mjere protiv Zwinglija pa je Rim pripremio novi napad. Kad je saznao za zavjeru svojih neprijatelja, reformator je usliknuo: “Neka dođu! Bojim ih se isto toliko koliko se litica boji valova koji udaraju o njezino podnožje.”¹⁶ Napori svećenika samo su pospješili napredak djela koje su nastojali uništiti. Istina se nastavila širiti. U Njemačkoj su se njezine pristaje, obeshrabrene Lutherovim nestankom, ponovno ohrabrile kada su vidjeli kako Evandelje napreduje u Švicarskoj.

Što se reformacija u Švicarskoj sve više učvršćivala, njezini su se plodovi potpunije zamjećivali u suzbijanju poroka i održavanju reda i sklada. “Mir se nastanio u našem gradu”, pisao je Zwingli; “nema više svada, licemjerja, zavisti i sukoba. Odakle može doći takvo jedinstvo, ako ne

¹⁴ Wylie, knj. VIII, pogl. 11.

¹⁵ D'Aubigné, knj. VIII, pogl. 11.

¹⁶ Wylie, knj. VIII, pogl. 11.

od Gospodina i našeg nauka koji nas ispunjuje plodovima mira i pobožnosti?"¹⁷

Pobjede što ih je reformacija izborila potaknule su prištaše Rima na još odlučnije napore da je unište. Budući da su vidjeli kako se progonstvom u suzbijanju Lutherova djela u Njemačkoj malo postiglo, odlučili su joj se suprotstaviti njezinim vlastitim oružjem. Održat će raspravu sa Zwinglijem, i budući da će oni vršiti pripreme, osigurat će pobjedu izborom ne samo mjesta bitke već i sudaca koji trebaju odlučiti između sudionika rasprave. A kad se jednom domognu Zwinglija, postarat će se da im više ne umakne. Čim ušutkaju vođu, pokret će se moći brzo ugušiti. Svoju su namjeru brižljivo prikrili.

Određeno je da se rasprava održi u Badenu, ali Zwingli joj nije pristupio. Gradski je savjet Züricha, bojeći se smicalica papista i upozoren lomačama zapaljenim u papinskim kantonima za one koji ispovijedaju Evandjelje, zabranio svom pastiru da se izloži ovoj opasnosti. Zwingli je bio spreman u Zürichu sresti sve privrženike koje bi Rim poslao, ali ići u Baden, u kome je nedavno bila prolivena krv mučenika zbog istine, značilo bi poći u susret sigurnoj smrti. Oecolampad i Haller bili su izabrani da zastupaju reformaciju, dok je dr. Eck, podržan mnoštvom učenih doktora i velikodostojnika, bio branitelj Rima.

Premda Zwingli nije bio prisutan na konferenciji, na njoj se osjećao njegov utjecaj. Za zapisničare su izabrani sami papisti, a drugima je pod prijetnjom smrtno kazne bilo zabranjeno praviti zabilješke. Bez obzira na sve, Zwingli je svakodnevno primao točan izvještaj o svemu što je rečeno u Badenu. Jedan student koji je pratio raspravu zapisivao je svake večeri argumente iznesene tog dana. Dva druga studenta preuzela su na sebe da ova izvješća pošalju Zwingliju u Zürich zajedno sa svakodnevnim pi-

¹⁷ Wylie, knj. VIII, pogl. 15.

smima Oecolampada. Reformator bi odgovarao, dajući savjete i upute. Njegova pisma pisana su noću, a studenti su se s njima rano ujutro vraćali u Baden. Da bi izbjegli pozornost stražara na gradskim vratima, ove bi glasonoše na glavama nosili košare s pilićima i tako nesmetano ulazili u grad.

Tako se Zwingli borio sa svojim lukavim neprijateljima. "On je više radio", rekao je Myconius, "svojim meditiranjem, svojim neprospavanim noćima i savjetima što ih je slao u Baden nego što bi uradio da je osobno raspravljao okružen svojim neprijateljima."¹⁸

Papine pristaše, zajapureni od očekivanja pobjede, došli su u Baden odjeveni u svoje najraskošnije haljine i blistajući od dragulja. Živjeli su raskošno, a njihovi su stolovi bili prepuni najskupocjenijih poslastica i najbiranijih vina. Teret njihovih svećeničkih dužnosti olakšavale su zabave i gozbe. Reformatori su pružali sasvim suprotnu sliku. Narod je u njima vidio skupinu koja je bila nešto bolja od prosjaka, a oskudna hrana zadržala bi ih samo nakratko za stolom. Oecolampadov domaćin, koji ga je imao prilike promatrati u njegovoj sobi, uvijek ga je zaticao u proučavanju ili u molitvi te je s čuđenjem izvijestio da je heretik bar "vrlo pobožan".

Na konferenciji se "Eck oholo uspeo na sjajno okićenu govornicu, dok je skromni Oecolampad, siromašno odjeven, morao sjesti ispred svog protivnika na grubo izrađenom stolcu".¹⁹ Eck je govorio glasno i oštro, bezgranično siguran u sebe. Njegova je revnost bila potaknuta zlatom i slavom, jer je branitelj vjere trebao biti nagrađen lijepim honorarom. Kad nije imao boljih argumenata, pribjegavao je vrijeđanju i čak kletvama.

Oecolampad, po naravi skroman i bez samopouzdanja, izbjegavao je borbu, ali kad je u nju ušao, učinio je to

¹⁸ D'Aubigné, knj. 11, pogl. 13.

¹⁹ D'Aubigné, knj. 11, pogl. 13

uz svečanu izjavu: “Ne priznajem drugog mjerila za donošenje suda od Božje riječi.”²⁰ Premda blag i uljudna ponašanja, pokazao se sposobnim i nepopustljivim. Dok su se pristaše Rima, prema navici, stalno pozivali na običaje Crkve, reformator se čvrsto držao Svetoga pisma. “Običaji”, rekao je, “nemaju važnosti u našoj Švicarskoj, osim ako su u skladu s Ustavom; a u pitanjima vjere Biblija je naš ustav.”²¹

Oprečnost između dvojice govornika nije ostala bez učinka. Mirno, jasno reformatorovo rasuđivanje, izneseno tako blago i skromno, zadobilo je slušatelje koji su se s negodovanjem okrenuli od Eckovih hvalisavih i bučnih izjava.

Rasprava je trajala osamnaest dana. Na svršetku su papisti velikodušno pripisali pobjedu sebi. Većina zastupnika stala je na stranu Rima pa je Državni sabor proglasio reformatore pobijedenima i zajedno s njihovim vođom Zwinglijem izopćio ih iz Crkve. Ali plodovi ove konferencije pokazali su na čijoj je strani bila prednost. Rasprava je dala još veći poticaj protestantizmu i nije trebalo dugo pa su se važni gradovi Bern i Basel opredijelili za reformaciju.

²⁰ D'Aubigné, knj. 11, pogl. 13

²¹ D'Aubigné, knj. 11, pogl. 13.

6

Reformacija u Francuskoj

Prosvjed u Speyeru i Priznanje u Augsburgu, koji su označili pobjedu reformacije u Njemačkoj, slijedile su godine sukoba i mraka. Oslabljen podjelama među svojim pristašama i napadan od moćnih neprijatelja, protestantizam kao da je bio osuđen na potpuno uništenje. Tisuće su krvlju zapečatile svoje svjedočanstvo. Izbio je građanski rat, protestantsku je stvar izdao jedan od njezinih vodećih pristaša, i najplemenitiji od reformiranih knezova pali su caru u ruke pa su ih vukli od grada do grada kao sužnje. Ali u trenutku prividnog trijumfa car je doživio poraz. Vidio je kako mu plijen izmiče iz ruku i na kraju je bio primoran jamčiti toleranciju učenju čije je uništenje smatrao životnom zadaćom. Stavio je na kocku svoje carstvo, blago pa i sam život da bi iskorijenio krivovjerje. Sada je vidio da mu je vojska propala u ratovanju, da su mu riznice iscrpljene, njegova mnoga kraljevstva ugrožena od buna, dok se vjera koju je uzalud nastojao ugušiti širila. Karlo V. je ratovao protiv svemogućе sile. Bog je rekao: "Neka bude svjetlost", ali je car nastojao zadržati tamu netaknutom. Njegove se nakane nisu ostvarile; prerano je ostario i iscrpljen dugom borbom odrekao se prijestolja i povukao u samostan.

U Švicarskoj, kao i u Njemačkoj, za reformaciju su nastupili teški dani. Dok su mnogi kantoni prihvatili reformiranu vjeru, drugi su se slijepom upornošću držali Rima. Progonstvo onih koji su željeli prihvatiti istinu na kraju

je izazvalo gradanski rat. Zwingli i mnogi koji su se s njim ujedinili u reformi pali su na krvavom polju kod Cappela. Oecolampad, pogoden ovim strašnim nesrećama, umro je ubrzo nakon toga. Rim je trijumfirao i u mnogim mjestima činilo se da će povratiti sve što je izgubio. Ali Onaj čiji su savjeti od vječnosti nije zaboravio svoje djelo niti svoj narod; Njegova će ga ruka izbaviti. On je u drugim zemljama podigao ljude koji će nastaviti reformu.

U Francuskoj je zora tog dana počela svitati prije no što se čulo za Luthera kao reformatora. Jedan od prvih koji je usvojio ovu svjetlost bio je ostarjeli Lefèvre, vrlo učen čovjek, profesor na Sveučilištu u Parizu, iskren i revan katolik. Tijekom svojih istraživanja stare književnosti, njegova je pozornost usmjerena na Bibliju pa je njezino proučavanje uveo među svoje studente.

Lefèvre je bio oduševljen obožavatelj svetaca te je odlučio pripremiti povijest svetaca i mučenika kako se nalaze u crkvenim legendama. Ovaj posao zahtijeva mnogo truda, ali je već znatno uznapredovao kad je s ovim ciljem počeo proučavati Bibliju, misleći da bi mu ona mogla pružiti korisnu pomoć. U njoj je doista našao svece, ali ne takve kakvi su bili u rimskom kalendaru. Obilje božanske svjetlosti obasjalo je njegov um. S čuđenjem i zgražanjem napustio je zadaću koju je sebi postavio i posvetio se Božjoj riječi. Ubrzo je počeo naučavati dragocjene istine što ih je u njoj otkrio.

Godine 1512., prije no što su Luther i Zwingli započeli djelo reforme, Lefèvre je pisao: “Bog nam vjerom daje pravednost koja zahvaljujući milosti jedina opravdava za vječni život.”¹ Razmišljajući o tajni spasenja, uskliknuo je: “Oh, neiskazane li veličine ove Zamjene – Bezgrešni je osuđen, a krivac slobodan; Blagoslovljeni nosi prokletstvo, a prokleti prima blagoslov; Život umire, a mr-

¹ Wylie, knj. XIII pogl. 1.

tvi živi; Slava je ovijena mrakom, a onaj koji ne zna za drugo do li za zbunjeno lice, odjeven je slavom.”²

Dok je naučavao da slava spasenja pripada samo Bogu, govorio je i da je dužnost čovjeka biti poslušan. “Ako si pripadnik Kristove crkve,” rekao je, “onda si ud Njegova tijela, a ako pripadaš Njegovom tijelu, onda si ispunjen božanskom naravi... Oh, kad bi ljudi mogli razumjeti ovu prednost, kako bi živjeli čisto, čudoredno i sveto, i kako bi s prijezirom gledali svu slavu ovoga svijeta u usporedbi sa slavom u njima samima, slavom koju tjelesno oko ne može vidjeti!”³

Među Lefèvreovim studentima neki su pozorno slušali njegove riječi, pa su dugo nakon što je utihnuo glas njihovog učitelja nastavili navješćivati istinu. Jedan od njih bio je Gijom Farel. Sin pobožnih roditelja i odgojen da slijepo vjeruje u učenje Crkve, mogao je kao i apostol Pavao za sebe reći: “Kao farizej živio [sam] po najstrožoj sljedbi naše vjere.” (Djela 26,5) Kao revan katolik, gorio je od želje da uništi sve koji bi se usudili usprotiviti Crkvi. “Znao bih škripati zubima kao bijesni vuk, kad bih čuo da tko govori protiv pape”, rekao je kasnije, govoreći o tom razdoblju svojega života.”⁴ Bio je neumoran u obožavanju svetaca; zajedno s Lefèvreom obilazio bi pariške crkve, klečao pred oltarima i svetišta ukrašavao darovima. Ali sve to nije donosilo mir duši. Mučilo ga je osvjedočenje o grijehu koje nije mogao odagnati unatoč svim pokorama što ih je činio. Što se glasa s Neba tiče, slušao je reformatorove riječi: “Spasenje biva milošću. ... Nevini je osuđen, a zločinac opravdan. ... Samo Kristov križ otvara nebeska vrata i zatvara vrata pakla.”⁵

Farel je radosno prihvatio istinu. Obraćanjem sličnim Pavlovu okrenuo se od robovanja predaji u slobodu Bož-

² Wylie, knj. XII, pogl. 2. (Londonsko izd.)

³ Wylie, knj. XII, pogl. 2.

⁴ Wylie, knj. XIII, pogl. 2.

⁵ Wylie, knj. XIII, pogl. 2.

jih sinova. "Namjesto ubojitog srca krvožednog vuka", vratio se, rekao je, "tiho kao krotko i nevino janje nakon što se srcem posvema odvojio od pape i predao ga Isusu Kristu."⁶

Dok je Lefèvre nastavio širiti svjetlost među svojim studentima, Farel, koji je sada isto tako revnovao za Kristovu stvar kao nekada za papinu, krenuo je javno objaviti istinu. Ubrzo im se pridružio jedan crkveni uglednik, biskup iz Meauxa. I drugi su im se učitelji, koji su uživali visoki ugled zbog svojih sposobnosti i učenosti priključili u navješćivanju Evanđelja i zadobijali sljedbenike u svim staležima, od domova obrtnika i seljaka do kraljeve palače. Sestra Françoisa I., vladajućeg kralja, prihvatila je reformiranu vjeru. Sâm kralj i kraljica majka činilo se da su joj neko vrijeme bili naklonjeni i reformatori su s velikim nadama očekivali vrijeme u koje će Francuska biti pridobijena za Evanđelje.

Ali njihove se nade nisu ostvarile. Kristove učenike čekale su kušnje i progonstvo. To je, međutim, bilo milostivo skriveno od njihovih očiju. Nastupilo je jedno vrijeme mira kako bi mogli prikupiti snage za susret s olujom, i reformacija je naglo napredovala. Biskup iz Meauxa je u svojoj biskupiji revno poučavao kler i narod. Neuke i nemoralne svećenike uklonio je iz službe i, koliko je to bilo moguće, zamijenio ih obrazovanim i pobožnim ljudima. Biskup je silno želio da njegov narod sâm ima pristup Božjoj riječi, i to se uskoro ostvarilo. Lefèvre je počeo prevoditi Novi zavjet i nekako u isto vrijeme kada je Lutherova njemačka Biblija izlazila iz tiska u Wittenbergu, izdan je francuski Novi zavjet u Meauxu. Biskup nije štedio ni truda ni sredstava da ga raširi po svojim župama i uskoro su seljaci iz Meauxa imali u rukama Sveto pismo.

⁶ D'Aubigné, knj. XII, pogl. 3.

Kao što putnici koji umiru od žeđi radosno pozdravljaju izvor žive vode, tako su ove duše primile poruku s Neba. Poljodjelci na njivama i obrtnici u radionicama zasladaivali su svoj svakodnevni posao razgovorima o dragocjenim biblijskim istinama. Namjesto da uvečer svraćaju u krčme, okupljali su se u domovima da čitaju Božju riječ i udruženi mole i slave Boga. Ubrzo je u tim mjestima nastupila velika promjena. Premda su pripadali najnižem sloju, u životu tih neobrazovanih i teškim radom opterećenih seljaka vidjela se sila božanske milosti koja uzdiže i preobražava. Skromni, ljubazni i sveti, stajali su kao svjedoci onoga što će Evandelje učiniti za one koji ga iskreno prihvate.

Svjetlost zapaljena u Meauxu pružala je svoje zrake na daleko. Broj obraćenika svakoga se dana povećavao. Kralj, koji je prezirao uskogrudnu vjersku zaslijepljenost redovnika, neko je vrijeme obuzdavao gnjev hijerarhije, ali su papinske vode na kraju nadvladale. Podignuta je lomača. Biskup iz Meauxa, prisiljen da bira između ognja i odricanja, izabrao je lakši put; ali bez obzira na pad vode, njegovo je stado ostalo nepokolebljivo. Mnogi su lomačom posvjedočili za istinu. Svojom hrabrošću i vjernošću na lomači, ovi krotki Kristovi učenici govorili su tisućama koje u vrijeme mira nisu nikada čule za njihovo svjedočanstvo.

Nisu se samo siromašni i ponizni usuđivali posvjedočiti za Krista usred patnji i prijezira. U plemićkim dvoranama zamaka i palača bilo je kraljevskih duša koje su istinu cijenile više od bogatstva ili položaja, ili čak od života. Viteška bojna oprema skrivala je plemenitiji i nepokolebljiviji duh nego biskupova haljina i mitra. Louis de Berquin potjecao je iz plemićke obitelji. Bio je hrabar dvorski vitez, odan učenju, uglađena ponašanja i neokaljana moralna. "On je", kaže jedan pisac, "bio veliki sljedbenik papinskih uredaba i revni slušatelj misa i propovijedi... a sve je druge vrline okrunio dubokim prijezirom spram lute-

ranstva.” Ali, kao i mnogi drugi, providnošću doveden Bibliji, bio je začuđen kad je u njoj našao “ne učenje Rima, već učenje Luthera”.⁷ Od tog se trenutka posvema posvetio djelu Evandjelja.

“Najučeniji francuski plemić”, njegova genijalnost i rječitost, njegova nepokolebljiva hrabrost i junačka revnost te njegov utjecaj na dvoru – jer je bio kraljev štićenik – učinili su da su ga mnogi smatrali budućim reformatorom svoje zemlje. Beza je rekao: “Berquin bi bio drugi Luther da je u Françoisu I. našao drugog izbornog kneza.” “On je gori od Luthera”, vikali su papisti.⁸ Pristaše Rima u Francuskoj više su ga se bojale nego Luthera. Bacili su ga u tamnicu kao krivovjerca, ali ga je kralj oslobodio. Borba je trajala godinama. François I., kolebajući se između Rima i reformacije, naizmjenice je tolerirao i obuzdavao vatrenu revnost redovnika. Berquina su papinske vlasti triput zatvarale, da bi ga kralj svaki put oslobodio, jer ga je, zadivljen njegovom genijalnošću i plemenitim karakterom, odbio žrtvovati pakosti hijerarhije.

Berquina su često upozoravali na opasnost koja mu je prijetila u Francuskoj i savjetovali da slijedi primjer onih koji su našli sigurnost u dobrovoljnom izgnanstvu. Strašljivi i nestalni Erazmo, kojemu je unatoč svojoj silnoj učenosti nedostajala moralna veličina koja život i čast pokorava istini, pisao je Berquinu: “Traži da te pošalju kao veleposlanika u neku stranu zemlju; idi i putuj po Njemačkoj. Ti poznaješ Bedu i njemu slične – on je tisućglava neman koja štrca otrovom na sve strane. Tvojih neprijatelja ima legija. Kad bi tvoja stvar bila bolja čak i od Isusove, oni te neće pustiti dok te bijedno ne unište. Ne uzdaj se previše u kraljevu zaštitu. U svakom slučaju ne izlaži me sukobu s teologima.”⁹

⁷ Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

⁸ Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

⁹ Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

Ali što su se opasnosti više gomilale, to je Berquin bio revniji. Ne prihvaćajući Erazmov politikantski i sebični savjet, odlučio je primijeniti još smjelije mjere. Ne samo što će stati u obranu istine, već će napasti zablude. Optužbu za krivovjerje, koju su mu papine pristaše nastojale pridjenuti, on će okrenuti protiv njih. Njegovi najaktivniji i najgorčeni protivnici bili su teolozi i redovnici Teološkog fakulteta Sveučilišta u Parizu, jednog od najviših crkvenih autoriteta u gradu i u državi. Berquin je iz spisa ovih teologa izvadio dvanaest tvrdnji koje je javno proglasio "protivnima Bibliji i heretičkima". Obratio se kralju s molbom da presudi u polemici.

Kralj, koji se nije protivio tome da vođe suprotstavljenih stranaka pokažu svoju snagu i oštrinu rasuđivanja i sretan zbog prilike da ponizi ove bahate redovnike, naredio je pristašama Rima da svoju stvar brane Biblijom. Ali oni su dobro znali da će im to oružje malo značiti; utamničenje, mučenje i lomača bili su oružje kojim su bolje rukovali. Sada se situacija promijenila pa su već sebe vidjeli na rubu jame u koju su se nadali strovaliti Berquina. Iznenadjeni, potražili su neki izlaz iz te situacije.

"Upravo u to vrijeme na uglu jedne od ulica osakaćen je kip Djevice Marije." U gradu je zavlдалo veliko uzbuđenje. Mnoštvo se sjatilo na to mjesto, dajući oduška žalosti i negodovanju. I na kralja je to ostavilo snažan dojam. Bila je to prilika koju su redovnici mogli iskoristiti i oni je nisu propustili. "Ovo su plodovi Berquinova učenja", vikali su. "Ova luteranska zavjera prijeti uništenju svega: vjere, zakona i samog prijestolja."¹⁰

Ponovo su uhitili Berquina. Kralj se povukao iz Pariza, pa su redovnici mogli neometano provesti svoju volju. Reformator je suđen i osuđen na smrt, ali da se François ne bi čak i sad umiješao da ga spasi, presuda je izvršena istoga dana kad je izrečena. U podne je Berquin izveden

¹⁰ Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

na gubilište. Golemo mnoštvo okupilo se da bude svjedokom ovog događaja i mnogi su s čuđenjem i nezadovoljstvom vidjeli da je žrtva izabrana između najboljih i najhrabrijih plemićkih obitelji Francuske. Zapanjenost, negodovanje, prijezir i ogorčena mržnja zamračili su lica u tom nemirnom mnoštvu, ali na jednom licu nije bilo sjene. Mučenikove misli bile su daleko od ovog bučnog prizora; on je bio svjestan samo prisutnosti svojega Gospodina.

Nije obraćao pozornost na bijedne taljige na kojima se nalazio, na namrgođena lica svojih progonitelja, na strašnu smrt u koju je išao. "Onaj koji živi" a bio je mrtav i, evo, živi u vijeke vjekova i ima ključeve smrti i podzemlja, bio je pored njega. Berquinovo je lice zračilo nebeskom svjetlošću i mirom. Obukao je svoju najljepšu odjeću, "baršunasti ogrtač, prsluk od atlasa i damasta i hlače od zlatne tkanine".¹¹ Bio je gotov svoju vjeru posvjedočiti u prisutnosti Kralja nad kraljevima i pred očima cijeloga svemira, pa nijedan znak žalosti nije smio pomutiti njegovu radost.

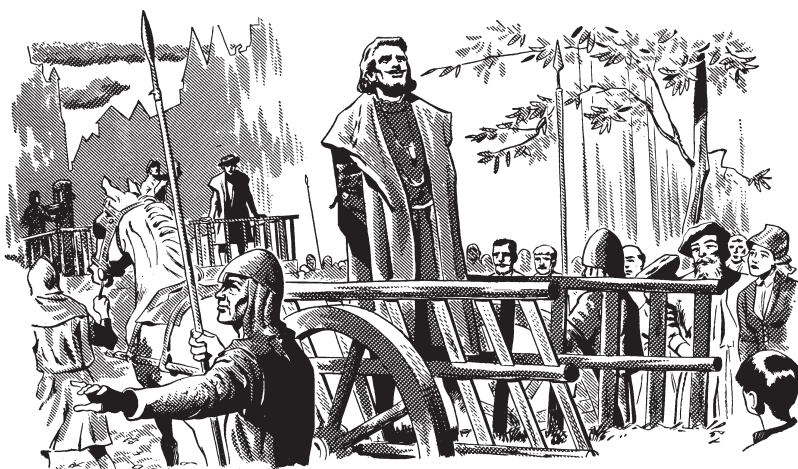
Dok je povorka polagano prolazila prepunim ulicama, ljudi su s čuđenjem primijetili nepomućeni mir, radosni trijumf njegova pogleda i držanja. "On izgleda", govorili su, "kao onaj koji sjedi u Hramu i razmišlja o svetim stvarima."¹²

Vezan za lomaču, Berquin je pokušao uputiti nekoliko riječi narodu, ali su redovnici, bojeći se posljedica, počeli vikati, a vojnici tako zveckati oružjem da je buka zaгуšila glas mučenika. Tako je 1529. godine najviša književna i crkvena vlast kulturnog Pariza "dala stanovništvu 1793. godine odvratn primjer gušenja svetih riječi umirućeg na lomači".¹³

¹¹ D'Aubigné, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, knj. II, pogl. 16.

¹² Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

¹³ Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

Dok je povorka prolazila prepunim ulicama Pariza, narod se divio nepomućenom miru i pobjednički radosnom pogledu mučenika Louisa de Berquina

Berquina su zadavili, a njegovo tijelo spalili. Vijest o njegovoj smrti ožalostila je prijatelje reformacije po cijeloj Francuskoj. Ali njegov primjer nije bio uzaludan. “I mi smo gotovi”, govorili su svjedoci istine, “radosno poći u smrt, upirući pogled na život koji će doći.”¹⁴

Tijekom progonstva u Meauxu učiteljima reformirane vjere bilo je uskraćeno pravo da propovijedaju pa su otišli u druge krajeve. Lefèvre je nakon nekog vremena otišao u Njemačku. Farel se vratio u svoje zavičajno mjesto u istočnoj Francuskoj da proširi svjetlost u domu svojega djetinjstva. Već su se pronijele vijesti što se zbivalo u Meauxu i istina koju je naučavao neustrašivom revnošću našla je slušatelje. Ali ubrzo su gradske vlasti potaknute da ga ušutkaju i Farel je prognan iz grada. Premda više

¹⁴ D'Aubigné, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, knj. II, pogl. 16.

nije mogao raditi javno, on je prolazio dolinama i selima, naučavao u privatnim nastambama i na skrovitim livadama, nalazeći zaklon u šumama i među stjenovitim špiljama koje su mu bile dobro poznate iz mladosti. Bog ga je pripremao za veće kušnje. “Nije nedostajalo križeva, progonstava i Sotoninih spletki, na koje su me unaprijed upozorili”, rekao je. “One su čak mnogo teže no što bi ih mogao podnijeti, ali Bog je moj Otac; On mi je dao i uvijek će dati potrebnu snagu.”¹⁵

Kao i u dane apostola, progonstvo je “veoma mnogo pripomoglo širenju Radosne vijesti”. (Filipljanima 1,12) Protjerani iz Pariza i Meauxa, “raspršeni prolazili su iz jednog kraja u drugi propovijedajući Evandelje Riječi”. (Djela 8,4) Tako je svjetlost našla put u mnoge udaljene francuske pokrajine.

Bog je još pripremao djelatnike da prošire Njegovo djelo. U jednoj pariškoj školi nalazio se jedan pažljiv, miran mladić, koji je već pokazivao snažan i pronicljiv duh, a isticao se neokaljanošću svog života, velikim žarom za stjecanjem znanja i pobožnošću. Njegova darovitost i marljivost učinili su ga ponosom škole i svi su bili sigurni da će Jean Calvin postati jedan od najsposobnijih i najpoštovanijih branitelja Crkve. Ali je zraka božanske svjetlosti prodrla čak kroz zidove skolastike i praznovjerja u koje je Calvin bio zatvoren. On se zgrozio kad je čuo za novo učenje, ne sumnjajući ni najmanje da heretici zaslužuju oganj na koji ih osuđuju. Ne znajući ni sâm kako, najednom se sučelio s krivovjerjem i bio primoran ispitati snagu papinske teologije da bi se borio protiv protestantskog nauka.

Jedan Calvinov nećak koji se pridružio reformatorima živio je u Parizu. Dva su se rodaka često sastajala i raspravljala o pitanjima koja su uznemiravala kršćanstvo. “Na svijetu postoje samo dvije vrste religija”, rekao je protes-

¹⁵ D'Aubigné, *History of the Reformation in Europe in the Sixteenth Century*, knj. XII, pogl. 9.

tant Olivetan. “Jednu vrst izmislili su ljudi i u njima se čovjek spašava obredima i dobrim djelima. Druga je ona religija koja je objavljena u Bibliji i koja naučava da čovjek može dobiti spasenje isključivo kao dar Božje milosti.”

“Neću ni čuti za ta tvoja nova učenja!”, uzviknuo je Calvin, “Misliš li da sam cijelog života živio u zabludi?”¹⁶

Međutim, u njegovoj duši probudile su se misli koje nije mogao odagnati. U samoći svoje sobe razmišljao je o nečakovim riječima. Odjednom je postao svjestan svoje grešnosti; vidio je sebe, bez posrednika, pred svetim i pravednim Suceom. Posredovanje svetaca, dobra djela, crkveni obredi – sve to nije moglo zadovoljiti za grijeh. Pred sobom nije vidio ništa do mraka vječnog očajja. Uzalud su ga teolozi Crkve pokušavali rasteretiti jada. Uzalud je pribjegao ispovijedanju i pokori; oni nisu mogli pomiriti dušu s Bogom.

Dok je još proživljavao ove besplodne borbe, Calvin je jednoga dana slučajno došao na trg gdje je vidio kako spaljuju nekog heretika. Zadivio ga je izraz mira koji je počivao na licu mučenika. Usred muka ove strašne smrti i pod još strašnijom osudom Crkve, mučenik je pokazao vjeru i hrabrost koju je mladi student bolno usporedio sa svojim očajem i mrakom, premda je do u najmanju pojedinost slušao Crkvu. Znao je da krivovjerci zasnivaju svoju vjeru na Bibliji. Odlučio je proučiti i otkriti, ako je moguće, tajnu njihove radosti.

U Bibliji je Calvin našao Krista. “O, Oče,” plakao je, “Njegova žrtva utišala je Tvoj gnjev; Njegova je krv oprala moju prljavštinu; Njegov je križ ponio moje prokletstvo, a Njegova je smrt bila dostatna za mene. Mi smo izmislili mnogo nepotrebnih gluposti i Ti si preda me stavio svoju Riječ kao baklju. Dirnuo si moje srce da bih držao mrskim sve druge zasluge osim Isusovih.”¹⁷

¹⁶ Wylie, knj. XIII, pogl. 7.

¹⁷ Martyn, sv. III, pogl. 13.

Calvin se školovao za svećenički poziv. Već je s dvanaest godina bio imenovan kapelanom jedne male crkve i sukladno crkvenim propisima, biskup ga je ošišao. Nije bio posvećen niti je vršio svećeničke dužnosti, ali je postao dijelom klera, nosio je titulu i primao uzdržavanje.

Sada, osjećajući da nikada ne može postati svećenikom, posvetio se neko vrijeme studiranju prava, ali je na kraju i to napustio i odlučio svoj život posvetiti Evandelju. No oklijevao je postati učiteljem. Po naravi je bio povučen i osjećao je teret velike odgovornosti tog položaja, a još se uvijek želio posvetiti studiranju. Međutim, ozbiljni pozivi njegovih prijatelja na kraju su ipak prevagnuli. "Čudesno je", rekao je, "da se nekome tako skromnog podrijetla ukaže tako visoka čast."¹⁸

Calvin je mirno otpočeo rad i njegove su riječi bile kao rosa koja pada da osvježi zemlju. Napustio je Pariz i sada se nalazio u jednom provincijskom gradu pod zaštitom kraljevine Margarete koja je iz ljubavi prema Evandelju pružala zaštitu njegovim učenicima. Calvin je još bio mladić, blaga i nenametljiva držanja. Počeo je raditi s ljudima u njihovim domovima. Okružen članovima obitelji, čitao bi Bibliju i otkrivao istinu spasenja. Oni koji su čuli vijest spasenja ponijeli su je drugima i ubrzo je učitelj izišao iz grada u obližnja mjesta i zaseoke. Calvin je našao pristup u zamke i u kolibe; hrabro je napredovao, polazući temelj crkvama iz kojih će izići neustrašivi svjedoci za istinu.

Prošlo je nekoliko mjeseci i on se opet našao u Parizu. U redovima učenih i obrazovanih ljudi zavladała je neuobičajena uznemirenost. Proučavanje starih jezika privelo je ljude Bibliji i mnogi čija srca još nisu bila dirnuta njezinim istinama revno su raspravljali o njima i čak sami ulazili u borbu s braniteljima papinstva. Premda sposoban bo-

¹⁸ Wylie, knj. XIII, pogl. 9.

rac na području teoloških rasprava, Calvin je trebao izvršiti uzvišeniju zadaću od zadaće ovih bučnih učenih ljudi. Umovi su ljudi bili probuđeni i došlo je vrijeme da im se otkrije istina. Dok su sveučilišne dvorane odjekivale galamom teoloških rasprava, Calvin je išao od kuće do kuće, otvarao Bibliju narodu i govorio im o Kristu, i to raspetome.

Prema Božjoj providnosti, Parizu je trebalo uputiti još jedan poziv da prihvati Evandjelje. Odbacio je Lefèvreov i Farelov poziv, ali ponovno su svi društveni slojevi u tom velikom gradu trebali čuti vijest. Kralj iz političkih razloga još nije posve stao na stranu Rima protiv reformacije. Margareta se još uvijek nadala da će protestantizam trijumfirati u Francuskoj. Odlučila je da se reformirana vjera propovijeda u Parizu. Za kraljeve odsutnosti naredila je jednom protestantskom propovjedniku da propovijeda u gradskim crkvama. Kad su to papini dostojanstvenici zabranili, kraljevna je otvorila dvor. Jedna je prostorija uređena kao kapela pa je bilo objavljeno da će se svaki dan u određeno vrijeme održavati propovijed na koju su pozvani ljudi svih položaja i staleža. Mnoštvo je hrlilo na propovijed. Ne samo kapela, već su i predsoblje i susjedne prostorije bile prepune ljudi. Tisuće ih se okupljalo svaki dan – plemići, državnici, odvjetnici, trgovci i obrtnici. Namjesto da zabrani ove skupove, kralj je naredio da se otvore dvije pariške crkve. Nikada ranije grad nije bio tako pokrenut Božjom riječju. Činilo se da je Duh života s Neba sišao na narod. Umjerenost, čistoća, red i marljivost zamijenili su pijanstvo, razvrat, sukobe i lijenost.

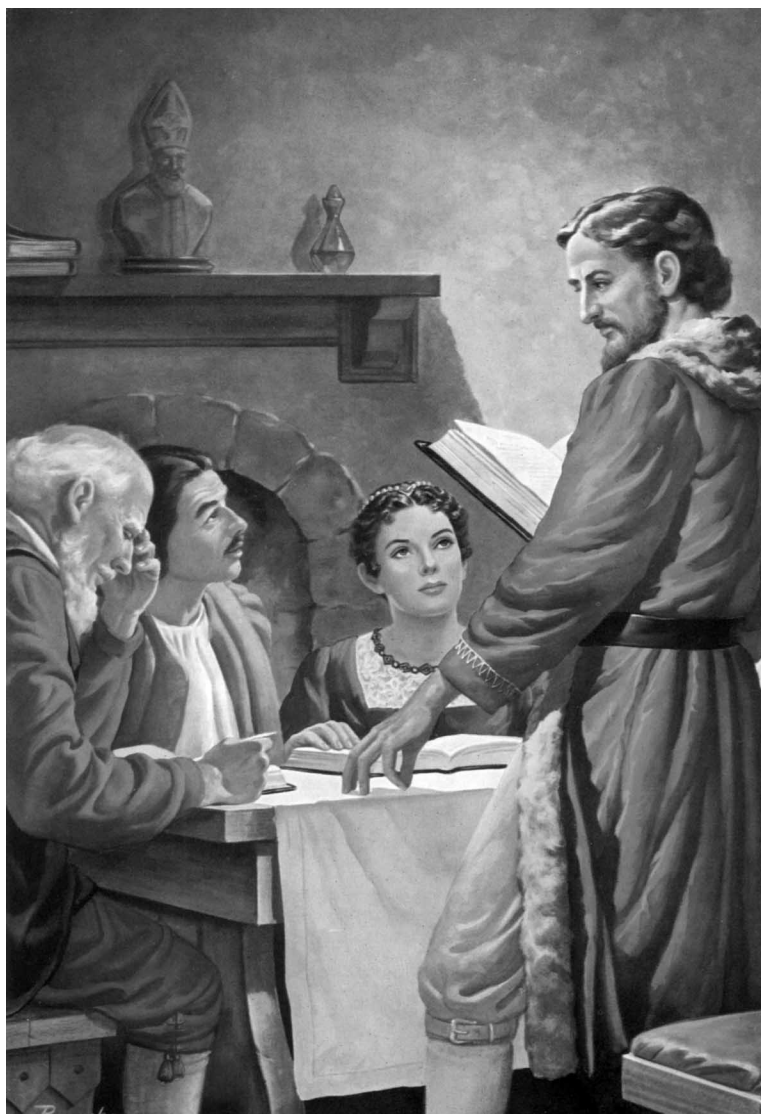
Ali hijerahija nije sjedila skrštenih ruku. Kralj je još uvijek odbijao zabraniti propovijedanje, pa su se stoga okrenuli pučanstvu. Nisu štedjeli sredstva da izazovu strah, predrasude i fanatizam neukog i praznovjernog mnoštva. Slijepo se pokoravajući svojim lažnim učiteljima, Pariz kao nekada drevni Jeruzalem nije poznao "čas svoga pohađenja" niti ono što je služilo njegovom miru. Dvije godi-

ne se u prijestolnici propovijedala Božja riječ i dok su mnogi prihvatili Evandjelje, većina ga je odbacila. François je iz osobnih političkih razloga pokazao određenu toleranciju, ali su papisti uspjeli vratiti prevlast. Crkve su ponovno zatvorene a lomače podignute.

Calvin je još uvijek bio u Parizu, pripremajući se proučavanjem, razmišljanjem i molitvom za svoj budući rad i nastavlajući širiti svjetlost. Napokon je ipak osumnjičen. Vlasti su ga odlučile spaliti. Smatrajući se sigurnim u svom skloništu, nije ni pomišljao na opasnost kada su prijatelji dojurili u njegovu sobu s viješću da su straže na putu da ga uhite. U tom se trenutku začulo lupanje na vanjskim vratima. Više nije smio oklijevati. Neki od njegovih prijatelja zadržali su stražare na vratima, dok su drugi pomogli reformatoru da se spusti kroz prozor i brzo uputi u predgrađe. Našao je utočište u kolibi jednog radnika koji je bio prijatelj reforme i tu se preobukao u odjeću svog domaćina i s motikom na ramenu pošao na put. Putujući na jug ponovno se sklonio u područje koje je pripadalo Margareti.¹⁹

Tu je ostao nekoliko mjeseci pod sigurnom zaštitom moćnih prijatelja, baveći se kao ranije proučavanjem. Ali je njegovo srce bilo usmjereno na širenje Evandjelja u Francuskoj i stoga nije mogao dugo ostati neaktivnim. Čim se oluja malo stišala, potražio je novo polje djelovanja, i to u Poitiersu, gdje je bilo sveučilište i gdje je novo mišljenje naišlo na dobar prijem. Ljudi svih staleža rado su slušali Evandjelje. Nije bilo javnog propovijedanja, već je Calvin u domu gradonačelnika, u svom stanu, a ponekad i u nekom javnom parku otvarao riječi vječnog života onima koji su ih željeli čuti. Nakon nekog vremena, kada se povećao broj slušatelja, smatralo se da je sigurnije sastajati se izvan grada. Za mjesto sastajanja izabrana je

¹⁹ D'Aubigné, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, knj. II, pogl. 30.

Jean Calvin pripremao se za svoj budući rad širenja svjetlosti Evanđelja proučavanjem, razmišljanjem i usrdnom molitvom; slika Clyde N. Provonshe

jedna špilja u dubokom i uskom gorskom klancu, koju su drveće i nadvijene stijene učinile još skrovitijom. Male skupine, napuštajući grad različitim pravcima, dolazile bi na to mjesto. Na tom skrivenom mjestu glasno su čitali i objašnjavali Bibliju. Tu su francuski protestanti prvi put slavili Gospodnju večeru. Iz ove male crkve kasnije su poslani mnogi vjerni evanđelisti.

Calvin se još jednom vratio u Pariz. Još ni sada se nije prestao nadati da će Francuska kao nacija prihvatiti reformaciju. Međutim gotovo je svuda nailazio na zatvorena vrata. Naučavati Evanđelje značilo je krenuti putom koji vodi ravno na lomaču, i na kraju je odlučio otići u Njemačku. Tek što je napustio Francusku, u njoj je ponovo izbila oluja progonstva. Da je ostao, sigurno bi ga zadesilo opće uništenje.

Francuski reformatori, u želji da vide kako njihova zemlja ide ukorak s Njemačkom i Švicarskom, odlučili su praznovjericama Rima zadati odlučan udarac koji će potresti cijelu naciju. U tu su svrhu izlijepili su jedne noći po cijeloj Francuskoj plakate u kojima je napadana misa. Namjesto da unaprijedi reformu, ovaj revnosni ali loše proračunati postupak, donio je propast ne samo onima koji su ga učinili nego i prijateljima reformirane vjere u cijeloj Francuskoj. On je pružio pristašama Rima ono što su tako dugo priželjkivali – izgovor da zatraže potpuno uništenje heretika kao agitatora opasnih za sigurnost prijestolja i mira nacije.

Jedna nepoznata ruka – ostalo je nepoznato je li nepromišljenog prijatelja ili lukavog neprijatelja – priljepila je jedan plakat na vrata kraljeve privatne odaje. Kralj je bio užasnut. U ovom su plakatu bespoštedno napadnuta praznovjerja koja su stoljećima štovana. Besprimjerna smjelost nametanja ovih jasnih i zapanjujućih tvrdnji kraljevskoj sredini izazvala je kraljevu srdžbu. Neko je vrijeme stajao dršćući i bez riječi od iznenađenja. A onda je njegov bijes provalio u strašnim riječima: “Uhitite bez razlike sve

Jean Calvin
na slici
nepoznatog
autora iz
1550-ih

za koje se sumnja da su luterani. Sve ću ih istrijebiti!”²⁰ Kocka je bačena. Kralj je odlučio posve se stati na stranu Rima.

Smjesta su poduzete mjere da se u Parizu uHITE svi luterani. Jedan jadni obrtnik, pristaša reformacije, koji je običavao pozivati vjernike na njihove tajne skupove, bio je uhićen i uz prijetnju trenutačne smrti na lomači naređeno mu je da papinog poslanika vodi do kuće svakog protestanta u gradu. U prvi je mah užasnuto ustuknuo

²⁰ D'Aubigné, knj. IV, pogl. 10.

na takav podli prijedlog, ali je na kraju prevladao strah od plamena pa je pristao postati izdajnikom svoje braće. S hostijom na čelu povorke, kraljevski detektiv Morin, s izdajnikom i okružen pratnjom svećenika, nositeljima kationica, redovnicima i vojnicima, polako i tiho prolazio je gradskim ulicama. Demonstracija se naoko vršila u čast "svetog sakramenta", kao čin okajanja za uvredu koju su protestanti nanijeli misi. Ali iza ovog ceremonijala skrivala se smrtonosna nakana. Kad bi došao do kuće nekog protestanta, izdajnik bi dao znak ne izgovorivši ni riječi. Procesija bi se zaustavila, ljudi bi ušli u kuću, izvlačili i okivali obitelj, a onda bi grozno društvo krenulo dalje tražeći nove žrtve. "Nisu poštedjeli nijednu kuću, ni veliku ni malu, pa ni Sveučilišta u Parizu... Pred Morinom je drhtao čitav grad... Bila je to vladavina terora."²¹

Žrtve su umirale u najstrašnijim mukama, jer je posebno naredeno da vatra bude što slabija kako bi im se produljile muke. Ali oni su umirali kao pobjednici. Ostali su nepokolebljivi, a njihov mir nepomućen. Progonitelji su se, nemoćni da pokolebaju njihovu nesavitljivu čvrstinu, osjećali sami i pobijedeni. "Lomače su bile razasute po svim dijelovima Pariza, a spaljivanje žrtava vršilo se danima s ciljem da se produžavanjem smaknuća poveća strah od krivovjerja. Međutim, prednost je na kraju dobilo Evandelje. Cijeli Pariz je mogao vidjeti kakvu su vrstu ljudi mogla stvoriti nova mišljenja. Nije bilo rječitije propovjedaonice od lomače. Smirena radost koja je osvjetljavala lica ljudi koji su prolazili... do gubilišta, njihovo junaštvo dok su stajali usred strašnog plamena, njihovo krotko praštanje nepravde, pretvarali su u ne malo slučajeva gnjev u samilost i mržnju u ljubav, i neodoljivom rječitošću molili u korist Evandelja."²²

²¹ D'Aubigné, knj. IV, pogl. 10.

²² Wylie, knj. XIII, pogl. 20.

U svom nastojanju da što dulje održe bijes naroda, svećenici su protiv protestanata širili najstrašnije optužbe. Bili su optuživani da spremaju pokolj katolika, rušenje vlasti i umorstvo kralja. Ali te svoje tvrdnje nisu mogli ničim dokazati. No ova proročanstva o budućoj nesreći trebala su se ispuniti u sasvim drugim okolnostima i iz drukčijih razloga. Strahote koje su katolici izvršili nad nedužnim protestantima vapile su za osvetom, i u sljedećim su stoljećima donijele upravo ono zlo koje je, prema tvrdnjama, prijetilo kralju, njegovoj vlasti i njegovim podanicima; ali su mu uzročnici bili nevjernici i sami papisti. Ne uspostava, već gušenje protestantizma izručilo je tri stotine godina kasnije Francusku onim strašnim nesrećama.

Sumnjičavost, nepovjerenje i strah sada su zahvatili sve društvene slojeve. Usred sveopće uzbune vidjelo se koliko je Lutherovo učenje duboko zahvatilo umove ljudi koji su se odlikovali obrazovanjem, utjecajem i besprijekornim karakterom. Iznenada su položaji od povjerenja i časti ispražnjeni. Nestali su obrtnici, tiskari, znanstvenici, sveučilišni profesori, pisci, čak i dvorani. Stotine su pobjegle iz Pariza i postali prognanici svoje rodene zemlje, i u mnogo slučajeva time prvi put nagovijestili da su naklonjeni reformiranoj vjeri. Papisti su iznenadeno gledali oko sebe u čudu da je toliko neslućenih krivovjeraca živjelo u njihovoj sredini. Svoj su bijes iskalili na mnoštvu krotkih žrtava koje su im bile na dohvat. Tamnice su bile pretrpane, a sam zrak kao da je potamnio od dima lomača koje su bile zapaljene za privrženike Evandjelja.

François I. se hvalio da je voditelj velikog kulturnog preporoda kojim je označen početak šesnaestog stoljeća. S uživnjem je na svom dvoru okupljao učene ljude iz svih zemalja. Njegovoj ljubavi spram znanosti i njegovom prijetiru prema neznanju i praznovjerju redovnika treba bar djelomično pripisati stupanj tolerancije koji je dao reformi. Ali nadahnut revnošću da iskorijeni krivovjerje, ovaj

zaštitnik znanosti izdao je dekret kojim je u cijeloj Francuskoj ukinuta mogućnost tiskanja. François I. predstavlja jedan od mnogih zabilježenih primjera koji pokazuju da intelektualna kultura nije zaštita protiv vjerske netrpeljivosti i progonstva.

Jednom svečanom i javnom ceremonijom Francuska se potpuno posvetila uništenju protestantizma. Svećenici su zahtijevali da uvreda nanescena Uzvišenom nebu osuđivanjem mise bude okajana krvlju i da kralj, u interesu svojega naroda, javno odobri ovo gnusno djelo.

Za ovu groznu ceremoniju bio je određen dvadeset i prvi siječnja 1535. godine. Probudjen je praznovjerni strah i slijepa vjerska mržnja cijeloga naroda. Pariške su ulice bile pretrpane mnoštvom koje je nagrnulo iz cijele okolice. Dan je trebao započeti golemom i veličanstvenom procesijom. "Kuće kraj kojih je procesija trebala proći bile su zastrte crnim tkaninama, a u određenim razmacima podignuti su oltari." Pred svim vratima gorjela je baklja u čast "svetog sakramenta". Povorka se pred kraljevom palačom oblikovala još prije svanuća. "Na čelu procesije nošene su zastave i križevi nekoliko župa. Za njima su išli građani u redovima dva po dva s bakljama u ruci." Slijedile su ih četiri redovničke zajednice, svaka u svojoj posebnoj odjeći. Zatim je slijedila velika zbirka čuvenih relikvija. A za njom su jahali crkveni dostojanstvenici odjeveni u grimiznu odjeću, ukrašeni draguljima – raskušna i blistava povorka.

"Hostiju je nosio pariški biskup pod veličanstvenim baldahinom... što su ga nosila četvorica kneževske krvi... Iza hostije je išao kralj... François I. nije tog dana nosio ni krune ni državne odjeće." "Gologlav, oborena pogleda sa zapaljenom svijećom u ruci" francuski kralj se pojavio kao pokajnik.²³ Pred svakim se oltarom ponizno poklo-

²³ Wylie, knj. XIII, pogl. 21.

nio, ne zbog poroka kojima je oskrvnio dušu, ne zbog nevine krvi kojom je okaljao ruke, već zbog "smrtnog grijeha" svojih podanika koji su se usudili osuditi misu. Iza njega je išla kraljica s državnim dostojanstvenicima, također u redovima dva po dva, svaki sa zapaljenom bakljom.

Kao dio službe tog dana, sâm kralj se obratio govorom visokim službenicima kraljevstva u velikoj dvorani biskupske palače. Stupio je pred njih tužna lica i dirljivom rječitosti oplakivao "zločin, bogohuljenje, dan žalosti i sramote" koji je došao na naciju. Zatim je svakog lojalnog podanika pozvao da pomogne u istrebljenju kuge krivovjerja koji prijete uništiti Francusku. "Unatoč istini, gospodo, da sam vaš kralj", rekao je, "kad bih saznao da je bilo koji od mojih udova okaljan ili zaražen ovom mrskom truleži, dao bih ga odsjeći... Još i više: kad bih vidio njome oskrvnjeno jedno od svoje djece, ne bih ga pošteđio... Sâm bih ga predao i žrtvovao Bogu." Glas mu se ugušio u suzama, a čitav je skup plakao i jednodušno klicao: "Živjet ćemo i umrijeti za katoličku vjeru!"²⁴

Strašna se tama spustila na naciju koja je odbacila istinu. Milost se očitovala "u svoj spasiteljskoj snazi", ali se Francuska, nakon što je vidjela njezinu moć i svetost, nakon što su tisuće bile privučene njenom božanskom ljepotom, nakon što je gradove i sela obasjala njezina svjetlost, okrenula birajući radije tamu nego svjetlost. Odbili su božanski dar koji im je bio ponuđen. Nazvali su zlo dobrom, a dobro zlom, dok nisu postali žrtvom svoje tvrdokorne samoobmane. Premda su sada iskreno vjerovali da progoneći Njegov narod služe Bogu, njihova ih iskrenost nije učinila nevinima. Hotimično su odbacili svjetlost koja bi ih sačuvala od obmane da krvlju ne uprljaju svoje duše.

²⁴ D'Aubigné, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, knj. IV, pogl. 12.

Svečana zakletva da će iskorijeniti krivovjerje položena je u velikoj katedrali u kojoj će narod koji je zaboravio na živoga Boga oko tri stoljeća kasnije ustoličiti božicu Razuma. Ponovno je oblikovana povorka i predstavnici Francuske krenuli su započeti djelo što su ga se zakleli izvršiti. "Na određenim razmacima podignuli su lomače na kojima će neke protestantske kršćane žive spaliti; sve je bilo uređeno tako da lomače planu u trenutku kad naide kralj kako bi se procesija zaustavila da prisustvuje pogubljenju."²⁵ Pojedini o mučenju što su ga pretrpjeli ovi svjedoci za Krista previše su jezovite za prikazivanje, ali kod žrtava nije bilo kolebanja. Na poticaj da porekne svoje uvjerenje, jedan je odgovorio: "Vjerujem samo u ono što su nekada propovijedali proroci i apostoli i što su vjerovali svi sveti. Vjerom se uzdam u Boga i vjera će se oduprijeti svim paklenim silama."²⁶

Procesija se neprekidno zaustavljala na mjestima mučenja. Kad se vratila na polazno mjesto kod kraljeve palače, mnoštvo se razišlo, kralj i velikodostojnici su se povukli vrlo zadovoljni događajima dana i čestitajući sami sebi što će se započeto djelo nastaviti do potpunog uništenja krivovjerja.

Evandjelje mira što ga je Francuska odbacila trebalo je svakako iskorijeniti, a posljedice će biti strašne. Dvadeset i prvog siječnja 1793. godine, točno dvije stotine pedeset i osam godina od dana kad se Francuska definitivno odlučila na progonstvo protestanata, pariškim je ulicama prolazila druga povorka, sa sasvim drugim ciljem. "Opet je kralj bio glavna ličnost; ponovno se čula graja i vika; ponovno je odjekivao zahtjev za novim žrtvama; opet su podizana nova stratišta i ponovno je dan završio užasavajućim pogubljenjima. Louisa XVI., koji se otimao svojim tamničarima i krvnicima, dovukli su do giljotine

²⁵ Wylie, knj. XIII, pogl. 21.

²⁶ D'Aubigné, IV, pogl. 12.

i tu ga silom držali dok sječivo nije palo i dok se po stratištu nije otkotrljala njegova odsječena glava.”²⁷ A francuski kralj nije bio jedina žrtva; za vladavine krvavog terora nedaleko od tog istog mjesta giljotinom je pogubljeno dvije tisuće i osam stotina muškaraca i žena.

Reformacija je svijetu ponudila otvorenu Bibliju, otpečatila je propise Božjeg zakona i svoje zahtjeve stavila pred savjest ljudi. Beskonačna Ljubav razotkrila je ljudima nebeske uredbe i načela. Bog je rekao: “Držite ih i vršite: to će u očima naroda biti vaša mudrost i vaša razboritost. Kad oni čuju za sve ove zakone, reći će: ‘Samo je jedan narod mudar i pametan.’” (Ponovljeni zakon 4,6) Kad je Francuska odbacila nebeski dar, ona je posijala sjeme anarhije i propasti, a neizbježni zakon uzroka i posljedica doveo je do Revolucije i strahovlade.

Mnogo prije no što su plakati izazvali progonstvo, smjeli i revni Farel bio je primoran napustiti svoju domovinu. Otišao je u Švicarsku gdje je svojim radom, podupirući Zwinglijev rad, pomogao da pretegne naklonost reformaciji. Ovdje je trebao provesti svoje posljednje godine, ali je i dalje znatno utjecao na reformu u Francuskoj. Tijekom prvih godina izgnanstva on se posebno trudio proširiti Evandjelje u svojoj domovini. Provodio je dosta vremena u propovijedanju svojim sunarodnjacima u blizini granice, odakle je neumornom pozornošću pratio borbu, pomažući riječima ohrabrenja i savjetima. Uz pomoć drugih izgnanika, spisi njemačkih reformatora prevedeni su na francuski jezik i zajedno s francuskom Biblijom tiskani u velikim količinama. Ova su djela kolporteri prodavali po cijeloj Francuskoj. Oni su ih dobavljali po nižoj cijeni, a zarada im je omogućila da nastave s radom.

Farel je u Švicarskoj otpočeo rad prerušen u skromnog učitelja. Otišao je u jednu zabačenu župu i posvetio se obrazovanju djece. Osim uobičajenih predmeta, opre-

²⁷ Wylie, knj. XIII, pogl. 21.

zno je uveo i biblijske istine, nadajući se da će preko djece dosegnuti roditelje. Bilo je nekih koji su povjerovali, ali su svećenici istupili da zaustave djelo i potaknuli praznovjerne seljake da mu se usprotive. “Ovo ne može biti Kristovo Evandjelje”, govorili su svećenici, “jer njegovo navješćivanje ne donosi mir, nego rat.”²⁸ Kao i prvi Kristovi učeniци, kad je bio progonjen u jednom gradu, pobjegao bi u drugi. Putovao je pješice od sela do sela, od grada do grada, trpeći glad, hladnoću i umor, a svuda u životnoj opasnosti. Propovijedao je na tržnicama, u crkvama, a katkad i s propovjedaonica u katedralama. Ponekad bi crkva bila bez slušatelja; ponekad su njegove propovijedi bile prekidane povicima i porugama, a ponekad su ga silom odvlačili s propovjedaonice. Više puta ga je rulja uhvatila i pretukla gotovo nasmrт. Ali on je išao naprijed. Premda su ga često odbijali, on se nepokolebljivom ustrajnošću vraćao, sve dok nije vidio kako, jedan za drugim, gradovi i mjesta koji su bili utvrde papinstva otvaraju vrata Evandelju. Mala župa u kojoj je isprva radio uskoro je primila reformiranu vjeru. Gradovi Morat i Neuchâtel odrekli su se rimokatoličkih obreda i iz svojih crkava uklonili idolopokloničke kipove.

Farel je odavno želio u Ženevi podignuti protestantsku zastavu. Kad bi zadobio Ženevu, taj bi grad postao središtem reformacije u Francuskoj, Švicarskoj i u Italiji. S ovim je ciljem nastavio djelovati dok nije zadobio mnoga okolna mjesta i sela. Onda je sa samo jednim pratiocem ušao u Ženevu. Bilo mu je dopušteno održati samo dvije propovijedi. Svećenici, koji su uzalud nastojali da ga građanske vlasti osude, pozvali su ga pred crkveni koncil na koji su došli s oružjem skrivenim pod odjećom, odlučni da ga ubiju. Pred dvoranom je okupljena razjarena gomila, naoružana toljagama i mačevima, spremna da ga ubije ako bi uspio pobjeći s koncila. Međutim, spasila ga je prisut-

²⁸ Wylie, knj. XIV, pogl. 3.

nost magistrata i naoružanog odreda. Rano ujutro odveden je sa svojim drugom preko jezera na sigurno mjesto. Tako se svršio njegov prvi pokušaj da Ženevi navijesti Evanđelje.

Za drugi pokušaj izabran je jednostavniji čovjek, mlađić tako skromna izgleda da su ga hladno primili čak i takozvani prijatelji reforme. Ali što je takav mogao učiniti tamo gdje je sam Farel odbijen? Kako bi čovjek s tako malo hrabrosti i iskustva mogao odoljeti buri pred kojom je najjači i najhrabriji bio prisiljen pobjeći? “Ne silom niti snagom, već duhom mojim! – riječ je Jahve nad Vojskama.” (Zaharija 4,6) “Što je slabo u očima svijeta, izabra Bog da posrami jake. ... Jer je Božja ludost mudrija od ljudi, i Božja slabost jača od ljudi.” (1. Korinćanima 1,27.25)

Froment je počeo raditi kao ravnatelj škole. Djeca su kod kuće ponavljala istine kojima ih je poučavao u školi. Uskoro su roditelji počeli dolaziti da bi slušali tumačenje Biblije, dok učionica nije bila prepuna pozornih slušatelja. Novi zavjeti i traktati su obilno dijeljeni i oni su doprli do mnogih koji se nisu usuđivali doći javno slušati novo učenje. Nakon nekog vremena je i ovaj djelatnik bio prisiljen pobjeći, ali istine koje je naučavao uhvatile su korijena u umovima ljudi. Reformacija je bila posadena i nastavila se širiti i jačati. Propovjednici su se vratili i napokon je njihovim radom protestantsko bogoslužje uvedeno u Ženevu.

Grad se već izjasnio za reformaciju kad je Calvin, nakon raznih putovanja i doživljaja, ušao na njegova vrata. Vraćao se s posljednjeg posjeta rodnom mjestu, pa je bio na putu za Basel kad je uvidio da je izravan put okupiran vojskom Karla V.; stoga je bio prisiljen poći zaobilaznim putem preko Ženeve.

U tom je posjetu Farel prepoznao Božju ruku. Premda je Ženeva primila reformiranu vjeru, još je predstojao veliki posao. Ljudi se obraćaju Bogu ne kao društvene zajednice, već kao pojedinci; djelo obnove mora biti obavljeno

u srcu i savjesti silom Svetoga Duha, a ne dekretima sabora. Premda je pučanstvo Ženeve odbacilo autoritet Rima, ono još nije bilo tako spremno odreći se poroka koji su cvali pod njegovim okriljem. Uspostaviti čista načela Evandjelja i pripremiti ovaj narod da dostojno ispuni zadaću na koju ga je, po svemu sudeći, Providnost pozivala, nije predstavljalo laku zadaću.

Farel je bio uvjeren da je u Calvinu našao čovjeka s kojim se mogao ujediniti u tom djelu. U Božje ime svečano je zaklinjao mladog evandelistu da tu ostane i djeluje. Calvin se uznemiren povukao. Povučeni i miroljubivi, ustuknuo je pred kontaktom sa smjelim, neovisnim i čak naprasitim duhom Ženevljana. Njegovo nježno zdravlje, zajedno sa sklonošću spram učenja, naveli su ga da se povuče. Uvjeren da bi svojim perom najbolje poslužio reformaciji, Calvin je želio naći mirno mjesto za poučavanje, odakle bi putem tiska poučavao i izgrađivao crkve. Ali Farelov mu je svečani poziv došao kao poziv s Neba i on ga se nije usudio odbiti. Činilo mu se, rekao je, "da se s Neba pružila Božja ruka, dohvatila ga i neopozivo postavila na mjesto koje je tako nestrpljivo želio napustiti".²⁹

U to su vrijeme velike opasnosti zaprijetile protestantskoj stvari. Papine su anateme grmjele protiv Ženeve, a jaki joj narodi prijetili uništenjem. Kako da se ovaj mali grad odupre moćnoj hijerarhiji koja je tako često prisiljavala kraljeve i careve na pokornost? Kako se mogu oduprijeti vojskama velikih osvajača?

U cijelom kršćanskom svijetu moćni su neprijatelji ugrožavali protestantizam. Budući da su prve pobjede reformacije bile stvar prošlosti, Rim je prikupio novu snagu nadajući se da će je uspjeti uništiti. U to je vrijeme osnovan isusovački red, najokrutniji, najbezobzirniji i najmoćniji

²⁹ D' Aubigné, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, knj. IX, pogl. 17.

među braniteljima papinstva. Oslobođeni od svih zemaljskih veza i ljudskih interesa, mrtvi za prirodne osjećaje, ušutkana razuma i savjesti, za njih nije bilo ni pravila ni veza, osim onih u njihovoj redovničkoj zajednici, niti su poznavali dužnosti, osim da prošire moć svog reda. Kristovo Evandjelje omogućilo je svojim pristašama da se suprotstave opasnosti i pretrpe stradanje, da ne klonu unatoč zimi, gladi, umoru i siromaštvu te da podignu stijeg istine unatoč rastezanju na kotaču, tamnici i lomači. U borbi protiv ovoga isusovci su svoje sljedbenike nadahnuli fanatizmom koji ih je osposobio da pretrpe iste opasnosti i da se sili istine suprotstave svim oružjem obmane. Nijedan zločin nije bio toliko velik da ga ne bi počinili, nijedna prijevara toliko podla da je ne bi upotrijebili, nijedno pretvaranje toliko teško da ga ne bi izveli. Premda su se zavjetovali na trajno siromaštvo i skromnost, njihov je promišljeni cilj bio da steknu bogatstvo i moć što će ga upotrijebiti za uništenje protestantizma i za obnovu vrhovne papinske vlasti.

Kad bi se pojavili kao članovi svog reda, nosili bi plašt svetosti, posjećivali bi zatvore i bolnice, služili bolesnima i siromašnima, tvrdeći da su se odrekli svijeta i da nose sveto ime Isusa koji je prolazio čineći dobro. Ali pod ovom besprijekornom vanjstinom često su se krili zločinački i smrtonosni ciljevi. Temeljno načelo reda bilo je: Cilj opravdava sredstvo. Prema tom su pravilu laž, krađa, krivokletstvo i umorstvo iz potaje ne samo bili oprostivi već i preporučljivi kad bi služili interesima Crkve. Isusovci su se pod različitim krinkama uvlačili u državne službe, postajali i savjetnici kraljeva i vodili nacionalnu politiku. Postali bi sluge kako bi uhodili svoje gospodare. Osnivali su koledže za odgoj kneževskih i plemićkih sinova i škole za običan narod; a djecu protestantskih roditelja navodili su na prihvaćanje papinskih obreda. Poslužili su se svim vanjskim sjajem i raskoši rimskog bogoslužja da bi narodu pomutili um i očarali ih osvojivši maštu.

Tako se događalo da su sinovi izdavali slobodu za koju se se očevi borili prolijevajući svoju krv. Isusovci su se brzo raširili po Europi i gdje god su došli, tu je slijedila obnova papinstva.

Da bi imali još veću moć, izdana je bula kojom se ponovno uvodi inkvizicija. (Vidi Dodatak.) Bez obzira na opće gnušanje prema njoj, čak i u katoličkim zemljama, papinski su vladari ponovo uspostavili ovaj strašni sud, pa su u njihovim tajnim tamnicama ponovljene grozote pre više strašne da podnesu svjetlost dana. U mnogim zemljama tisuće i tisuće ljudi, cvijet nacije, najbolji i najplemenitiji, najrazumniji i najobrazovaniji, pobožni i posvećeni pastori, marljivi i domoljubni građani, briljantni znanstvenici, daroviti umjetnici i vješti obrtnici ubijeni su ili prisiljeni da pobjegnu u druge zemlje.

Tim se sredstvima Rim poslužio da uguši svjetlost reformacije, da ljudima oduzme Bibliju i ponovno uspostavi neznanje i praznovjerje mračnog srednjeg vijeka. Ali zahvaljujući Božjim blagoslovima i trudu plemenitih ljudi koje je Bog podigao da naslijede Luthera, protestantizam nije bio uništen. Svoju snagu nije dugovao naklonosti ili oružju knezova. Najmanje zemlje, najskromniji i najslabiji narodi postali su njegove utvrde. Tu je bila mala Ženeva, ured moćnih neprijatelja koji su snivali o njenom uništenju, tu je bila Nizozemska na pjeskovitim obalama Sjevernog mora koja se borila protiv španjolske tiranije, u ono vrijeme najveće i najbogatije kraljevine, tu je bila pusta, neplodna Švedska koja je izborila pobjede za reformaciju.

Calvin je gotovo trideset godina radio u Ženevi, prvo da u njoj osnuje Crkvu koja će biti privržena biblijskoj moralnosti, a zatim da raširi reformaciju po cijeloj Europi. Njegov život vode nije bio bez mane, niti je njegovo javno učenje bilo bez zabluda. Ali on je bio oruđe u širenju istina koje su bile od posebne važnosti za njegovo vrijeme, u očuvanju načela protestantizma protiv na-

Jean Calvin radio je u Ženevi gotovo trideset godina, prvo da u njoj osnuje Crkvu privrženu biblijskom nauku, a zatim da raširi reformaciju po cijeloj Europi

glog vraćanja vala papinstva i u promicanju čistog i jednostavnog života u protestantskim crkvama, namjesto oholosti i pokvarenosti što ih je poticalo rimokatoličko učenje.

Iz Ženeve su izlazili spisi i učitelji koji su širili reformiranu vjeru. Iz nje su progonjeni iz svih zemalja očekivali upute, savjete i ohrabrenja. Calvinov je grad postao utočištem za progonjene reformatore iz cijele zapadne Europe. Bježeći pred strašnim olujama koje su bjesnile stoljećima, bjegunci bi dolazili na vrata Ženeve. Gladni, ranjeni, ostavljeni bez doma i rodbine, oni su bili toplo primljeni i nježno zbrinuti. A budući da su ovdje našli dom, oni su gradu koji ih je primio donijeli blagoslove svojih sposobnosti, znanja i pobožnosti. Mnogi koji su ovdje našli utočište vraćali bi se kasnije u svoje zemlje da se odupru tiraniji Rima. John Knox, hrabri škotski

reformator, nemali broj engleskih puritanaca, protestanti iz Nizozemske i Španjolske te francuski hugenoti ponijeli su iz Ženeve baklju istine da rasvijetle tamu svoje domovine.

7

Nizozemska i Skandinavija

U Nizozemskoj je papinska tiranija vrlo rano izazvala odlučan prosvjed. Sedam stoljeća prije Luthera dva su biskupa, koji su kao veleposlanici u Rimu upoznali pravi karakter "Svete stolice", neustrašivo optužili rimskog pontifeksa: Bog "je svoju kraljicu i zaručnicu Crkvu učinio plemenitom i vječnom skrbnicom svoje obitelji, s neprolaznim i neokaljanim mirazom i dao joj vječnu krunu i žezlo; ... sva ova dobra ti si prisvojio kao lopov. Zasjeo si u hram Božji; namjesto pastira, postao si vuk ovcama; ... želiš da te smatramo vrhovnim biskupom, a ti se ponašaš kao tiranin... Namjesto da si sluga slugama, kako sam sebe nazivaš, nastojiš postati gospodarem nad gospodarima... Prezireš Božje zapovijedi... Božji Duh je graditelj svih crkava po svemu Zemljinu licu... Grad našega Boga, kojega smo građani, obuhvaća sva nebeska područja i veći je od grada što su ga sveti proroci nazvali Babilonom, koji se smatra božanskim, uzdiže do neba i hvali se besmrtnom mudrošću, i uz to bez razloga tvrdi da nikada nije i ne može pogriješiti."¹

Tijekom stoljeća javljali su se drugi s odjekom ovog prosvjeda. Ovi prvi učitelji, putujući po različitim zemljama i poznati pod raznim imenima, koji su imali obilježja misionara iz područja Vaudois i svuda širili poznavanje Evan-

¹ Gerard Brandt, *History of the Reformation in and About the Low Countries*, knj. I, str. 6.

delja, prodrli su i u Nizozemsku. Njihovo se učenje naglo širilo. Preveli su valdenšku Bibliju na nizozemski jezik u stihovima. Objavili su “da ona predstavlja veliku prednost jer u njoj nema ni šala, ni bajki, ni neozbiljnosti, ni obmane, već samo riječi istine; da se tu i tamo nađe i pokoja tvrda ljuska, ali da se u njoj može lako otkriti srž i slast onoga što je dobro i sveto”.² Tako su u dvanaestom stoljeću pisali prijatelji drevne vjere.

A onda su počela progonstva Rima. Ali usred lomača i mučenja broj vjernih nastavio se umnožavati, odlučno objavljujući da je Biblija jedini nepogrešivi autoritet u pitanjima vjere i da “se nikoga ne smije prisiljavati da vjeruje, već ga treba pridobiti propovijedanjem”.³

Lutherovo učenje našlo je u Nizozemskoj plodno tlo i ozbiljni i vjerni ljudi su ustali navijestiti Evandelje. Iz jedne nizozemske provincije došao je Menno Simons. Odgojen kao rimokatolik i zaređen za svećenika, on uopće nije poznao Bibliju, a nije ju htio čitati jer se bojao da ne bude začaran krivovjermem. Kad se pojavila sumnja s obzirom na učenje o transsupstancijaciji, smatrao ju je Sotoninom kušnjom i nastojao je se osloboditi molitvom i ispoviješću, ali uzalud. Zatim je promatranjem raskalašnih prizora nastojao ušutkati optužujući glas savjesti, ali bez uspjeha. Nakon nekog vremena bio je naveden da proučava Novi zavjet i on ga je, zajedno s Lutherovim djelima, naveo da prihvati reformiranu vjeru. Ubrzo nakon toga bio je u susjednom selu očevidac odrubljenja glave jednom čovjeku zato što se ponovno krstio. To ga je potaknulo na proučavanje Biblije po pitanju krštavanja male djece. Za takvo što nigdje u Svetome pismu nije mogao naći dokaza, ali je uvidio da su svuda pokajanje i vjera uvjet za primanje krštenja.

² Ibid, knj. I, str. 14.

³ Martyn, sv. II, str. 87.

**Nizozemac
Menno Simons
na slici
suvremenog
bugarskog
slikara Živka
Donkova**

Menno je ostavio Rimsku crkvu i posvetio svoj život naučavanju istina koje je primio. Kako u Njemačkoj tako se i u Nizozemskoj pojavio sloj fanatika koji su zastupali apsurdna i buntovna učenja, napadajući red i pristojnost, pribjegavajući nasilju i bunama. Menno je vidio koje će strašne posljedice ovi pokreti neizbježno izazvati, pa se oštro usprotivio lažnom učenju i divljim planovima fanatika. Ali bilo je mnogih koje su ovi fanatici zaveli, pa su se ipak odrekli njihovog pogubnog učenja; osim toga bilo je još uvijek dosta potomaka starih kršćana, plodova valdenškog učenja. Menno je radio s velikom revnošću i uspjehom.

Punih dvadeset pet godina putovao je sa ženom i djecom, trpeći oskudicu i poteškoće, često u životnoj opasnosti. Proputovao je Nizozemsku i sjevernu Njemačku, radeći većim dijelom među siromašnijim slojevima, ali se njegov utjecaj nadaleko širio. Po prirodi rječit, premda ograničenog obrazovanja, on je bio čovjek nepokolebljivog poštenja, poniznog duha i nježan u postupanju, iskreno i ozbiljno pobožan, koji je živio sukladno načelima što ih je naučavao, pa je tako stekao povjerenje naroda. Njegove su sljedbenike raspršili i ugnjetavali. Oni su mnogo trpjeli zbog toga što su ih zamjenjivali s fanatičnim Münsterovim pristašama. Ipak su se mnogi obratili njegovim radom.

Nigdje reformirano učenje nije tako prihvaćeno kao u Nizozemskoj. U malo su zemalja pristaše tog učenja pretrpjele strašnija progonstva. U Njemačkoj je Karlo V. zabranio reformaciju i rado bi sve njezine pristaše poslao na lomaču, ali su knezovi kao brana ustali protiv njegove tiranije. U Nizozemskoj je imao veću moć, pa su proglasi o progonstvu slijedili jedan za drugim. Čitati Bibliju, slušati ili propovijedati, i samo govoriti o njoj, značilo je izložiti se smrtnoj kazni na lomači. Moliti se Bogu u tajnosti, odbiti se pokloniti kipu ili zapjevati psalam također se kažnjavalo smrću. Čak su i one koji bi se odrekli svojih zabluda osuđivali: muškarce da umru od mača, a žene da budu žive zakopane. Tisuće ih je izginulo pod vladavinom Karla i Filipa II.

Jednom su cijelu obitelj doveli pred inkvizitore pod optužbom da ne dolazi na misu, već održava bogoslužja kod kuće. Na saslušanju u vezi s tajnim postupcima, najmlađi je sin odgovorio: "Mi padamo na koljena i molimo Boga da prosvijetli naš razum i da nam oprostí grijehe; molimo za našeg vladara da njegova vladavina bude uspješna i njegov život sretan; molimo za naš magistrat da ga Bog sačuva."⁴ Neki od sudaca bili su duboko dirnuti,

⁴ Wylie, knj. XVIII, pogl. 6.

pa ipak su oca i jednog od njegovih sinova osudili na lomaču.

Vjera mučenika bila je dorasla bijesu progonitelja. Ne samo ljudi već i nježne žene i mlade djevojke pokazale su nepokolebljivu hrabrost. “Žene bi stale pored lomača svojih muževa i dok bi oni trpjeli vrelinu plamena, one bi šaptale riječi utjehe ili pjevale psalme da bi ih bodrile. ... Mlade djevojke žive su lijegale u grob kao da odlaze u spavaonicu na noćni počinak; ili su odlazile na gubilište i na lomaču odjevene u svoje najljepše haljine, kao da idu na vjenčanje.”⁵

Kao u vrijeme kad je poganstvo nastojalo uništiti Evanđelje, krv mučenika bila je sjeme.⁶ Progonstvo je služilo da se poveća broj svjedoka za istinu. Godinu za godinom car je, bijesan zbog neslomljive odlučnosti naroda, potican na svoje okrutno djelo, ali uzalud. Pod vodstvom plemenitog Wilhelma Oranskog, revolucija je na kraju Nizozemskoj donijela slobodu da služi Bogu.

U planinama Pijemonta, u ravnicama Francuske i na obalama Nizozemske napredak Evanđelja obilježen je krvlju njegovih učenika. Ali u sjeverne zemlje Evanđelje je ušlo mirno. Wittenberški studenti su na povratku kući donijeli reformiranu vjeru u Skandinaviju. I izdavanje Lutherovih djela pomoglo je širenju svjetlosti. Jednostavni i čvrsti ljudi na Sjeveru odvratili su se od pokvarenosti, raskoši i praznovjerja Rima, da bi prihvatili čistoću, jednostavnost i životodavne istine Biblije.

Tausen, “reformator Danske”, bio je seljački sin. Dječak je vrlo rano pokazivao živahan intelekt; žedao je za obrazovanjem, ali zbog okolnosti u kojima su živjeli njegovi roditelji to nije uspio pa je stupio u samostan. Tu je svojim čistim životom, marljivošću i vjernošću stekao naklonost svog gvardijana. Ispiti su pokazali da ima izni-

⁵ Ibid, knj. XVIII, pogl. 6.

⁶ Tertullian, *Apology*, par. 50.

man talent koji u budućnosti obećava dobru službu Crkvi. Odlučeno je da ga školuju na nekom od sveučilišta u Njemačkoj ili Nizozemskoj. Mladom studentu je dopušteno da sam izabere učilište; jedini uvjet je bio da ne ide u Wittenberg. Student Crkve nije trebao biti izložen otrovu krivovjerja. Tako su rekli redovnici.

Tausen je otišao u Köln koji je u ono vrijeme, kao i danas, bio jedna od utvrda rimokatoličanstva. Ali tu je ubrzo postao jako nezadovoljan misticizmom svojih učitelja. Nekako u to vrijeme došla su mu u ruke Lutherova djela. Čitao ih je s čuđenjem i oduševljenjem i silno poželio da osobno sluša reformatorova predavanja. Ali to je mogao jedino ako riskira da se zamjeri svom redovničkom starješini i odrekne se njegove podrške. Odluka je ubrzo pala i nije trebalo dugo pa se upisao kao student u Wittenbergu.

Nakon povratka u Dansku opet se vratio u svoj samostan. Dotada ga još nitko nije sumnjičio za luteranstvo; on nije odmah otkrio svoju tajnu, ali je nastojao, bez izazivanja predrasuda kod svojih drugova, voditi ih čistijoj vjeri i svetijem životu. Otvorio je Bibliju i objasnio njezino pravo značenje, a onda im objavio Krista kao grješnikovu pravednost i njegovu jedinu nadu u spasenje. Prior samostana, koji je u njemu vidio junačkog branitelja Rima, bio je silno bijesan. Smjesta je premješten u drugi samostan i zatvoren u svojoj ćeliji pod strogim nadzorom.

Na užas svojih novih gvardijana nekoliko je redovnika ubrzo izjavilo da su se obratili na protestantizam. Tausen je kroz rešetke ćelije svojim drugovima prenio spoznaje istine. Da su danski oci bili upućeni u metode postupanja Crkve s hereticima, Tausenov se glas ne bi više nikada čuo, ali mjesto da ga pošalju u grob u nekoj podzemnoj tamnici, oni su ga istjerali iz samostana. Sada su bili ne-moćni. Upravo proglašen kraljevski edikt pružao je zaštitu propovjednicima novog učenja. Tausen je počeo pro-

Spomenik
švedskom
reformatoru
Olafu Petriju

povijedati. Otvorili su mu crkve i narod se gurao da ga čuje. I drugi su propovijedali Božju riječ. Novi zavjet na danskom široko je rasprostranjen. Napori papista da spriječe djelo samo su ga proširili i nedugo zatim Danska je objavila prihvaćanje reformirane vjere.

I u Švedskoj su mladi ljudi koji su pili s izvora u Wittenbergu donijeli vodu života svojim sunarodnjacima. Dvojica vođa švedske reformacije, Olaf i Laurentius Petri, sinovi jednog kovača iz Orebroa, studirali su kod Luthera

i Melanchthona. Sada su marljivo naučavali istine koje su tamo upoznali. Poput velikog reformatora, Olaf je budio ljude svojom revnošću i rječitošću, dok je Laurentius, kao Melanchthon, bio učen, pažljiv i odan razmišljanju. Obojica su bili iskreno pobožni, teološki visoko obrazovani i nepokolebljivo hrabri u širenju istine. Nije nedostajalo papističkog protivljenja. Katolički svećenici uzbunili su neuki i praznovjerni svijet. Gomila je više puta napala Olafa Petrija i nekoliko je puta jedva ostao živ. Međutim ovi su reformatori uživali kraljevu naklonost i zaštitu.

Pod vlašću Rimske crkve narod je utonuo u siromaštvo i stenjao pod ugnjetavanjem. Kako je bio lišen Svetoga pisma a religija mu se sastojala samo od znakova i obreda koji ne rasvjetljaju um, vratio se praznovjerju i poganskim običajima svojih neznabožačkih predaka. Nacija se podijelila u dvije suprotstavljene struje koje su stalnim međusobnim sukobima samo povećavale posvemašnju bijedu. Kralj je odlučio izvršiti reformaciju u državi i Crkvi, pa je s radošću pozdravio ove sposobne pomagače u borbi protiv Rima.

U prisutnosti vladara i vodećih ljudi u Švedskoj, Olaf Petri je velikom vještinom branio učenje reformirane vjere pred pobornicima Rima. Izjavio je da se učenje crkvenih otaca može prihvatiti samo onda kada se slaže sa Svetim pismom; da su bitne točke vjere tako jasno i jednostavno objavljene u Bibliji da ih svi ljudi mogu razumjeti. Krist je rekao: "Moja nauka nije od mene... nego od onoga koji me je poslao", a Pavao je izjavio da bi bio proklet ako bi navješćivao Evandjelje protivno onom koje je primio. (Ivan 7,16; Galaćanima 1,8) "Kako onda", nastavio je reformator, "drugi uzimaju pravo da uspostavljaju dogme po svojoj volji i nameću ih kao potrebne za spasenje?"⁷ On

⁷ Wylie, knj. X, pogl. 4.

“Biblija i samo Biblija” — geslo je reformacije koja je pridonijela prevođenju Biblije na europske jezike, udarajući tako temelje jezičnoj standardizaciji

je pokazao da crkveni dekreti nemaju važnosti kada se protive Božjim zapovijedima i podržao veliko protestantsko načelo da je “Biblija i samo Biblija” pravilo vjere i života.

Ova borba, premda vođena na razmjerno neuglednoj pozornici, pokazuje nam “kakvi su bili ljudi koji su predstavljali vojsku reformatora. Oni nisu bili neuki, sektaški raspoloženi, bućni polemičari – daleko od toga! To su bili ljudi koji su pročavali Božju riječ i znali rukovati oružjem kojim ih je opskrbila oružarnica Biblije. Što se tiče učenosti, bili su ispred svojega vremena. Ako svoju pozornost ograničimo na tako briljantna središta kao što su Wittenberg i Zürich i na takva sjajna imena kao što su Luther, Melanchthon, Zwingli i Oecolampad, s pravom možemo reći da su to bile vode pokreta, pa od njih prirodno očekujemo čudesnu snagu i golemo znanje; ali njihovi podređeni nisu bili takvi. Međutim, ako se okrenemo samo zabačenoj pozornici Švedske i skromnim imenima Olafa i Laurentija Petrija – što nalazimo? ... Znanstvenike i teologe, ljude koji su usvojili cijeli sustav evanđeoskih istina i koji s lakoćom svladuju učene sofiste i rimske dostojanstvenike.”⁸

Na kraju ove rasprave švedski je kralj prihvatio protestantsku vjeru, a narodna skupština nedugo zatim izjasnila se njoj u prilog. Olaf Petri preveo je Novi zavjet na švedski jezik, a na kraljevu želju oba su se brata latila prevodenja cijele Biblije. Tako je prvi put švedski narod dobio Božju riječ na svom materinskom jeziku. Državni je Sabor naredio da propovjednici po cijelom kraljevstvu objašnjavaju Sveto pismo, a u školama djecu uče čitati Bibliju.

Tama neznanja i praznovjerja neumorno je i nezadrživo uzmicala pred blagoslovljenom svjetlosti Evandjelja. Oslobodena ugnjetavanja Rima, nacija je dostigla snagu i ve-

⁸ Ibid, knj. X, pogl. 4.

ličinu do koje nikada ranije nije došla. Švedska je postala bedemom protestantizma. Jedno stoljeće kasnije, u vrijeme najveće opasnosti, ovaj mali i dotada slabašan narod – jedini u Europi koji se usudio priteći u pomoć – došao je spasiti Njemačku u njezinoj strašnoj borbi u Tridesetgodišnjem ratu. Tada se činilo da će cijela sjeverna Europa ponovno pasti pod tiraniju Rima. Švedska vojska omogućila je Njemačkoj da okrene plimu papinskih uspjeha, osigura toleranciju za protestante – kalvine i luterane – i obnovi slobodu savjesti u onim zemljama koje su prihvatile reformaciju.

Dodatak

Stranica 16. OPROŠTAJNICE. – Za podrobniju povijest učenja o oprostajnicama vidi Mandell Creighton, *A History of the Papacy From the Great Schism in the Sack of Rome* (London: Longmans, Green and Co., 1911.), sv. 5, str. 55–64. 71; W. H. Kent, “Indulgences”, *The Catholic Encyclopedia*, sv. 7, str. 783–789; H. C. Lea, *A History of Auricular Confession and Indulgences in Latin Church* (Philadelphia: Lea Brothers and Co., 1896.); Thomas Lindsay, *A History of Reformation* (New York: Ch. Scribner’s Sons, 1917.), sv. 1, str. 216–227; Albert H. Newman, *A Manual of Church History* (Philadelphia: The American Baptist Pub. Society, 1953.), sv. 2, str. 53.54.62; Leopold Ranke, *History of Reformation in Germany* (London, 2. izd., 1845.), prijevod Sarah Austin, sv. 1, str. 331. 335–337. 343–346; Preserved Smith, *The Age of Reformation* (New York: Henry Holt and Co., 1920.), str. 23–25. 66.

O praktičnom djelovanju učenja o oprostajnicama tijekom razdoblja reformacije vidi rad dr. H. C. Lea pod naslovom “Indulgences in Spain”, objavljenom u *Papers of the American Society of Church History*, sv. 1, str. 129–171. O vrijednosti ovog povijesnog gledišta dr. Lea kaže u svom uvodnom ulomku: “Nedirnuta sukobom koji je bjesnio između Luthera i dr. Ecka i Silvestera Prieriasa, Španjolska je smireno nastavila starim utabanim putem, pa nas opskrbljuje nepobitnim službenim dokumentima koji nam omogućuju da stvar ispitamo u čisto povijesnom svjetlu.”

Stranica 138. ISUSOVCI. – Za izvještaj o podrijetlu, načelima i ciljevima “Isusove družbe”, kako su ih opisali članovi ovog reda, vidi djelo pod naslovom *Concerning Jesuits*, urednik Rev. John Gerard, S. J. izdano u Londonu 1902. godine od strane Catholic Truth Society. U ovom djelu stoji: “Osnova cijele organizacije Družbe je duh potpune poslušnosti: ‘Neka svatko’, piše sv. Ignacije, ‘osvjedoči sebe da oni koji žive pod poslušnošću trebaju dopustiti da ih Providnost pokreće i usmjerava preko njihovih nadstojnika, kao da su mrtvo tijelo koje dopušta da ga nose bilo gdje i da se s njim postupa bilo kako, ili kao štap starca koji služi onome koji ga drži u ruci onako kako to on želi.’”

Ova apsolutna pokornost oplemenjena je pobudom i treba biti, nastavlja... osnivač, 'trenutačna, radosna i ustrajna... poslušni vjernik radosno ostvaruje ono što su mu njegovi pretpostavljeni povjeroili za opće dobro, uvjeren da time doista čini božansku volju.'" (The Comtesse R. de Courson u *Concerning Jesuits*, str. 6).

Vidi također L. E. Dupin, *A Compendious History of the Church*, 16. st., pogl. 33 (London, 1713.), sv. 4, str. 132–135; Mosheim, *Ecclesiastical History*, 16. st., odsjek 3, točka 1, pogl. 1, par. 10 (uključujući i bilješke); *The Encyclopedia Britannica* (9. izd.), članak "Jesuits"; C. Paroissen, *The Principles of Jesuits, Developed in a Collection of Extracts From Their Own Authors* (London, 1860. – jedno ranije izdanje pojavilo se 1839.); W. C. Cartwright, *The Jesuits, Their Constitution and Teaching* (London, 1876.); E. L. Taunton, *The History of the Jesuits in England, 1580.–1773.* (London, 1901.).

Vidi također H. Boehmer, *The Jesuits* (prijevod s njemačkog, Castle Press, 1928.); E. Goethein, *Ignatius Loyola and the Gegenreformation* (Halle, 1895.); T. Campbell, *The Jesuits, 1534.–1921.* (New York, 1922.); E. L. Taunton, *The History of the Jesuits in England, 1580.–1773.* (London, 1901.).

Stranica 138. INKVIZICIJA. – Za rimokatoličko gledište vidi *The Catholic Encyclopedia*, sv. 8, članak "Inquisition", Josepha Blötze-
ra, str. 26 i dalje. i E. Vacandard, *The Inquisition: A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church* (New York: Longmans, Green and Co., 1908.).

Za anglikansko gledište vidi Hoffman Nickerson, *The Inquisition: A Political and Military Study of Its Establishment*. Za nekatoličko gledište vidi Philip Van Limborch, *History of the Inquisition*; Henry Charles Lea, *A History of the Inquisition of the Middle Ages*, 3. svezak; *A History of the Inquisition of Spain*, 4. svezak i *The Inquisition in the Spanish Dependencies* i H. S. Turberville, *Medieval Heresy and the Inquisition* (London: C. Lockwood and Son, 1920. – pomirljivo gledište).

Kazalo

1. Luther se odvaja od Rima	5
2. Luther pred državnim Saborom	33
3. Napredak reformacije u Njemačkoj	61
4. Prosvjed knezova	75
5. Švicarski reformator	93
6. Reformacija u Francuskoj.....	109
7. Nizozemska i Skandinavija	139
<i>Dodatak</i>	150

REFORMACIJA

"Kao što putnici koji umiru od žeđi radosno pozdravljaju izvor žive vode, tako su ove duše primile poruku s Neba. Poljodjelci na njivama i obrtnici u radionicama zaslađivali su svoj svakodnevni posao razgovorima o dragocjenim biblijskim istinama. Namjesto da uvečer svraćaju u krčme, okupljali su se u domovima da čitaju Božju riječ i udruženi mole i slave Boga. Ubrzo je u tim mjestima nastupila velika promjena. Premda su pripadali najnižem sloju, u životu tih neobrazovanih i teškim radom opterećenih seljaka vidjela se sila božanske milosti koja uzdiže i preobražava. Skromni, ljubazni i sveti, stajali su kao svjedoci onoga što će Evanđelje učiniti za sve koji ga iskreno prihvate."

Ellen G. White

www.znaci-vremena.com